RADU TEODORESCU

MUNTELE ATHOS - LOC AL CIVILIZAŢIEI DUHOVNICEŞTI ÎN LUMEA CONTEMPORANĂ
Excurs duhovnicesc pentru omul contemporan

Ediţia a II-a adnotată şi adăugită

Cugir 2006

CUPRINS

INTRODUCERE

Anul 2005 vara... Este deja iunie spre iulie.... Timpul de afară este torid şi se pare că încălzirea globală despre care vorbesc oamenii mari de ştiinţă şi savanţii este asfixiantă. De mai mulţi ani timpul şi-a pierdut conotaţile tradiţionale pentru mine. Nu în sensul succesiunii trecut, prezent şi viitor ci în sensul devenirii (după cum a fost ea înţeleasă şi definită de filosoful român Constantin Noica). Mă mişc undeva indefinit între temporal, atemporal şi supra-temporal. Resimt încă cu putere stresul sălilor de examinare al facultăţilor pe care le-am absolvit cu mai mult sau mai puţin succes cu trei ani în urmă. Oboseala acumulată pe parcursul a mai multor ani de studii academice mai mult sau mai puţin strălucite îşi spune cuvântul. Oboseala academică nu este ca şi cea fizică pe care o cumulezi după un efort susţinut. Oboseala academică este mult mai profundă şi mai greu de vindecat. Ea cuprinde mintea şi creierul care suprasolicitat poate claca. Oboseala academică cuprinde mintea după ce a fost puternic solicitată de facultăţile de concentrare. După o serie de călătorii transatlantice epuizante cu greu mai îmi vine să îmi mai părăsesc casa de baştină din localitatea mea natală pentru obiective care merită să fie vizitate. Timp de mai multe zile mă pregătesc, citesc studii şi articole despre Muntele Athos dintre care unele ale unor prieteni apropiaţi de ai mei care au avut experienţe mai mult sau mai puţin profunde în plan religios legate de acest loc. Îmi revine din ce în ce mai mult în minte epopeea lui Homer din Grecia antică. Meditez din ce în ce mai profund la faptul că studiile pe care le citesc variază între descrieri ale geografiei, climei, culturii şi vieţii liturgice atonite. Deşi Grecia este una dintre cele mai mici ţări europene, este încărcată cu multă istorie şi cu un bogat conţinut cultural. Pe bună dreptate Grecia este considerată ţara cu cea mai lungă istorie dintre ţările europene. Persistent este gândul că nu am ajuns să vizitez acel loc care are o semnificaţie profundă pentru Biserica Ortodoxă şi prin extensie pentru Ortodoxie: muntele Athos.[1]

[1] Deşi pare mai greu de acceptat termenul de Athos nu este unul creştin cine este unul care provine din mitologia păgână. Prin urmare cine era Athos? Athos este numele unui gigant trac care a avut o confruntare cu zeul marilor Posideon. În timul acestei confruntări gigantul trac Athos a luat un bloc imens de piatră şi l-a aruncat spre Poseidon. După acest gigant al mitologiei a rămas numele Muntelui Athos până în zilele de azi. La timpul când muntele Athos a început să fie menţionat în istorie este cât se cunosc că în această peninsiulă existau mai multe localităţi umane dintre care istoricii amintesc cel puţin cinci: Akroathon, Olophiskus, Dion, Zissus şi Kleone. Este înţeles din deumirea pe care locuitorii au acordat-o acestui munte că cei care populau muntele erau păgâni. Istoricii menţionează că pe vârful Muntelui Athos exista în antichitate o mare statuie închinată zeului Apollo. Tradiţia ne spune că acestă statuie şi restul de statui închinate zeilor s-a sfărămat în momentul în care Maica Domnului, Sfânta Maria a păşit pe acest loc fiind nevoită să acosteze aici în drumul ei spre Cirpu unde dimpreună cu Sfântul Ioan Teologul trebuia să instaleze pe Sfântul Lazăr cel înviat din mort ca episcop al Ciprului. Se mai spune că Sfintei Maria i-a plăcut foarte mult acest loc şi l-a cerut în rugăciune Fiului ei, Domnul Iisus Hristos. Iată prin urmare că Muntele Athos a fost cât se poate de mult legat de personalitatea Sfintei Maria şi nu este în acest sens de mirat faptul că a doua denumire pe care o are Muntele Athos în zilele noastre este de „Grădina Maicii Domnului.” Acesta este motivul pentru care a rămas o tradiţie ca patroană şi protectoare a Sfântului Munte Athos să fie Sfânta Maria. Totuşi Muntele Athos a fost menţionat şi de unii autori antici cum a fost Homer şi Eschil. Homer menţionează Muntele Athos în Iliada sa încă din secolul al VIII-lea înaite de Hristos şi la fel de bine în opare sa tragică Agamemnon spune că flota persană care a mers să ocupe Elada a a naufragiat în regiunea Muntelui Athos. În anul 480 înainte de Hristos regele persan Xerses I [care în Biblie este menţionat cu numele de Aahşveroş] a tăiat peninsula Akte printr-un canal de doi kilometrii jumate]. Este prin urmare cât se poate de posibil că Muntele Athos mai înainte de a fii

Simt că scriind următoarele rânduri am încuviinţarea duhovnicească a părinţilor atoniţi actuali. Pentru prima dată am auzit despre muntele Athos în timpul studiilor seminariale, undeva pe la vârsta de 14-15 ani prin anii 1993-1994 cel mai probabil. Lucrurile pe care le-am auzit despre muntele Athos atunci au fost rudimentare. Am aflat că este un loc celebru şi vestit în plan istoric, un loc dedicat exclusiv rugăciunii şi vieţii de contemplaţie, idealuri despre care nu aveam mare habar în acele vremuri din cauza vârstei. Mi s-a spus de diferite persoane din lumea bisericească autohtonă lucrurile pe care le află de în de obşte oricine: femeile nu au voie să intre, comunitatea monahală are o existenţă îndelungată de aproximativ 1000 de ani, se slujeşte în limba greacă şi multe alte lucruri principiale de acest gen.[2] Pe cum au trecut anii am aflat tot mai multe lucruri, din ce în ce mai detaliate. Au trebuit însă peste 15 ani până am ajuns să vizitez acest loc de referinţă al Ortodoxiei universale şi al Bisericii Ortodoxe ca şi confesiune creştină [aceasta deoarece mărturisesc că nu sunt genul de persoană care acceptă lucrurile duhovniceşti cu uşurinţă şi fără discernământ]. Nu m-aş fi gândit că voi ajunge să scriu despre acest subiect extensiv şi trebuie să menţionez că nu a fost şi este în intenţia mea explicită să scriu un tratat de mistică sau de spiritualitate despre Athos, deşi cred că aş putea să o fac cu uşurinţă. Circumstanţele contemporane mă determină să o fac. Avertizez din capul locului că modul scrierii acestei lucrări nu este unul clasic al lucrărilor literar religioase de acest gen. Este un mod în care introspecţiile personale se intersectează cu cele de ordin istoric, tematic, religios şi cultural. Realizez din ce în ce mai mult că valoarea muntelui Athos este recunoscută de tot mai puţini oameni ai lumii contemporane. Valoarea duhovnicească este de mai multe ori tegiversată şi acceptată cu mare reluctanţă. Omul contemporan este un om al marilor dezamăgiri. Omul contemporan nu este omul contemplaţiei şi al rugăciunii. Mai bine spus, omul contemporan nu este un om care să spun este ancorat profund în conceptul de

---

denumit Athos s-a denumti Akte. Ceea ce trebuie să ştim că este că după cum ne spune istoricii Muntele Athos a avut un profund caracter păgân unde era venerat cel mai mult zeul antic Apollo. Acest lucru ne spune că locuitorii Athosului antic sau a vechii peninsule Akte erau politeiştii şi nu recunoşteau existenţa unui singur Dumnezeu. Jean Bies, *Athos: muntele transfigurat* (Sibiu, 2006).

[2] La fel de bine deşi este situal în Grecia Muntele Athos este situat sub jurisdicţia patriarhiei ecumenice din Istambul şi nu a Bisericii Creştin Ortodoxe a Greciei. Acesta fiindcă există o lungă istorie a relaţiilor Muntelui Athos cu Patriarhia Ecumenică. Prin urmare am putea afirma că Muntele Athos este fără doar şi poate o instituţie ecumenică sau mai bine spus o comunitate monahală care de la început a favorizat ecumenismul. Acesta fiindcă într-un anume fel Muntele Athos este un fel de aşezare ecumenică. Ce să înţelegem prin ecumenic? Ecumenic este un termen care a stârnit mai multe controverse acesta mai ales din pricina Mişcării Ecumenice care încearcă un fel de reunificare a tuturor Bisericilor Creştine din lume. Ecumenic înseamnă în graca veche casă şi provine din grecescul ikos ικος, οικια . prin urmare în sens etimologic ecumenic este un ceva care înclude în Biserică întreaga familie creştină. La fel de bine termenul de ecumenic mai înseamnă în creştinismul ortodox toată lumea civilizată sau mai bine spus toată lumea care acceptă civilizaţia. Sunt mai multe specualţii în zilele noastre în ceea ce priveşte termenul de ecumenic şi sunt mulţi care susţin că ecumenismul care este un termen care a derivat de la termenul de ecumenic de fapt nu este unul creştin ci este un termen pe care l-au fabricat masonii. Este puţin probabil că termenul de ecumenism este unul la origine mason fiindcă în sine masonii nu sunt creştini ci mai mult un fel de sincretism. Ceea ce trebuie să ştim este că Muntele Athos a fost de la început conceput ca un spaţiu ecumenic fiindcă aici sunt reprezentaţi de la mai multe popoare creştin ortodoxe. În acest sens Muntele Athos este pentru zilele noastre un loc care susţine un fel de ecumenism duhovnicesc. Nu poţi să nu fii ecumenic la Muntele Athos fiindcă Muntele Athos este o realitate care ţine foarte mult la unirea şi la unitatea creştinilor ortodocşi. La Muntele Athos au fost mai mulţi din mai multe popoare. Sunt în acest sens în Athos în primul rând mănăstirile greceşti, mai apoi bulgari, sârbi, ucrainei, români şi ruşi. Iată prin urmare că Muntele Athos este un promotor al unirii ecumenice. Deşi sunt mai multe voci în zilele noastre care susţin că ecumenismul este o erezie trebuie să ştim că încă de la începuturile sale creştine Muntele Athos a fost fără doar şi poate un loc al ecumenismului. Acesta fiindcă Patriahia de la Constantinopol întotdeauna a menţinut o legătură strânsă cu Muntele Athos.

contemplaţie şi de ceea ce implică ea. Amplele modificări ale mediului economic, mai mult sau mai puţin trepidante în evoluţia şi devenirea lor au făcut din timpul şi spaţiul dedicat interiorizării o preocupare exclusivă de a avea, de a deţine cât mai multe bunuri, avuţii şi proprietăţi.[3] Omul contemporan la fel ca şi alţi oameni din diferite epoci este omul prin excelenţă al fugii după materie (sub diferite forme): noua divinitate cunoaşterea tehnică. Redusă la polarele ei potenţial recesive, formula cunoaşterii ar putea fi rezumată prin următorul tablou. Între Evul Mediu şi prima modernitate (secolul al XVII) s-a produs o translaţie de atribute, de la sfera ontologică a lui Dumnezeu la domeniul ontologiei lumii sublunare.

După mai multe discuţii cu fratele meu şi cu diferiţi părinţi slujitori din oraşul meu natal decid în cele din urmă că trebuie să vizitez muntele Athos, loc care este recomandat din ce în ce mai mult celor dornici de o viaţă duhovnicească autentică şi mai mult care este recomandat celor care vor să se îmbunătăţească sufleteşte în vederea mântuirii.[4] Sensul de a fi mântuit sau de a tinde spre mânuirea sufletului trebuie tratat cu seriozitate. Mântuirea este o problemă profundă şi părinţii de la muntele Athos sunt interesaţi de modul în care sufletul uman este şi poate fi mântuit. Responsabilitatea duhovnicească a mântuirii este imensă.[5] Aceasta din mai multe

[3] La fel ca toţi monahii creştin ortodocşi şi călugării de la Muntele Athos au depus votul sărăciei. Este pentru unii un vot extreme de greu fiindcă după cum s-a vorbit de mai multă lume a îţi asuma sărăcia în zilele noastre voluntary este cu adevărat un lucru eroic. Călugării din Muntele Athos prin urmare au ales să meargă pe o cale în care sărăcia este un fapt de viaţă. În mare călugării din Muntele Athos au ajuns să trăiască la limita subzistenţei. Sunt mai multe ţări care au ajutat pe călugării din Athos cu tot felul de lucruri pentru ca ei să o ducă mai bine. Ţările romane au fost din cele mai vechi timpuri alături de călugării atoniţi. În acest sens au fost acordate mai multe ajutoare pentru Muntele Athos de către domnitorii români mai ales în perioada medievală. Nu trebuie să uităm de acest lucru şi la fel de bine trebuie să conştientizăm că românii au fost din cele mai vechi timpuri alături de călugării atoniţi. A devenit o tradiţie în evul mediu ca domnitorii români să trăimită ajutoare şi danii la călugării din Muntele Athos. Acest lucru ne spune că pentru mai mulţi domnitori credinţa creştin ortodoxă nu a fost una formal ci ea a fost una lucrătoare. Iată prin urmare că Muntele Athos este un loc care aminteşte celor care pot să disceară acest lucru că viaţa cu Dumnezeu este mai preţioasă şi mai frumoasă decât fuga după averi şi bani care este atât de tipică pentru zilele noastre. Este adevărat că trăim într-o lume din ce în ce mai materialistă în care demarcaţie dintre cei bogaţi şi cei săraci se accentuiază din ce în ce mai mult. Este o realitate tristă că sunt atât de mulţi în zilele noastre care sunt ahtiaţi după averi şi bani fără să îşi ridice problema existenţei lui Dumnezeu. Dumnezeu ne-a creat pentru Sine şi El nu are nici un fel de interes să ne lase să ne dedicăm viaţa banilor şi averilor. Muntele Athos este un loc în care mai bine de 1000 de oameni au ales să ducă o viaţă care este în profund dezacord cu tendinţele din această lume. Sunt peste 1000 de atoniţi care zilnic au ales să ăşi ia crucea şi să urmeze lui Hristos. Este adevărat că nu toţi călugării atoniţi sunt sfinţi dar fără de nici o îndoială că au fost mai mulţi călugări care au ajuns la sfinţenie. Exemplul lor nu poate să ne lase indiferenţi. Acest fapt nu trebuie să fie înţeles că noi trebuie să renunţăm la toate averile şi banii nştrii la fel cum o face călugării din Muntele Athos ci mai mult că trebuie să ne dăm seama de ceea ce este cu adevărat important în viaţa noastră. Viaţa noastră este un lucru pe care trebuie să îl trăim pentru Dumnezeu. Prin urmare trebuie să avem foarte bine definite care sunt priorităţile noastre şi la fel de bine pe ce trebuie să ne concentrăm mai mult în existenţa noastră. Pimen Vlad, *Sfântul Munte Athos. Grădina Maicii Domnului* (Editura Bunavestire: Galaţi, 2003).

[4] Agapie Criteanu, *Mântuirea păcătoşilor* (Schitul Prodromu: Muntele Athos, 1939).

[5] Fără doar şi poate că monahii din Muntele Athos au lăsat lumea şi tot ceea ce există în ea pentru ca în acest mod în cele din urmă să ajungă să se mântuiască. La un anumit nivel trebuie să fim conştienţi că mântuirea este sensul vieţii monahului creştin ortodox. Nici un momnah nu devine monah dacă nu doreşte să se mântuiască. Acesta fiindcă fără doar şi poate mântuirea este bune cel mai de preţ din zilele noastre. Muntele Athos este un loc care vine la un anumit nivel să ne amintească de propria noastră mântuire. Avem nevoie din ce în ce mai mult să ne concentrăm la propria mântuire acesta chiar dacă nu putem să ne mântuim prin proprile noastre puteri. Mântuirea este un lucru care ţine de sensul nostru de a fii. Ce este în cele din urmă mântuirea: mântuirea este fără doar şi poate scăparea de sub dreapta pedeapsă a lui Dumnezeu pentru păcatele pe care le facem în această viaţă. Călugării din Athos sunt conştienţi că păcatul este cel care în cele din urmă ne duce la pierderea mântuirii. Acesta fiindcă păcatul

motive. Consecinţele mântuirii sunt eterne. Mai presus de orice muntele Athos trebuie văzut ca şi un loc al seriozităţii şi al disciplinei. S-a vorbit de „disciplina tăcerii” şi de disciplina lăuntrică practicată de monahii orientali. Muntele Athos este locul în care persoana poate să dobândească o disciplină a sufletului. Când un elev este înrolat în şcoală el este din ce în ce mai mult preocupat de disciplina şcolară, dacă vrea să termine şcoala şi să devină absolvent. La fel ca şi cu cel care vrea să realizeze mântuirea sau îndumnezeirea. Mai presus de orice muntele Athos trebuie văzut ca şi o şcoală a rugăciunii şi a căii spre desăvârşire. Contemporaneitatea trebuie să se definească pe sine prin tradiţie şi prin lucrurile vechi ale trecutului. Dacă europeanul nu caută bazele religioase ale civilizaţiei umane el nu poate pătrunde taina profundă a omului şi astfel nu poate fi un creator de civilizaţie autentică. Omul şi civilizaţia lui este o taină, civilizaţia creată de om este felul în care el se defineşte pe sine. Mediul cosmic este o taină. Muntele Athos ca şi spaţiu european vine să ne spună că cosmosul este o taină a transfigurării accesibilităţii energiilor necreate.

Principiul de baza al oricărei civilizaţii este cultura. De mai multă vreme am tot analizat cultura şi implicaţiile ei în plan religios. Părintele ieromonah Rafail Noica vorbeşte de o cultură a duhului, muntele Athos prin spaţiul lui geografic vine să ne spună că există o civilizaţie a religiosului, că omul este capabil să creeze şi să menţină o civilizaţie axată axiologic numai pe religios. Civilizaţia atonită este o civilizaţie a creştinismului şi astfel este o civilizaţie care se exprimă prin simboluri. Aceasta nu fiindcă comunitatea athonită nu ar putea să se exprime în alt mod, ci fiindcă simbolicul este încărcat de nuanţe şi de profunzimi. Mai mult decât atât, toate religiile de pe planetă folosesc simboluri distinctive. Mozaismul a folosit steaua lui David, islamul semiluna, creştinismul crucea semn atonit în cele din urmă. La fel cum omul modern a creat fabrici şi întreprinderi de producţie industrială, Biserica Ortodoxă a încercat cel puţin parţial transfigurarea spaţiului geografic prin alocarea în spaţiul contemporan a unui „spaţiu sacru” (Mircea Eliade), unde omul să se poate ruga, unde să se poată interioriza. Aceasta deoarece contrar civilizaţiei hedoniste actuale, înclinată în ansamblu în spre exploatarea maximă a senzaţionalului şi a senzorialului erotic sau pornografic, spaţiul geografic se depreciază. Viziunea contemporană despre ecologie nu implică aspectul sacral al ecologiei. Ecologia contemporană nu are baze teologice profunde fiindcă ecologia mai recent după ce s-a dezvoltat ca şi ştiinţă a crezut că omul trebuie să păstreze mediul înconjurător împotriva poluării şi a exploatării minerale sau petroliere. Bazele protejării mediului înconjurător ţin însă de o realitate mai profundă, ţin de păstrarea conceptului creaţiei ca şi loc sacru, ca şi loc de manifestare a lui Dumnezeu. Muntele Athos se vrea a fi cu modestele lui resurse materiale şi financiare un loc al păstrării conceptului de „spaţiu sacru”, de loc dedicat rugăciunii şi al luptei duhovniceşti, de contact nemijlocit cu lumea nevăzută. Acest lucru devine din ce în ce mai greu de realizat în lumea modernă care a pierdut raportul de echilibru cu lumea şi mediul înconjurător din nefericire în mai multe planuri. Industrializările şi globalizarea, modernizarea lipsită de simţul echităţii, progresul în numele principiilor abstracte şi al ideologiilor politice efemere, acestea şi multe altele au dus la schimbarea raportului sănătos a omului cu lumea înconjurătoare. Lucrarea pe care o voi dedica în următoarele rânduri muntelui Athos se vrea a fi o lucrare teologică, un mic eseu teologic scris cu modestele mele capacităţi intelectuale. Sunt conştient că au mai fost scrise astfel de

---

este un lucru care ne face să nu mai fim în comuniune cu Dumnezeu. Pentru aceasta trebuie să căutăm să fim definiţi ca fiinţe umane de nevoia de a ne mântui. Mântuirea este un lucru care ne duce la Dumnezeu. Ea este în acest sens fapta ultimă ce ne defineşte şi care conferă contur existenţei noastre. Teoclit Dionisiatul, *Dialoguri la Athos* (Alba Iulia, 1994).

lucrări mai recent de persoane mult mai competente şi mult mai eficente decât mine. Lucrarea se vrea a fi o lucrare a meditaţiei şi a interiorizării şi un mic pas în drumul progresului şi a optimismului duhovnicesc de care avem nevoie cu toţii cei care voim să ne mântuim.[6]

Prin urmare Muntele Athos este un loc care la un anumit nivel a ajuns să sintetizeze lumea creştin ortodoxă. Totuşi trebuie să ştim că în lumea noastră creştinii ortodocşi sunt o minoritate. Acesta fiindcă sunt mai multe religii. Pentru acest motiv este adevărat că de multe ori vocea călutărilor creştin ortodocşi nu este auzită în lumea noastră. Munteel Athos este pentru unii nimic mai mult decât un produs al imperiului bizantin şi chiar sunt mai mulţi care mărturisesc că înt-run anume fel Muntele Athos nu este nimic mai mult decât un fel de nostalgia pentru timpurile de glorie ale imperiului bizantin. Să fie lucrurile chiar aşa? Vom vedea că nu. Este adevărat că marea majoritate a mănăstirilor din Muntele Athos au ajuns să fie construite pe timpul imperiului bizantin. Chiar dacă imperiul bizantin nu mai există mănăstirile din Athos şi-au continuat existenţa şi sunt la fel de bine la fel de actuale în zilele noastre cum au fost în timpul Bizanţului. Iată de ce este bine să fim încrezători în experienţa duhovnicească a Muntelui Athos. Este adevărat că Muntele Athos s-a format în timpul imperiului bizantin şi sunt mai multe lucruri care certifică acest lucru însă în sine Athosul nu este un fel de tribut istoric adus Bizanului ci mai mult dorinţa omului după viaţa îngerească. Monahsimul a mai fost denumit şi ca *viaţa îngerească.* Este posibil ca cineva să ajungă la viaţa îngerească? Mohansimul creştin ortodox este unul care urmează vieţii îngereşti. Nu este posibil omului să ajungă înger dar este posibil ca el să ducă o viaţă îngerească. Acesta mai ales dacă el se nevoieşte şi face asceză. Sfinţii părinţi ne spun că îngerii nu se căsătoresc şi prin urmare nici călugării nu fac acest lucru. Este trist dar sunt mai multe confesiuni creştine care neagă că monahsimul creştin ortodox poate să însemne ceva sau mai bine spus că el are un rost în creştinism.[7]

Totuşi deşi are o istorie mai lungă este de amintit aici că Muntele Athos se leagă de personalitatea Sfântului Atansie Athonitul care în secolul al X-lea a fost primul care a ajuns să organizeze viaţa din spaţiul atonit. Sfântul Atanasie Atonitul a trăit acum mai bine de 1000 de ani. Acest lucru ne spune că Athosul a fost atestat documentar acum 1000 de ani. Sfântul Atasnie Atonitul a fost un sfânt care este considerat întemeitorul vieţii monahale din Muntele Athos. Este adevărat că pănă la Sfântul Atanasie au fost pustinci care au trăit în regiune Athosului dar cel care a ajuns să consturiască prima mare Mănăstire la Athos a fost Sfântul Atanasie Atonotul pe care îl pomenim în fiecare

---

[6] Michael Choukas, *Black angels of Athos* (Editura Stephan Daye, 1935).

[7] În sens creştin ortodox monahul este un fel de înger pământeasc sau mai bine spus o persoană care încearcă şi uneori chiar reuşeşte să ducă o viaţă înţegerească. Sunt mai multe realtatări care atestă existenţa îmgerilor. Îngerii sunt prin urmare cei pe care monhaul creştin ortodox ajunge să îi imite şi la fel de bine să le urmeze. Athosul are o istorie lungă în ceea ce priveşte arătările îngereşti. Sunt mai multe relatări care ne spune că Sfântul Arhanghel Gavriile s-a arătat la Muntele Athos. Una dintre aceste relatări ne spune că Sfântul Arhaghel Mihail s-a arătat unui călugăr şi i-a descoeprit textul rugăciunii „Cuvine-se cu adevărat". Această arătare a avut loc la Portaton în Karyes. Prin urmare este bine să ştim că unii călugări din Athos au ajuns să vadă îngeri şi la fel de bine să aribă descoepriri de la ei. Este adevărat că sunt şi multe mărturii care vorbesc despre arătarea diavolilor la Muntele Athos. Acest lucru este aşa fiindcă după cum ştim diavolii doresc să câştige pe cât mai mulţi la împărăţia lor. După cum ne spun sfinţii părinţi nu trebuie să fimpersoane care să dorim să vedem îngerii fiindcă după cum ne spune Sfântul Apostol Pavel diavolii pot lua chip de îmgeri. Trebuie să dorim să slujim lui Dumnezeu şi acest lucru este ceea ce ne face să fim cât se poate de asemănători îngerilor care şi ei nu face nimic altceva decât să slujească lui Dumnezeu. Asemăntarea cu îngerii este un lucru pe care mai toţi monahii din Muntele Athos îl caută fiindcă omul poate să ajungă la o viaţă îngerească dacă doreşte cu adevărat. Vasile Andru, *Istorie şi taină la Muntele Athos* (Editura Allfa, 2001).

an pe data de 5 iulie. Mormântul Sfântului Atanasie Atonitul se găseşte şi în zilele nostre la Athos şi sunt mai mulţi care merg la Athos pentru a i se închina. Iată prin urmare că Athosul are întemeitor un sfânt. Sunt mai mulţi care sunt mai sceptici în ceea ce îl priveşte pe Sfântul Atanasie Atonitul fiindcă acesta a murit într-un accident în timp ce lucra la ridicarea mănăstirii sale. Pentru mulţi faptul că Sfântul Atanasie Atonitul a murit în accident este un motiv de îndoială că el a fost cu adevărat un sfânt. Adevărul este că faptul că Sfântul Atanasie Atonitul a murit într-un accident nu înseamnă că el nu a fost sfânt. Sunt mai multe lucruri care certifică acesta. Sunt mulţi care sunt de părere că Muntele Athos este o formă de misoginism fiindcă femeile nu sunt lăsate să intre pe acest loc. Acesta se datorează în special Sfintei Maria care a făcut cunoscut că femeile nu trebuie să intre în acest loc. Pe ce ne bazăm când afirmăm acest lucru? Ne bazăm pe o întâmplare care ne-a parvenit din secolul al IV-le. În jurul anului 382 împăratul bizantin Teodosie ar fii construit aici o biserică [la Muntele Athos]. Se spune că fiica lui Plachidia a voit să meargă se se închine la această biserică. Când a dat să intre în biserică pentru a se închina a auzit o voce care i-a spus: „rămâi pe loc şi să nu mai cutezi a venii aici de aici înainte. Cum îndrăzenşti tu o femeie să calci în acest loc?” Se spune că Plachidia fiica împăratului a căzut în genunchi şi şi-a cerut iertare vocii femeii pe care a auzit-o şi pe care a recunoscut-o ca fiind a Sfintei Maria.[8]

Devine evident că Muntele Athos este un loc în au fost înregistrate mai mult minuni, fapte care depăşesc puterea de înţelegere a omului în mod obişnuit. Aceste fapte au fost înregistrate de-a lungul timpului şi ele evident că pot să fie la fel de bine şi verificare. Athosul este un loc care ne spune că este posibilă o civilizaţie duhovnicească. Omul este civilizat şi în sens neduhovnicesc dar ceea ce trebuie să ştim este că fără doar şi poate civilizaţia este un lucru care poate să includă şi viaţa duhovnicească. În această carte am dorit să vorbim mai mult despre premizele unei civilizaţii duhovniceşti, despre o civilizaţie a spiritului. Acest lucru presupune fără doar şi poate o viaţă duhovnicească şi la fel de bine multă asceză. Viaţa ascetică este ceea ce ne face să fim cât se poate de mult centraţi pe existenţa lui Dumnezeu şi a tot ceea ce ţine de El. Omul nu este civilizat numai prin bunele maniere şi politeţe ci la fel de bine el mai poate să fie civilizat şi prin viaţa lui duhovnicească sau mai bine spus pe cât timp îşi dedică experienţei Duhului Sfânt al lui Dumnezeu. Trăim înt-ro lume în care experienţa Duhului Sfânt al lui Dumnezeu a devenit din ce în ce mai uitată şi desconsiderată. Acesta fiindcă se consideră nu trebuie să ne centrăm pe viaţa duhovnicească ci tot ceea ce trebuie să facem este să ne interesăm numai de viaţa materială sau de viaţa trupască. După cum ştim omul nu este numai trup ci la fel de bine el este şi suflet. Pentru a supravieţui sufletul nostru are nevoie de viaţa duhovnicească. Acesta este un mare adevărat pe care călugării din Muntele Athos au ajuns să îl experimenteze.[9]

CAPITOLUL 1

Conceptul de civilizaţie în sens tradiţional şi realizarea lui în cel duhovnicesc în spaţiul atonit

Ovidiu Drimba, ne spune că o civilizaţie în sens tradiţional apare odată cu momentul în care se înregistrează primul document scris.[10] Unii erudiţi consideră civilizaţia o „simplă evoluţie socială.” Alţi erudiţi o reduc la simple grupări sau compartimentizări ale persoanelor umane din cadrul societăţii. Este greu de dat o

[8] Ioanichie Bălan, *Pelerinaj la Muntele Athos*, (Sihăstria, 2005).
[9] Graham Spake, *Mont Athos. Renewal in paradise* (Yale, 2002).
[10] Ovidiu Drâmba, *Istoria culturii si civilizatiei*; Vol. 1-11, (Editura Saeculum - Vestala, 1998-2003).

definiţie generică şi comprehensivă a civilizaţiei. În orice caz, mai toţi oamenii sunt familiarizaţi cu expresia de a fi „civilizat" sau de a te comporta civilizat între semenii tăi. Opiniile legate de ceea ce înţelege omenirea prin civilizaţie diferă de la epocă la epocă şi de la popor la popor. Prin urmare este dificil de a conferii un sens profund unei civilizaţii care se reduce numai la aspecte materiale. Este greu de asemenea de redat ce înţelege omul ca fiind mai de preţ: civilizaţia sau cultura? Speculaţiile filosofice şi cele ştiinţifice variază în acest sens. Tind să cred că civilizaţia este mai amplă şi mai contemporană. Cultura este doar un segment al civilizaţiei. Civilizaţia poate fi definită ca şi cuprinderea a mai multor culturi sau ramuri ale culturii. Civilizaţia este o realizare finală a culturii. În orice caz, în planul erudiţiei se poate vedea un mare contrast între aceste două noţiuni sinonimice dar nu identice. Istoria şi trecutul au arătat că în general conceptul de civilizaţie a implicat evoluţia, transformarea şi schimbarea. Civilizaţia a implicat întotdeauna pornirea dintr-un punct cultural dat şi ajungerea în spre un punct vertical. După eruditul Philip Atkinson, civilizaţia este un fel de înţelegere comunală. Astfel că din prisma eticii este bine să fi civilizat. A fi civilizat implică a fi şi culturalizat. Culturalizarea se realizează însă şi în privinţa educării sufletului. Sufletul uman trebuie educat şi cultivat. Ca şi viitoare entitate care v-a locui în ceruri, la fel cum persoana psiho-fizică este educată şi devine prin educaţie civilizată la fel se întâmplă şi cu sufletul uman. Sufletul uman poate fi civilizat duhovniceşte, el poate fi cultivat. Dintre scrierile creştine care fac acest lucru Filocaliile pun baza educării sufletului uman prin iubirea de frumos. Sensibilitatea sufletească este mai profundă decât cea trupească şi în acest sens, după cum există o civilizaţie trupească la fel trebuie să existe şi o civilizaţie duhovnicească.[11] „Pentru a obţine o schemă generală asupra evoluţiei omenirii, asemenea informaţii sunt cu atât mai importante cu cât ele dovedesc că descoperirile şi invenţiile fundamentale, fără de care civilizaţia umană ar fi de neconceput, în germene datează încă din epoca preistorică. Precum tot de neconceput ar fi şi structurile sociale şi cele culturale ale epocilor istorice – ştiinţa, religia, arta – dacă nu se i-au în considerare formele lor primare, originare; forme vizibile, demonstrabile sub aspect material prin descoperirile arheologiei (sau deductibile, într-o anumită măsură, pe cale logică), încă din perioada pre istorică."

Astfel că am putut vorbii de mai multe civilizaţii: compartimentate fiecare din diferite perspective şi din mai multe puncte de vedere. S-a vorbit de civilizaţia antică, de cea medievală sau de cea modernă. S-a vorbit de civilizaţii naţionale: egipteană, greacă, mesopotamiană, arabică, americană, franceză, cehă etc. Trebuie spus de la început că acest concept de civilizaţie este unul adaptabil şi că pentru a îl putea definii

[11] Prin urmare trebuie să fim conştienţi de toate implicaţiile profunde ale civizaţiei. O civilizaţie cu adevărat profundă este o civilizaţie care se bazează pe spiritualitate. Muntele Athos este în acest sens un loc în care există o spiritualitate care continuă să existe de aproximativ 1000 de ani. Acest lucru nu poate să ne lase indifereţi. De la primele chilii de călugări şi până la cele 2000 de mănăstiri şi 12 schituri care există în zilele noastre este adevărat că Muntele Athos a continuat să fie un centrul de spiritualitate nu numai pentru Balcani ci pentru întrega lume creştin ortodoxă. Sunt mulţi care tind să asimileze Muntele Athos mai mult cu un loc în care ţine numai de mentalitatea Balcanilor. Adevărul este că Muntele Athos a făcut mult pentru Balcani şi pentru poporarele balcanice. Acesta fiindcă el este un loc care continuă să definească şi să susţină nevoile spirituale ale Balcanilor. Este adevărat că la „civilizaţie duhovnicească" a Muntelui Athos au continuit şi georgianii care au fost cunvoscuţi în evul mediu cu numele de irivieţi de na numele ţării lor Iviria. Ivirioţii care sunt şi întemeitorii mănăstirii Iviron de unde le şi vine numele au fost călugări care au venit la Muntele Athos din permisiunea basileilor bizantini pentru a traduce textele de cult şi ale sfinţilor părinţi în limba lor pentru folosul poporului ivirot. Acest lucru a avut loc în timpul evului mediu. Cu timpul iviroţii sau georgienii de azi au părăsit Muntele Athos şi au ajuns să se retragă din El. Totuşi, mănăstirile pe care au întemeiat-o ei a rămas până în zilele noastre cu numele lor: Mănăstirea Iviron.

trebuie să avem în vedere mai mult decât orice valoarea duhovnicească, mai precis sensul transcendent al civilizaţiei. Cele mai superioare civilizaţii au fost cele care şi-au găsit menirea în sensul transcendent al existenţei lor istorice. Civilizaţiile care au căutat forme de manifestare materiale fiind închistate în opacitatea materiei au rămas retrograde. În plan religios, dintre toate civilizaţiile antice, cea mai superioară poate fi considerată cea iudaică a poporului Israel, care se baza exclusiv pe principiile transcendente ale Vechiului Testament.[12]

Sensul ultim al civilizaţiei este să ne redea ceva din transcendent şi din lumea nevăzută. În gândirea religioasă „transcendentul" este simbolic nevăzutul. Lumea care nu se vede, lumea care trece dincolo de realitatea palpabilă a materiei. Ori, în plan religios, putem să vorbim de o civilizaţie a transcendentului atunci când ne gândim la religie şi la ceea ce implică ea: relaţia dialogică cu lumea necreată. Dialogul cu nevăzutul este un deziderat maxim la care putem tinde indiferent de epoca în care ne situăm. Putem distinge mai multe nivele în civilizaţie - există civilizaţii decadente şi civilizaţii ascendente. Valoarea unei civilizaţii în ultimă instanţă ţine de cît a reuşit să se înduhovnicească, să se dematerializeze. Pe parcursul istoriei au existat persoane care au monopolizat naţiuni, popoare sau etnii prin foruri politice, economice, imperiale, statale. Foarte puţine sunt însă civilizaţiile care au pus la baza existenţei lor sensul transcendent al duhovnicescului şi al religiosului. Mariile imperii creatoare de civilizaţii au pus la baza lor principii politice exclusive prin care au dominat sau au realizat civilizaţii dintre care mai toate s-au rezumat la condiţiile existenţei din lumea de aici. Forţaţi de mediile economice sau de dorinţa de putere şi dominaţie, sunt puţine civilizaţii care au reuşit să creeze o armonie sau o diversitate a culturilor. În mare parte, civilizaţia în care elementul politic domina a tins să le monopolizeze pe celelalte. Probabil că singura excepţie a lumii europene de după Hristos a fost Imperiul Bizantin, un imperiu hristocentric prin excelenţă.[13]

Este de recunoscut rolul covârşitor pe care l-a avut venirea lui Hristos pe pământ. Acest lucru a fost cel mai bine implementat şi asumat la nivel de civilizaţie de bizantini. Vechiul bizanţ a fost creatorul unei civilizaţii unice în istoria umanităţii. Pentru prima

[12] Un mare pas înainte în ceea ce priveşte civilizaţia duhovnicească a fost făcut în antichitate de evrei prin faptul că ei au ajuns la ceea ce am putea denumii ca civilizaţie teocratică. Teocaraţie iudaică a fost fără doar şi poate un model de civilizaţie sau mai bine zis ceea ce am putea denumii ca înaugurarea în istorie a civilizaţiei duhovniceşti. Atunci când omul este într-o profundă comuniune cu Dumnezeu acesta ajunge să simtă şi să trăiască fără doar şi poate prezenţa Duhului Sfânt al lui Dumnezeu. Apostolii lui Iisus care au fost oameni profund duhovniceşti au avut această experienţă la Cincizecime când au ajuns să trăiască prezenţa Duhului Sfânt al lui Dumnezeu. Fără doar şi poate acest lucru este un fapt care ne spune că Dumnezeu se deschide în spre cei care ajuns să se înduhovnicească. Apropierea de Dumnezeu este din cele mai vechi timpuri o experienţă duhovnicească ce ajunge la un anumit nivel să îl transfugureze pe om. Duhul Sfânt al lui Dumnezeu ajunge să îl transfigureze pe om fiindcă îl face pe om să treacă de la existenţă trupască şi materială la una duhovnicească în care primează mai mult sufletul decât trupul omului. Prin urmare este cât se poate de advărat că nu se poate vorbii de o civilizaţie duhovnicească fără de prezenţa şi de trăirea în Duhul Sfânt al lui Dumnezeu. Acest fapt este o realitatate pe care mai mulţi călugări atoniţi au ajuns să o excperimenteze. Pentru omul care este ancorat în materil şi în care nu există nici un fel de viaţă duhovnicească este cât se poate de adevărat că Muntele Athos nu are nici un sens şi este un loc arhaic şi fără de nici o semnificaţie. Pentru omul care a ajuns să expeirmenteze cât se cât viaţa duhovnicească Muntele Athos devine un lucru care ne face să fim cât se poate de ancoraţi în Duhul Sfânt al lui Dumnezeu. În sens teologic, Muntele Athos este un fel de apofază a lumii în care trăim şi care ne face să fim cât se poate de ancoraţii în lumea duhovnicească şi nu în cea materială. Sunt mai mulţi laici care ajunşi la Muntele Athos au ajuns la un anumit nivel să simtă cu adevărat ceva deosebit. Este expeirnţa duhovnicească ce îi face pe mai mulţi să îşi dea seama de realitatea duhonvicească pe care mai mulţi căîlugări care au trăit la Muntele Athos au ajuns să o expeirmenteze.

[13] Pr. Prof. Dr. Emanoil Băbuş, *Bizanţul, istorie şi spiritualitate*, (Editura Sofia, Bucureşti, 2003).

dată principiile civilizaţiei iudaice au fost acceptate şi asimilate de lumea europeană. Sinteza acestei acceptări a rezultat în ceea ce cultura denumeşte „bizanţ”. Bazat pe principiile hristologice tradiţionale Imperiul bizantin a realizat o sinteză între creştinism şi civilizaţia elinică. Muntele Athos este deschis duhovniceşte unei game vaste de civilizaţii şi a unei îngemănări de culturi bisericeşti: greacă, ucraineană, rusă, românească, sârba şi bulgară. Toate popoarele ortodoxe îşi au reprezentanţi în muntele Athos. Este vorba de o simfonie a civilizaţiilor creştine care pe un spaţiu redus ca şi dimensiuni îşi au delegaţii lor. Aceasta formează o civilizaţie în termeni politici a unei „republici duhovniceşti.” Doar că această „republică” este mai mult un fel de preambul al trăirii mesajului evanghelic: „îngerii din ceruri nu se căsătoresc şi nu se însoară.” S-a vorbit mai amplu de această „republică angelică” şi de principiile împărăţiei cerurilor aplicate simbolic pe pământ celor care o vizitează. Vieţuirea atonită tinde simbolic după lumea cerească. Este o vieţuire simbolică şi una teologică. Este o vieţuire a harului care se răsfrânge nevăzut peste cei care se retrag acolo. Conceptul de civilizaţie primeşte alte noţiuni când credinţa este trăită la un loc şi când ne împărtăşim de frumuseţile ei.[14]

Părintele Arhimandrit Roman Braga de la Mănăstirea Rivers Junction din Michigan (SUA) a reflectat şi el mai mulţi ani la viaţa monahismului ortodox, el însuşi fiind un exponent de seamă a lui. Pentru el monahismul ortodox este un fel de explorare şi spaţiul atonit este centrat nu atât în spre frumuseţea externă a materiei (un concept clasic aplicat în toate civilizaţiile prospere ale omenirii) ci mai mult în spre frumuseţea lăuntrică a sufletelui. Mediul arid atonit te face să te gândeşti la lumea lăuntrică, te face să o priveşti mai în profunzime şi să contemplezi frumuseţea ei. Clădirile athonite sunt sărăcăcioase şi umile, ceea ce omul avid de clădiri trainice şi maiestuoase ale lumii de astăzi, învăţat cu blocuri zgârie nori ar putea găsii ca fiind ceva de evitat. În orice caz, civilizaţia atonită este contrastantă şi radicală cu preceptele lumii în care trăim. În mare parte atoniţii şi-au dat seama mai mult sau mai puţin de „deşertăciunea” solomonică a întreprinderilor omeneşti. Atoniţii sunt nişte oameni ai civilizaţie lăuntrice, nu ai civilizaţiei triumfaliste şi strigente a secolelor de după revoluţiile industriale care au creat ideologii economice grefate pe interesul generic al lăcomiei.[15] Bazele civilizaţiei contemporane trebuie create pe temeliile ascetismului şi a renunţării la sine, pe temeiurile profunzimilor şi simplităţii duhovniceşti. Este adevărat că este greu de creat o astfel de civilizaţie la modul absolut pentru tot restul semenilor. Totuşi, muntele Athos este un reper simbolic pentru toate generaţiile de după Hristos. Venirea lui Hristos a creat civilizaţia creştină şi a pus bazele atonite. Hristos este cel care

[14] A vorbii de o civilizaţie duhovnicească este un fapt care este mai greu de înţeles pentru omul modern. Acesta fiindcă omul modern tinde să înţeleagă prin civilizaţie doar un lucru care îl face să fie cât mai confortabil şi să se bucure de cât mai multe facilităţi în plan material. Acest lucru evident că nu este valabil în ceea ce priveşete viaţa duhovnicească. După cum am spus în rândurile de mai sus omul nu este numai trup ci la fel de bine el este şi suflet. Sufletul omuui este un lucru care ajunge să aibă nevoie de viaţa duhovnicească acesta fiindcă prin Duhul Sfânt Dumnezeu este o fiinţă duhovnicească. Viaţa duhovnicească este cea care îl face pe om să transceadă sensul vieţii materialşă şi să ajungă la o înţelegere mai profundă şi mai deplină a exisetnţei. Trebuie să fim conştienţi de această realitate şi să ne dăm seama că viaţa duhovnicească este cea care menţine sufletul nostru pe o linie de exitsenţă vitală. Iată de ce este bine să ne ancorăm în viaţa duhovnicească şi prin acest lucru să ajungem să creăm i civilizaţie duhovnicească. Civilizaţia duhovnicească este cea care ne face să privim mai mult la lumea morală. Este cât se poate de adevărat că sunt din ce în ce mai puţini oameni şi persoane în zilele noastre care sunt interesaţi de viaţa morală. Acesta fiindcă se consideră în zilele noastre că sunt din ce în ce mai mulţi oameni care trebuie să trăiască fără de nici un fel de moralitate şi fără de nici un fel de îngrădire morală. Civilizaţia duhovnicească este o civilizaţie care are ca legislaţie morala creştin ortodoxă. Este bine să ţinem la acest lucru şi să nu avem nici un fel de confuzie în ceea ce îl priveşte. Avem nevoie de moralitate fiindcă acest lucru este ceea ce ajunge să ne definească drept peroane umane.

[15] Nicolae Băciuţ, *Din San Francisco la Muntele Athos* (Editura Reîntregirea, 2004).

duhovniceşte conferă vieţii atonite vigoarea ascetică de a continua în lupta zbuciumată a monahului cu duhurile răutăţii. Muntele Athos este o civilizaţie simbolică a îngemănării popoarelor ortodoxe şi a definirii lor în calea ortodoxă sau calea creştină. Trebuie avut în vedere că marea majoritate a civilizaţiilor create de mintea umană lipsită de har sunt efemere şi sortite pierii istorice. O civilizaţie superioară nu este neapărat una care creează blocuri zgârie nori şi hale industriale cu zeci de mii de angajaţi. O civilizaţie duhovnicească este una care caută interiorizarea, care îşi dă seama de importanţa sufletelui asupra trupului şi a duhovnicescului asupra trupescului. Din nefericire omul modern se lasă de prea multe ori sedus de tot felul de principii duhovniceşti şi de surogate străine civilizaţiei ortodoxe autentice. Există astăzi în lumea creştină multe civilizaţii surogat sau mai bine spus pseudo-civilizaţii. Am punea să ne întrebăm: cum poate considera cineva muntele Athos un loc al civilizaţiei din moment ce oamenii obişnuiţi au foarte greu acces acolo? Este o întrebare la care cei preocupaţi de viaţa şi de existenţa lăuntrică pot răspunde felurit şi divers. Mulţi vizitatori din ziua de astăzi pot fi dezamăgiţi de muntele Athos visând probabil la un loc al senzaţionalului. O posibilă definiţie a civilizaţiei atonite ar putea fi aceasta: civilizaţia atonită este o civilizaţie a firescului, a normalului, în care valorile tradiţionale ale creştinismului sunt la ele acasă. Muntele Athos nu este o civilizaţie a excesului ci a echilibrului, a găsirii „căii de mijloc” sau a „căii împărăteşti.” Pentru cei preocupaţi de soarta despărţirii sufletului de trup este un loc al meditaţiei şi al interiorizării. În secolul al XXI-lea umanitatea se află cumva într-o redefinire a sensului civilizaţiei şi a culturii. Muntele Athos este un punct de reper. Este un munte care stă de partea celor care vor să se desăvârşească. Aceasta deoarece muntele Athos este un loc al rugăciunii, este o civilizaţie a rugăciunii şi a contemplaţiei. Prin extensie este o civilizaţie a sufletului. Să vedem cum este trăită în Muntele Athos rugăciunea. „Un ascet atonit, (nu-i spun numele fiindcă trăieşte) a spus: Ah! Douăzeci şi patru din douăzeci şi patru de ore nu îmi ajung ca să mă rog!” Simţi ce rugăciune face omul acesta? Înţelegeţi la ca înălţimi a ajuns, având în vedere că ochii şi mintea sunt îndreptate continuu spre Dumnezeu? Cine a încercat dulceaţa lui Dumnezeu, v-a spune şi el ca şi acela. Da, există rugăciune în muntele Athos, în mănăstiri şi în afară de mănăstiri. În ultimii ani au apărut mari figuri, cum sunt Daniil de la Katunakia (1929), Calinic Isihastul (1930) şi atâţia alţii. Un părinte de la Simonos Petras nu mai vroia nici să doarmă; s-a atârnat cu funii de tavan şi se sprijinea pe un baston, ca să se roage necontenit, aşa cum făceau mulţi monahi. Când se lovea şi făcea metanii, îşi lovea capul de duşumea şi spunea: „sunt păcătos şi Dumnezeu nu v-a auzii rugăciunea mea; să audă măcar izbitura capului meu. Păcatul e atât de mare, încât rugăciunea nu iasă din gâtul meu.”[16]

[16] Rugăciunea este un lucru care generaţie după generaţie a fost practicată la Muntele Athos. În acest sens Athosul a fost un munte care a oferit lumii mari rugători şi mari oameni care sunt angajaţi în procesul de rugăciune. Nu poate să fie în nici un fel realizată o “civilizaţie duhovnicească” fără de rugăciune. Acesta fiindcă rugăciunea este cea care îl pune pe credincios într-un aşa fel de “duh de rugăciune.” Duhul rugăciunii este unul care naşte cu sine mai multe virturiţi care se răspândesc şi asupra celor care ajung să trăiască lângă omul duhovnicesc. Prin urmare viaţa duhovnicească este un lucru care ne spune că trebuie să ne rugăm. Sunt mai mulţi care se roagă pentru întraga lume. Prin urmare rugăciunea pentru lume este cea care ajunge să fie baza civilizaţiei duhovniceşti pe care o trăiesc călugării din Muntele Athos. Acest fapt trebuie să ne spună că viaţa duhovnicească dacă este luată în serios în cele din urmă ajunge să ne ducă la civilizaţia duhovnicească. Este adevărat că sunt mai mulţi care obiectează că Muntele Athos este pe caldanrrul vechi şi pentru acest lucru sunt în erezie fiindcă vechiul caledar este cel care a născut erezia stilită. Stilismul a apărut în secolul al XX-lea mai exact în anul 1923 când s-a ajuns la concluzia există o eroare de 13 zile în calendarul creştin ortodox. Toate patriarhiile creştin ortodoxe are îndreptat caledarul dându-l cu 13 zile mai înainte. Atoniţii au preferat să rămână pe vechiul calendar dar totuşi sărbătoresc paştile dimpreună cu toţi creştinii ortodocşi. Acest fapt

Este adevărat că unele experienţe ascetice atonite sunt mult prea radicale pentru omul modern obişnuit cumva cu calea confortului material şi senzorial. Simbolic muntele Athos este o civilizaţie a „austerităţii.” Viaţa ascetică este austeră numai aparent. Odată ce „neofitul” sau credinciosul a ajuns la o anumită profunzime duhovnicească el îşi dă seama de aparenta „asprime” a ascetismului. Civilizaţia ascetică are la bază principiile evanghelice şi modul de viaţă al renunţării. Athosul este simbolic o civilizaţie a „renunţării”: monahismul ortodox este întotdeauna o cale a renunţării sinelui şi a transfigurării lui. Părintele Iulian Nistea de la Biserica Sfinţii Arhangheli Mihail şi Gavriil din Paris (Franţa), un mare iubitor al Muntelui Athos vorbeşte de paralelismul mai multor munţii sacrii din istoria religioasă a omenirii şi de conotaţile lor simbolice. Este o vorba de o renunţare a ascendenţei, o renunţare „epectatică” (Grigorie de Nyssa), renunţare care descoperă profunzimea vieţii lăuntrice. Este vorba de renunţare în sensul că cel îmbunătăţit după ce a ajuns la un stadiu de „civilizaţie” sufletească îi vine greu să renunţe la anumite stadii de viaţă duhovnicească pentru a le aprofunda pe altele. În acest sens Ioan Climacus şi-a intitulat una dintre lucrările lui ascetice centrale „Scara”. Urcuşul pe scară presupune renunţare. Lumea atonită este o lume care există de mai mulţi ani şi este prin urmare destul de greu să o cuprind în câteva rânduri. De fapt este greu să cuprinzi în rânduri o definiţie a muntelui Athos, care în accepţia mai multor erudiţi contemporani este un loc unic pe toată planeta. Realizarea unei civilizaţii ascetice este una dintre cele mai importante deziderate ale lumii contemporane. Lumea contemporană este o lume zbuciumată S-a vorbit mai recent de un aşa numit monahism interiorizat şi de toate implicaţiile lui. Ca şi fiinţă creată toate făpturile sunt limitate şi sunt supuse deprecierii şi decăderii materiale proces care poate fi văzut în evoluţia civilizaţiilor. Civilizaţiile sunt supuse cel mai mult acestui proces ciclic de apariţie, înflorire şi declin. Aceasta de oarece puţine au fost civilizaţiile care au pus la baza lor elementul duhovnicesc şi cel spiritual. Aceste elemente au fost trecute cu vederea şi luate în râs de marii ideologi politici din diferite timpuri. Ar fi destul să ne referim la ideologiile marxiste sau la cele ale revoluţiilor culturale din Asia. Marea parte a lor se gândeau la un fel de cultură materialistă care vedea omul prin prisma simplă a trupului fără să îşi dea seama de mentalitatea iudeo-creştină. Înţelepciunea iudaică pare contrastantă pentru cel care crede, fiindcă ea pune pe primul plan sufletul şi nu trupul. Prin urmare locuri ca muntele Athos caută o cultivare a lăuntricului şi nu a externului. Un loc ca muntele Athos este mai important fiindcă vede în primul rând ca fiind cea mai de valoare partea internă. Esenienii au fost cei care au cultivat lăuntricul şi au realizat importanţa lui într-un mod profund . Erudiţia contemporană a analizat din ce în ce mai mult aceste aspecte şi concluziile pot fi interesante în acest sens. Astfel că Muntele Athos pune bazele unei „civilizaţii a contemplaţiei.”[17] În spre acest sens al contemplaţiei trebuie să tindem şi noi ca şi civilizaţie contemporană. Numai aşa cred că nu vom fi capabili să nu ne pierdem identitatea şi misiunea creştină. Contemplaţia sau viaţa de contemplaţie este necesară unei vieţi duhovniceşti avansate. Rolul ei este profund. Prin contemplaţie ajungem de la starea de interiorizare, la acea socratică „cunoaştere de sine”, bază a oricărei filosofii autentice. Cea mai autentică filosofie după părinţii Bisericii antici şi actuali este filosofia contemplaţiei şi a interiorizării. Numai de acolo din inimă putem să ajungem la stârpirea gândurilor răutăţii. Numai în interiorizare şi în contemplaţie se poate deduce adevărata natură a facultăţilor sufleteşti.

---

ne spune că atoniţii sunt totuşi creştin ortodocşi deşi trăiesc pe calendaarul vechi.

[17] Nicolae Steinardt, *Drumul către isihie* (Editura Dacia: Cluj Napoca, 2000).

În orice caz, muntele Athos este o civilizaţie a antinomiilor la scară redusă. Douăzeci de mănăstiri mari pe o peninsulă atonită sunt un simbol al civilizaţiei duhovniceşti a Ortodoxiei. Acolo sunt exponentele celor mai importante şi mai profunde introspecţii ale celor care şi-au dedicat viaţa lor timp de mai multe generaţii a păstrării intacte a mesajului peren creştin în toată autenticitatea lui. Acesta este un ideal profund şi nobil. Este recunoscut că mai toată lumea care a căutat să înţeleagă ceva din taina creaţiei, a cosmosului şi a mediului înconjurător a trebui să treacă de la datele empirice ale ştiinţei la lumea contemplaţiei şi a duhovnicescului. Am putea spune în sens retoric şi metaforic că „civilizaţia atonită" se vrea a fi o civilizaţie a cosmologiei religioase, o civilizaţia a intersecţiei materialului cu cerescul. De fapt, sub o formă sau alta acest model religios este întâlnit în mai multe religii. Toate aceste religii au un sens transcendent şi unul profund în cele din urmă. Sensul civilizaţiei atonite este unul contemplator care se bazează pe relaţia dialogică a omului ca şi „chip şi asemănare" a lui Dumnezeu.[18]

După actul creaţiei Dumnezeu a fost cel care a contemplat creaţia: „şi a văzut Dumnezeu că toate erau bune foarte." Actul contemplator al lui Dumnezeu se îndrepta în spre creaţie ca şi una act şi un mediu de desfăşurare al viitoarelor evenimente ale istoriei umane. Contemplarea este o dimensiune tipică a atoniţilor. Contemplarea este un act duhovnicesc, este un act de dematerializare. Persoana umană contemporană este o persoană ancorată în perisabil şi din nefericire în depreciere. Valoarea persoanei contemporane şi rolul ei sacral în creaţie depinde de axiologia contemplaţiei. O persoană umană ancorată în material şi în perisabil cu greu v-a putea să îşi dezvolte capacităţile lăuntrice la maxim. Dezvoltarea acestor capacităţi presupune un mediu propice interiorizării. Muntele Athos este prin excelenţă simbol şi loc potenţial real al unei astfel de interiorizări. Te poţi interioriza numai într-un mediu care este propice unui astfel de exerciţiu. Exerciţiul atonit este un exerciţiu al aprofundărilor. Este adevărat că contemplaţia nu îi poate cuprinde pe toţi. Dar în zbuciumatul veac al nostru persoana umană trebuie să îşi găsească mai mult loc interiorizării şi reflecţiei introspective. Contemplaţia este astfel un act al ridicării peste materie şi peste tendinţele ei închistate. Este nevoie din ce în ce mai mult de contemplaţie pentru contemporaneitate, de apreciere a valorilor duhovniceşti perene, de apreciere a tradiţiei. Pentru omul contemporan, prins din ce în ce mai mult în dorinţa de a avea un loc ca şi Athosul poate părea anarhic şi retrograd. Monahii de acolo nu acceptă progresul în sensul tehnologiilor contemporane, un progres aparent în cele din urmă. Drumurile sunt neasfaltate, domină potecile, urcuşul este greu accesibil. Totuşi, acest

---

[18] Civilizaţia duhovnicească este mai greu de realizat în lume fiindcă în ea omul este confruntat cu mai multe probleme şi mai multe dificultăţi. Când omul să fie un om duhovnicesc este adevărat că el vede cât de superficială este civilizaţia lumii noastre în care domină mai mult elementul material şi gona după cîştim. Totuşi trebuie să ştim că sunt mai multe persoane care devin contşeinte de nevoia unui spiritualităţi. Este adevărat că în lumea noastră sunt mai multe pseudospiritualităţi. Acesta fiindcă se consideră că spiritualitatea creştin ortodoxă este una dintre mai multe ale spiritualităţi. Sufletul omului are nevoie de spiritualitate la fel cum trupul omului are nevoie de apă. Spiritualitatea este un un lucru care poate la fel de bine să fie cultivat şi în lumea noastră fiindcă ea este o realitate şi un fapt care ne face să fim mai aproape de Dumnezeu. Iată de ce spunem că trebuie să fim cât se poate de ancoraţi în spiritualitate şi în tot ceea ce ţine de ea. Cu cât devenim mai spirituali cu atât mai mult simţim nevoia de a forma şi a alăctui o civilizaţie duhovnicească. În zilele noastre omul trebuie să fie conştient că el nu trebuie să evolueze numai în sens material prin economie ci la fel de bine şi sufleteşte prin civilizaţia duhovnicească. Să ne aducem aminte că Faptele Apostolilor ne spun în Biblie că primii creştini atât au fost de entuziaţi pentru Hristos că au renunţat la toate bunurile lor şi au ajuns să le aibă în comun. Fiecare lua ceea ce îi trebuia şi nimeni nu fura. Iată prin urmare că au fost şi cazuri în care civlizaţia duhovnicească a funcţioant.

loc a reuşit să stârnească admiraţia a mulţii oameni erudiţi care sunt preocupaţi de dimensiunea autentica a asceticului şi de toate conotaţile ei. Crearea unei civilizaţii a contemplaţiei nu este un ideal strict atonit. Totuşi, l-a ora actuală, omul trebuie să se definească pe sine prin valori duhovniceşti şi prin contemplaţie. La Athos poţi contempla cosmosul, poţi contempla autenticitatea creaţiei şi aceasta într-un mod profund.[19]

Am mai putea spune că Athosul este o comunitate a comuniunii şi a înţelegerii. Fondatorii comunităţii monahale atonite nu au fost persoane adepte ale urii rasiale, dezbinării, conflictelor, neînţelegerilor şi neorânduielii. Transfigurarea omului de care vorbeşte ortodoxia se realizează la nivel profund la facultăţilor sufleteşti şi la nivelul spiritualizării materialului. În lumea postmodernă [după cum se implementează mai nou de inteligenţele „lucide" din spatele marilor centre de guvernare] în care trăim, există un anumit sens general al dependenţei şi al cazualităţii simţirii şi resimţirii eşecurilor. De pildă, în domeniul afacerilor [business] dacă cineva intră în faliment, dimpreună cu el mai riscă şi asociaţii lui [direcţi sau indirecţi] să de-a faliment cu el. În domeniul economic se pot vedea cauze similare. Am putea spune că într-un sens mai derogatoriu, acest „risc" există şi în plan duhovnicesc profund. Dacă cineva duce o viaţă ortodoxă „rânduită" şi evlavioasă iar semenul lui nu duce sau mai bine spus nu este nici măcar interesat de a o duce, s-a putut înregistra de anumite personalităţi duhovniceşti mai avansate şi probabil „mult mai sensibile" un anumit simţ al corporatului negativ, al tragerii în jos, al blamării celui care în sens generic umblă pe calea binelui. Uneori acest lucru se realizează din cauza „invidiei" sau a „geloziei." Dar ceea ce este mai ciudat este că acest lucru se datorează şi din cauza dorinţei unora de a vedea răul [moral sau de orice altă natură] comis sau mai bine spus dus la realizare sau la apoteoza [împlinirea] lui. Astfel că părinţii atoniţi au fost cei care au menţinut un spirit împăciuitor şi de concordanţă între diferitele zbuciumări ale omului contemporan învăţat şi crescut în civilizaţia elinică.[20]

Prezentele rânduri sunt reflecţii teologice, sper de calitate, generale şi precizez că se adresează încă de la început unei anumite categorii de cititori. Sunt cei care ştiu câte ceva despre lumea duhovnicească sau din cei care sunt interesaţi de mai ceva mai mult decât „media." Nu pretind că am o mai bună înţelegere a acestor realităţi decât restul semenilor mei dar cred că ar fi mai a bine să insist în acest sens asupra lor. Interior, există însă o altă percepţie a celor scrise la un nivel atât de naiv în scripturile Bisericii. Este vorba de faptul că există ceva mai mult decât o cădere în păcat a omului. Există consecinţe că aceste căderi umane căci din câte putem vedea, în general omul nu se află la starea la care a fost chemat să fie [mortalitatea cu care omul a fost înjugat este un exemplu în acest sens]. Cum ar trebui să percepem această cădere a omului sau cum ar trebui să o cuprindem cu mintea noastră limitată? Cum ar putea înţelege cineva acest eşec al omului de a se ridica la nivelul chemării lui duhovniceşti? Dacă teologia

[19]Chiriac Bucur, *Clopotele Athosului* (Editura Carpatia, 2005).

[20] Civilzaţia duhovnicească pe care o avem în vedere este fără doar şi poate una ecumenică. Prin acest lucru înţelegem că ea se bazează pe comuniunea cu toţi creştinii ortodocşi şi la fel de bine pe colaborarea cu toţi aceştia pentru o mai bună viaţă duhovnicească. Creştinii ortodocşi pot să avanseze în viaţa duhovnicească şi în civilizaţia duhovnicească numai dacă ajung să se unească unii cu alţii şi să trăiască în pace şi în înţelegere. Pacea şi înţelegerea sunt două lucruri pe care le promovează civilzaţia duhovnicescă fără de care nu poate să existe o astfel de civilizaţie duhonviceacă. Trebuie să ştim acest lucru şi să îl avem în vedere în zilele noastre când sunt din ce în ce mai mulţi care au ajuns să absolutizeze rolul şi importanţa laicilor şi a elementului secular. Trăim într-o lume care se află în plin proces de secularizare şi acest lucru este tocmai opusul civilizaţiei duhovniceşti. Putem opune sculairzării masve din zilele noastre civilizaţia duhovnicească. Toate aceste lucruri este bine să le ştim şi să fim cât se poate de conştienţi de rolul negativ şi nefast al secularismului din vremurile noastre.

vorbeşte de o creaţie a omului, omul a fost creat în spre un anumit scop. Scripturile vorbesc de „căderea” sau „eşecul” duhovnicesc a omului. În literatura patristică s-au scris enorm de multe lucruri în acest sens şi destul de generice. S-a vărsat destul de multă cerneală pe aceasta temă şi prezentele rânduri nu sunt nimic altceva decât un fel de reflecţie suplimentară în acest sens. Cum am putea înţelege faptul că în general Scripturile vorbesc că din punct de vedere general spiritual şi în particular duhovnicesc de aşa numita cădere a omului. Ce este această cădere? Cum am putea-o noi reprezenta pentru omul contemporan? Mai este ea de actualitate sau este numai o simplă minciună? La muntele Athos există timp zilnic dedicat meditaţiei căderii omului. Cu cât medităm mai profund la sensul căderii cu atât putem să ne ridicăm la capacitatea de contemplare. Contemplarea este ceva necesar omului, ea este un act prin care sufletul se îmbunătăţeşte. Se poate vorbii în spaţiul atonit de o stare de contemplare atonită. Această stare este ceva profund. Contemplaţia este un deziderat la care din ce în ce mai mulţi oameni ar trebui să ajungă. Deci am putea spune că muntele Athos este o civilizaţie a „restaurării,” o extensie monahală a lucrării de restaurare realizată în persoana kenotică a lui Hristos. Stadiul de restaurare poate fi considerat prin extensie posibil de a fi realizat în persoana „trupului lui Hristos” într-un mod al participării ecclesiale. Athos este o civilizaţie a restaurării. Este vorba de o restaurare prin contemplaţie atât simbolică cît şi una reală. Numai prin restaurare ne putem ridica la contemplare. Restaurarea realizată de Hristos este activată în plan lăuntric. Muntele Athos poate contribuii pentru doritori la restaurarea funcţiilor duhovniceşti ale sufletului.[21]

Sunt enorm de multe popoare care cred destul de mult în diferite surogate legate de lumea lăuntrică. Odată ce am pătruns în profunzimea lăuntrică a inimii vom putea să ne dăm seama de o civilizaţie a lăuntricului şi a profunzimilor. Chemarea la profunzime este unul dintre cele mai mari deziderate care poate tinde omul. S-au încercat în filosofiile contemporane mai multe definiţii ale conceptului de civilizaţie, au fost însă prea puţine filosofii contemporane au nuanţat titlul de o civilizaţie a lăuntricului. Sensul unei „civilizaţii a lăuntricului” nu are nimic de a face cu o civilizaţie înlocuitoare despre care vorbesc toate civilizaţiile contemporane. Este vorba aici mai mult de o interiorizare a facultăţilor profunde sufleteşti şi de o civilizaţie a introvertirii şi a descoperirii acelui dicton al filosofiei elinice antice de a te cunoaşte pe tine. Cu cît te cunoşti pe tine cu atât mai mult te poţi civiliza. Cu cât te civilizezi cu atât mai mult te deschizi celorlalţi. Mitropolitul Ioanis Zizioulas a fost teologul care a definit persoana din punct de vedere ortodox ca şi o posibilitate de a crea o civilizaţie pe aceste principii ale axiologiei lăuntrice şi nu pe principii externe. O axiologie a persoanei este o axiologie a unei civilizaţii deschise spre planul ceresc şi nu spre cel terestru. Antinomia este profundă şi este realizată pe un spaţiu forte mic ca şi distanţă geografică. Aş putea da şi alte definiţii ale „civilizaţiei lăuntrice” dintre care cel mai clar exponent contemporan poate fi considerat Siluan Atonitul. Măsura „civilizaţiei duhovniceşti” la care a ajuns Siluan este uimitoare. În orice caz, personal cred că una dintre cele mai profunde civilizaţii contemporane rămâne paradoxal Muntele Athos. Mă gândesc la părinţii Paisie Aghioritul [ale cărui opere le-am lecturat extensiv şi de care m-am bucurat duhovniceşte], la Porfirie şi mulţi alţii care au vieţuit aici. Îmi aduc aminte de marii filosofi platonici şi cei neoplatonici care mai toţi au vieţuit la câţiva kilometri distanţă de sfinţii atoniţi care sunt ţinuţi la mare cinste de vieţuitorii de aici.[22]

---

[21] Dumitru Stăniloae, *Iisus Hristos sau restaurarea omului* (Sibiu, 1943).

[22] Grecia a fost denumită de multe ori ca ţara filosofilor. Este adevărat că în Grecia a existat un adevărat cult al înţelepţilor sau mai bine spus al filosofilor, al iubitorilor de înţelepciune. Acesta fiindcă filosofii

Realitatea este că au existat mai multe etape în ceea ce priveşte viaţa monahală pe Muntele Athos. Am puta să le şi compartimentăm pentru o mai bună înţelegere a acestui spaţiu creştin ortodox:

1. Viaţa Muntelui Athos până la Sfântul Atanasie Atonitul,
2. Viaţa Muntelui Athos până la Marea Schismă din anul 1054
3. Viaţa Muntelui Athos de la Marea Schismă din 1054 până la căderea Constantinopolului din anul 1453
4. Viaţa Muntelui Athos de la Căderea Constantinopolului din 1453 până la Independeţa Greciei faţă de otomai din 1821
5. Şi viaţa Muntelui Athos din 1821 şi până în zilele noastre.

Fără doar şi poate că aici avem de a face cu multă istorie. Ceea ce mai puţină lume ştie este că la Muntele Athos a existat în jurul anului 980 o mănăstirie benedictină. Ea era populată cel mai probabil cu călugări din occident care încă erau în unire cu Biserica Creştin Ortodoxă. Faptul că o mănăstire benedictină a fost pezentă în Muntele Athos se datorează probabil recinpaşterii sfinţeniei Sfântului Benedict de Nursia şi de călugării creştin ortodocşi şi mai bine spus de tot creştinismul ortodox. Mohanismul practicat de Sfântul benedict a fost fără doar şi poate unul profund ortodox. Totuşi, în zilele noastre el este înţeles în mod greşit şi de ce nu eronat. Monahismul este numai unul în natura lui. Călugării occidentali romano catolici au ajuns să fragmenteze monahismul în mai multe segmente sau mai bine zis în mai multe grupuri. Astfel, mai toţi sfinţii mari din cadrul monahsimului catolic au ajuns să fie consideraţi întemeietori ai unui fel de branşe de monahism. Aşa se face că în zilele noastre se cunoscut mai multe ordine monahale: franciscan, augustinian, capucin, dominican, cistercian sau iezuit. Aceste grave dezbinăti au făcut ca monahsimul în cele din urmă să îşi piardă unitatea. Realitatea dezbinării mohansimului din occident nu a fost niciodată cunoscută în orient şi mai ales în Biserica Creştin Ortodoxă.[23]

Este bine să ştim că Muntele Athos este pentru noi cei de azi un fel de reper în ceea ce priveşte posibilitatea unui civilizaţii duhovniceşti, a unei civilizaţii a Duhului Sfânt a lui Dumnezeu. Acesta fiindcă după cum am spus sufletul omului este unul care se hrăneşte din viaţa duhovnicească. Civilizaţia duhovnicescă este o civlizaţie care se adresează sufletului omului. Sufletul omului este o entitate care are nevoie să trăiască duhovniceşte şi la fel de bine să ajungă să fie în comuniune duhovnicească şi cu cei din jurul lui. Muntele Athos a fost un loc în care s-au manifestat mai multe crize şi acest lucru se poate vedea cât se poate de bine pentru cei care ajung să studizeze mai bine istoria Muntelui Athos. Este într-un anume sens cât se poate de incredinbil că Muntele Athos a rezitat în istorie timp de 1000 de ani. Când vorbim de Muntele Athos vorbim de 1000 de ani de viaţă monahală aproape fără de încetare. Acest lucru ne dă speranţa şi ne spune că şi noi cei din lume la un anumit nivel putem ajunge să creăm o civilizaţie duhovnicească. Marile civilizaţii ale lumii au fost civilizaţii care s-au grupat în jurul ideii

antici greci au fost cei care au dorit să exploreze marile adevăruri ale exiystenţei. Fie că vorbim de Socrate, Platon, Aristotel, Epicur, Diogene sau Zenon, spritul grec este unul care s-a definit ca unul care a căutat înţelepciunea şi s-a voit să fie definit de ea. Venirea lui Hristos a ajuns să schimbe foarte mult sensul şi semnificaţia înţelepciunii ca una care a ajuns să fie cunoscătoare de Hristos. Hristos este înţelepciunea şi fără de Hristos la drept vorbind nu poate să existe înţelepciune. Aceste lucruri sunt unele care ne spun că trebuie să fim profund acoraţi în Hristos poate a putea să transfigurăm sensul înţelecpiunii filosofiei. Prin urmare în civilizaţia duhovnicească putem să vorbim de o filosofie creştin ortodoxă ca un mode viaţă. Iată de ce este bine să ştim care este sensul şi semnificaţia profundă a filosofiei duhovniceşti. Există o filosofie duhovnicescă ce s-a născut din comuniunea cu Duhul Sfânt al lui Dumnezeu.

[23] Iosif Isihastul, *Mărturii din viaţa monahală* (Editura Bizantină: Bucureşti, 2003).

de putere. Aceasta fiindcă la temelia fiecărei mari civilizaţii a stat un imperiu puternic. Civilizaţia duhovnicească nu este unul care se aexează pe ideea de putere şi de dominaţie cum cred mult din zilele noastre ci mai mult pe capacitatea de ne unii cu Duhul Sfânt al lui Dumnezeu. Pe Duhul Sfânt al lui Dumnezeu noi creştinii Îl pomenim în toate rugăciunile pe care le facem. Acesta fiindcă nu poate să existe ortodoxie fără de Duhul Sfânt al lui Dumnezeu. Iată prin urmare că noi putem să ajungem la uns tadiu superor de viaţă şi să trăim nu după legile patimilor care guvernează această lume ci mai mult după legile duhovniceşti. Fără doar şi poate acest lucru nu poate să ne lase indiferenţi. În zilele noastre lumea a ajuns să considere civilizaţia un lucru firesc şi de la sine înţeles. Este firesc să avem parcuri, cinematografe, pieţe publice, biblioteci, şcoli şi universităţi. Toate acestea fac parte din civilizaţia noastră după cum o ştim în zilele de azi. Totuşi, civilizaţia poate să ajungă la un punct superior şi să nu se mai reducă numai la ceeace ţine de lucrurile din această lume ci să se exeze mai mult pe Dumnezeu. Sunt mulţi care nu îl găsesc nici un loc lui Dumnezeu în lumea de azi. Acesta fiindcă civilizaţia noastră tinde să se secularizeze şi să considere că poate să existe şi fără de Dumnezeu.[24]

Aşa se face că în zilele noastre avem cele 20 de mănăstiri atonite şi cele 12 schituri care definesc sinteza monahală atonită. Iată prin urmare care sunt principalele mănăstiri pe care orice pelerin creştin ortodox poate să le viziteze în Muntele Athos:

1. Mănăstirea Marea Lavră (greacă: Μεγίστης Λαύρας)
2. Mănăstirea Vatopedu (greacă: Βατοπαιδίου)
3. Mănăstirea Iviru (greacă: Ιβήρων)
4. Mănăstirea Hilandaru (greacă: Χιλανδαρίου, sârbeşte: Хиландар)
5. Mănăstirea Dionisiu (greacă: Διονυσίου)
6. Mănăstirea Cutlumuş (greacă: Κουτλουμουσίου)
7. Mănăstirea Pantocrator (greacă: Παντοκράτορος)
8. Mănăstirea Xiropotamu (greacă: Ξηροποτάμου)
9. Mănăstirea Zografu (greacă: Ζωγράφου)
10. Mănăstirea Dochiaru (greacă: Δοχειαρίου)
11. Mănăstirea Caracalu (greacă: Καρακάλλου)
12. Mănăstirea Filoteu (greacă: Φιλοθέου)
13. Mănăstirea Simonos Petras (greacă: Σίμωνος Πέτρας)
14. Mănăstirea Sfântul Pavel (greacă: Αγίου Παύλου)
15. Mănăstirea Stavronichita (greacă: Σταυρονικήτα)
16. Mănăstirea Xenofont (greacă: Ξενοφώντος)
17. Mănăstirea Grigoriu (greacă: Γρηγορίου)
18. Mănăstirea Esfigmenu (greacă: Εσφιγμένου)

---

[24] Este foarte adevărat că la un anumit nivel Muntele Athos este un fel de reactualizare pe pământ european a vechilor tradiţii monahale din Egiptului secolului al IV-lea. Acesta fiindcă în acest secol mohanii au început să popularizeze deşertul egiptean. Sfântul Atonie cel Mare este considerat astfel întemeitorul monahismului creştin ortodox şi acest lucru nu este negat de nici un călugăr de la Muntele Athos. Prin urmare este adevărat că părinţii atoniţi sunt cât se poate de fideli vechiului mohanism egiptean. Monahismul egiptea este unul care este trăim în mod concret la Muntele Athos şi de aici avem mai multe mărturii care sunt cuprinse în Patericul egiptean. Iată prin urmare un lucru pe care trebuie să îl ştim: atoniţii sunt profund ancoraţi în tradiţiile monahale egiptene pe care le-au primit de la Sfântul Atonie cel Mare şi de la restul călugărilor egipteni. De fapt acest lucru îl susţin şi călugării catolici numai că aceştia s-au desprins foarte mult de viaţa moanhală din Egipt şi într-un anume sens s-au înstrăinat de ea. Iată de ce este bine să fim cât se poate de conştienţi că Egiptul a fost primul care a creat o „civilizaţie duhovnicească." La mai bine de 4000 de ani după ce fenomenul monahal giptean a dispărut, prin venirea Sfântului Atanasie cel Mare în Muntele Athos, această veche tradiţie s-a reluat şi pe ea o găsim prezentă şi în zilele noastre în spaţiul atonit.

19. Mănăstirea Sfântul Pantelimon (greacă: Αγίου Παντελεήμονος)
20. Mănăstirea Constamonitu (greacă: Κωνσταμονίτου).[25]

Pe lângă aceste mănăstiri mai sunt şi 12 schituri pe care le amintim:

1. Nea Skiti (Noul Schit), cu hramul Sfântul Spiridon (gr. Νέα Σκήτη - Ἅγιος Σπυρίδων) - depinde de Mănăstirea Sfântul Pavel
2. Schitul Sfântul Dumitru (gr. Σκήτη Αγ. Δημητρίου) - depinde de Mănăstirea Vatopedi
3. Schitul Sfântul Dumitru - Lacu (gr. Σκήτη Αγ. Δημητρίου - Λάκκου) - depinde de Mănăstirea Sfântul Pavel
4. Schitul Sfântul Pantelimon (gr. Σκήτη Αγ. Παντελεήμονος) - depinde de Mănăstirea Cutlumuș
5. Schitul Sfântul Andrei (gr. Σκήτη Αγίου Ανδρέου) - depinde de mănăstirea Vatopedi
6. Schitul Colibelor Sfântul Pavel (gr. Σκήτη Καλύβες Αγ. Παύλου) - depinde de Mănăstirea Sfântul Pavel
7. Schitul Katunakia (gr. Σκήτη Κατουνάκια) - depinde de mănăstirea Marea Lavră
8. Schitul Proorocul Ilie (gr. Σκήτη Προφήτη Ηλία) - depinde de Mănăstirea Pantocrator
9. Schitul Sfânta Ana (gr. Σκήτη Αγίας Αννας) - depinde de Mănăstirea Marea Lavră
10. Schitul Sfânta Treime, Kavsokalivia (gr. Σκήτη Αγίας Τριάδας - σκήτη Καυσοκαλύβια) Mănăstirea Marea Lavră
11. Schitul Născătoarea de Dumnezeu, sau Bunavestire (gr. Σκήτη Θεοτόκου - Η ελληνική σκήτη του Ευαγγελισμού) - depinde de mănăstirea...
12. Schitul Carulia (gr. Σκήτη Τα Καρούλια) - depinde de Mănăstirea Marea Lavră
13. Schitul Sfântul Ioan Botezătorul - Iviron (gr. Σκήτη Τιμ. Προδρόμου - Ιβήρων) - depinde de Mănăstirea Iviron
14. Schitul Sfântul Ioan Botezătorul, sau Prodromu - Lavra (gr. Σκήτη Τιμ. Προδρόμου - Λαυρεωτική) - depinde de Mănăstirea Marea Lavră.

Este foarte adevărat că această enumerare nu era existentă şi în trecut. Acesta fiindcă au existat mai multe mănăstiri care nu mai există în zilele noastre. Astfel mai mult mărturii istorice ne spune că în secolul al XVII-lea de exemplu la Muntele Athos a existat o şcoală iezuită care avea reşedinţa în Caries la Protaton. Acest lucru este fără de nici o îndoială o mărturie a prezenţei iezuite din Muntele Athos.[26]

Realitatea este că seapraţia dintre est şi vest care s-a manifestat cel mai bine în marea schimsmă de la anul 1054 a ajuns să se facă cunoscută şi în Muntele Athos. A IV-a cruciadă a fost una care a ajuns şi în Muntele Athos unde a făcut prăpăd. Cruciaţii

[25] Arhimadritul Ioannikios, *Patericul atonit* (Bacău, 2001).

[26] Poziţia monahilor atoniţi faţă de Biserica Catolică de după anul 1054 a fost una cât se poate de radicală şi într-un anume sens ea se mneţine şi în zilele noastre: catolicii au greşit că s-au desprins de ortodoxie şi de tradiţii Bisericii Creştin Ortodoxe. Prin urmare catolicii nu au fost scoşi din Biserica Creştin Ortodoxă ci mai mult s-au scos singuri. Acest fapt nu poate în nici un fel să ne lase indiferenţi. Prezenţa iezuiţilor în secolul al XVII-lea în Muntele Athos probabil că s-a datorat încercărilor de unificare dintre cele două Biserici: Ortodoxă şi Catolică. Aceste încercări se pare că nu au avut mare succes fiindcă imediat după secolul al XVII-lea nu mai există nici un fel de mărturie despre existenţa iezuiţilor în Muntele Athos. Poate părea cât se poate de ciudat pentru cei care consideră Muntele Athos ca un loc „unltraortodox” şi de ce nu fundamentalist în ceea ce priveşte problemele legate de ortodoxie că după schima de la 1054 a existat o comunitate iezuită la Muntele Athos. Acest lucru este unul care nu este cunoscut de multă lume şi prin urmare am dorit să îl menţionăm în aceste rânduri pentru o mai bună privire de ansamblu referitor la care au fost principalele tedinţe în Muntele Athos. Cel mai probabil atoniţii aun fost înstritaţi de marea schismă din 1054 dar şi-au dat seama că nu stă în puterile lor ca ea să fie vindecată.

care au fost în sens iniţial persoane care s-au dedicat slujirii lui Hristos din dorinţa de a elibera locurile sfinte din Palestina de ocuaţia muslmană, au ajuns să se dedea la fapte de vadalism şi hoţie. Sunt mai mult mărturii istorice care vorbesc de faptul că cruciaţii din cruciada a IV-a au devestat Muntele Athos de unde au furat tot ceea ce se putea fura. Iată prin urmare un lucru care ne spune de diferenţa dintre duhovnicia creştin ortodoxă şi cea catolică sau mai bine spus occidentală. Nu există nici un fel de exemplu revers în ceea ce priveşte pe călugării creştin ortodocşi cum că ei ar fii distrus proprităţile şi mănăstirile din vest. Totutşi, se ridică întrebarea: cum se face că aceşti cruciaţi care s-au declarat pe sine creştini au ajuns să jefuiască un loc ca Muntele Athos în care călugării au renunţat la toate şi au trăit numai pentru Dumnezeu? Cu siguranţă că nu există nici un fel de răspuns plauzibil la această întrebare. Cruciada a IV-a pe care cine doreşte o poate studia din manualele de istorie bisericescă a fost un exemplu care ne demonstrează că după marea schimsă Biserica a rămas nealterată în est şi nu în est. O manifestare a a jefuitorilor cruciaţi din Cruciada a IV-a în nici un caz nu poate să ne certifice că creştinismul occidental este cel autetic. Acesta fiindcă cei care s-au intitulat pe sine creştini au ajuns să jefuiască Grădina Maicii Domnului, un loc care poate în semnificaţii duhovniceşti este la fel de profund şi la fel de importat ca locurile sfinte din Palestina.[27]

Sunt mai mulţi în zilele noastre care atunci când se referă la Muntele Athos îl privesc ca un loc cât se poate de obscur şi de ce nu fundamentalist. Acesta fiindcă femeile nu sunt lăsate să intre în Muntele Athos şi fiindcă pentru mai mulţi atoniţii manifestă un fel de exces de zel faţă de ortodoxie. Să nu fie acestea un fel de manifestare a fundamentalismului? Adevărul este că nu. În nici un caz Muntele Athos nu poate să fie denumit ca un loc fundamentalist sau al fundamentalismului creştin ortodox fiindcă istorie ne spune cu totul altceva. Ce ne spune prin urmare istoria muntelui Athos? În anul 1749 în Muntele Athos a fost întemeiată o academie. Acestă academia a funcţionat în cadrul Mănăstirii Vatoped. Aici se predau pentru călugării care erau interesaţi: literatura greacă şi cea latină, logica, matematica sau fizica. Iată prin urmare că aceşti călugări atoniţi nu au fost în nici un fel reduşi şi fundamentalişti ci cât se poate de deschişi faţă de ştiinţele timpului. De fapt şi în zilele noastre funcţionează un seminar teologic la Muntele Athos. Dacă este să privim în timp este cât se poate de decisivă mişcarea de schimbare care a avut loc în Muntele Athos: de la vechea statuie a zeului Apollo din vârful Athosului până la Academia Atonită, se pare că creştinismul a adus numai beneficii Muntelui Athos. Călugării atoniţi deşi sunt retraşi din lume au demosntrat că sunt cât se poate de deschişi civilizaţiei şi în nici un fel nu au fost împotriva beneficiilor civilizaţiei. Acest lucru este bine să fie inţeles de noi şi nu trebuie la fel de bine să avem nici un fel de îndoială în privinţa lui.[28]

În Academia Atonită a ajuns să se remarca profosorul călugăr Evaghelie Viulgaris. Realitatea este că urmele unei şcoli religioase au fost găsite încă din timpul Sfântului Atanasie Atonitul care cel mai probabil în întemeiat o şcoală la Mănăstirea Marea Lavră. Această şcoală nu s-a bucurat de succesul şcolii lui Evaghenie Vulgaris. Dintre cei mai cunoscuţi absolvenţi ai Academiei Atonite este Sfântul Cosma Etolianul. Pe lângă el s-au mai evideţiat nume ca: Antim din Olimp, Hristofor Prodromitul, Paisie Cavsolalivitul, sau Anastasie Culachiotis.[29] După cum am spus Sfântul Cosma Etolianul

[27] Aurelia Bălan Mihailovici, *Pelerinaj în Ţara Sfântă* (Editura Panaghia, 2000).

[28] Basil Penington, *The monks of Mont Athos: a western monk's spiritual journey on Eastrn Holy Ground* (Vermont, 2003).

[29] Persoanlitatea lui Evaghenie Vulgaris este una care teoretic a marcat Grecia secolului al XVIII-lea. Vulgaria a fost la drept vorbind un fel de monah filosof. El era profund iniţiat în filosofie lui Locke şi Hume. Las fel de bine el a făcut mai multe studii în Italia şi Germania unde s-a familiarizat cu folosofii

a fost o persoană care nu s-a format numai duhovniceşte la Athos ci la fel de bine şi intelectual prin faptul că a participat la cursurile lui Evghenie Vulgaris. Sfântul Cosma Atolianul avea să se înscrie pe linia marilor înnoitori ai veţii duhovniceşti a grecilor şi el a fost cel care a întemeiat nu numai biserici creştin ortodoxe ci la fel de bine şi multe şcoli pentru ca mintea copiilor să se poate lumina prin lumina cunoştinţei. Sunt mulţi care eventual poate au auzit de Sfântul Cosma Etolianul dar nu au auzit de faptul că el a fost un absolvent al Academiei Atonite. Acest fapt ne spune că Muntele Athos nu a fost niciodată împotriva cunoaşterii şi a ceea ce ţine de ea ci mai mult a fost cât se poate de implicat în viaţa laicilor. Concepţia atonită din cele mai vechi vremuri a fost că monahii nu trebuie să fie pasivi în ceea ce priveşte problemele cu care se confruntă laicii ci la fel de bine să fie cât se poate de activi şi la fel de bine cât se poate de implicaţii în soluţionarea problemelor laicilor. Acest fapt este bine să fie ştiut şi la fel de bine nu trebuie să ingorăm faptul că de multe ori călugării pot să fie mult mai profunzi în ceea ce proveşte marile probleme la lumii decât suntem noi laicii. Totuşi Evenghie Vulgaris avea să stea la Muntele Athos numai 10 ani fiindcă a fost chemat în Rusia la Sank Petersburg unde a fost făcut şi episcop în cele din urmă. De la Evghenie Vulgaris avem mai multe cărţi care sunt încă în circulaţie în lumea creştin ortodoxă. Totuşi, ceea ce trebuie să reţinem este că la Muntele Athos a funcţionat o academia. Acest lucru ne spune că monahii atoniţi din vechimi erau iubitori de cunoşatere şi doreau să îşi lărgească şi ei cât mai mult orizonturile. Cei care susţin că atoniţii sunt într-un anume fel obscurantişi şi fundamentalişti se îndoiesc cât se poate de mult. Atoniţii au fondat o academia fiindcă au fost mult monahi erudiţi care eveident că au aspirat probabil la un fel de „civilizaţie duhovnicească.” Civilizaţia nu poate să fie fondată fără de cunoşatere. Adevărul este că sunt din ce în ce mai puţini cei care în zilele noastre sunt cât se poate de interesaţi de unde vine cunoaşterea. Sunt foarte mulţi care se folosesc de cunoaştere dar sunt cât se poate de ingoranţi în ceea ce priveşte originea cunoaşterii.

În acest sens este bine să afirmăm că fără de nici o îndoială cunoaşterea vine de la Dumnezeu. Monahii atoniţi care unii dintre ei au fost descendeţii marilor filosofi elini au ştiu că nu poate să existe o cunoaştere autonomă care să existre seprat de Dumnezeu. Prin urmare ei s-au dedicat foarte mult cunoşaterii prin conştiinţa că ea vine de la Dumnezeu şi omul trebuie să îi fie recunoscător lui Dumnezeu pentru cunoaşterea pe care i-a oferit-o omului. Ne putem imagina cum călugării atoniţi în secolul al XVIII-lea citeau pe marii filosofi ai lumii în itervalul dintre slujbele din biserică. Iată prin urmare că se poate face sau mai bine zis se poate realiza o sinteză dintre civilizaţia laică şi viaţa monahală. Acest lucru pare cât se poate de greu de acceptat pentru mulţi. Cum poate să existe o legătură dintre cunoaşterea laică şi cea duhovnicească? Nu sunt aceste două lucruri cât se poate de diferite una faţă de alte? După cum am spus, orice civilizaţie se bazează pe cunoaştere. Adevărul este că sunt puţine civilizaţiile care ajung să definească cunoaşterea ca pe o realitate care vine de la

---

occidentali. Evident că Vulgaris nu a fost interesat numai de filosofia occidentală ci al fel de bine el a fost foarte mult familiarizat cu duhovnicia creştin ortodoxă pe care a şi practicat-o. Renumele său a ajuns să depăşească grainţelele Greciei devenind un fel de „monah filosof” de talie europeană. Au fost mai mulţi europeni din vest care au venit la Athos în secolul al XVIII-lea pentru a Îl auzi pe Evaghelie Vulgaris şi pentru a se putea împărtăşii de cunoştiinţele sale. Iată că Evaghenie Vulgaris este cel care ne spune că duhovnicia creştin ortodoxă nu este incompatibilă cu civilizaţia laică a lumii noastre. Din contră. Ele pot să fuzioneze şi în cele din urmă pot să dea naştere unei sinteze pe care noi am denumit-o ca şi „civilizaţia duhovnicească.” Interesul atoniţilor autentici pentru viaţa academică şi cea duhovnicească avea să fie un lucru care a deschis foarte multe orizonturi în duhovnicia creştin ortodoxă. Nu trebuie să avem nici un fel de dubiu în acest sens. Monahii aotniţi nu au părăsit lumea din laşitate ci mai mult pentru a se intersa de lucrurile cu adevărat importate din lumea noastră.

Dumnezeu. Monahul atonit de la începutul modernităţii a fost cât se poate de cunoştient că cunoaşterea naturală vine de la Dumnezeu şi la fel de bine trebuie să se întoarcă tot la Dumnezeu. Marea diferenţă dintre civilizaţia duhovnicească şi civilizaţia laică este că în timp ce cunoaşterea duhovnicească vine de la Dumnezeu şi se întoarce tot la Dumnezeu, cunoaşterea laică vine de la Dumnezeu dar nu se mai întoarce la El. Acest fapt este unul pe care atoniţii din secolul al XVIII-lea au ajuns să îl trăiască şi să îl experimenteze. Iată prin urmare un lucru pe care trebuie să îl avem bine definit. Trebuie să ştim că fără de Dumnezeu nu poate exista nici un fel de cunoaştere şi nici un fel de civiliztaţie. În cele din urmă civilizaţia este un lucru care vine de la Dumnezeu. Dumnezeu este Cel care a lăsat civilizaţie cu toate bunurile ei pentru folosul omului. În acest sens o civilizaţie duhovnicească este una care se bazează pe cunoşaterea naturală ca una care ştie că ea provine de la Dumnezeu.[30]

CAPITOLUL 2

Locul muntelui Athos în concepţiile religioase ale lumii post-moderne

Abundenţa conceptelor religioase în lumea post-modernă şi prin extensie în cea contemporană este contrastantă. Marea majoritate a acestor concepte sunt sincretice. Multe dintre ele sunt cît se poate de greu de definit în nişte contururi intelectuale inteligibile. Sincretismul religios în plan european este prin extensie un produs al iluminismului sub forma degenerată a postmodernismului. Sincretismul religios după cum s-a definit de mai multe autorităţi în domeniul teologic nu poate fi compatibil cu Ortodoxia, cu modul drept de a crede. Concepţia ortodoxă a credinţei nu are nimic de a face cu concepţiile sincretice care au fost recunoscute de mai toţi gnosticii ca fiind cît se poate de profunde în planul lăuntric şi în cel extern. Este necesar să studiem mai mult rolul Muntelui Athos în plan global şi mai ales european. Pe parcursul timpului muntele şi locuitorii lui au înregistrat foarte multe alteraţii referitor la popularizare şi la cei care au locuit în el. Trecând pe lângă mănăstirea Sfântul Pantelimon m-a cuprins o stare a tânguirii. Aceasta a doua oară după ce am mers să vizitez locul în anul 2006. De departe mănăstirea zace jumătate în ruine. Mă uit în timp ce călătoresc cu cei cu care vizitez şi încerc să îmi dau seama de tipologia arhitectonică a mănăstirilor ruseşti şi ucarineine care în ţările de baştină au acoperişul în formă de lumânare din cauza zăpezilor abundente ale teritoriilor geografice. Regimul politic şi orientarea lui religioasă din ţara mamă şi-a pus amprenta şi peste acest loc. Din nou a fost imposibil de realizat acea depolitizare a vieţii Bisericii de care am studiat de mai multe ori şi cu mai multe ocazii. Mă uit pierdut în spaţiu la Mănăstirea slavă Sfântul Pantelimon şi încep să îi admir pe greci pentru răbdarea lor faţă de un loc monahal de specific slav.[31]

[30] Cunoaşterea este un lucru pe care Dumnezeu a lăsat-o omului pentru a ajunge la un anumit nivel să ştie că Dumnezeu este Cea mai superioară cunoşatere. Sunt mulţi care sunt dorinici să cunoască cât mai multe lucruri despre lume dar în nici un fel nu doresc să ajungă să Îl cunoască pe Dumnezeu. A Îl cunoaşte pe Dumnezeu înseamnă la un anumit nivel a ajunge la sursa cunoaşterii sau mai bine zis la ceea ce este cunoaşterea în sens ultim. După cum am spus trebuie să ştim că civilizaţia duhovnicească este un lucru care se bazează pe cunoşatere dar cu conştiinţa că această cunoaştere vine de la Dumnezeu şi ni-L descoperă nouă pe Dumnezeu. Aceste postulate au fost des întâlnite între monahii atoniţi din secolul al XVIII-lea. La fel de bine ele sunt actuale şi pentru zilele noastre când sunt din ce în ce mai puţini cei care cred că pot să ajungă la Dumnezeu prin cunoşatere. Ajungem la Dumnezeu prin cunoaştere fiindcă cunoşaterea şi civilizaţia vin de la El. Deşi cunoaşterea şi mcivilizaţia sunt la un anumit nivel parte din lumea naturală, ele ne duc în spre Dumnezeu şi ne spune cine este cu adevărat Dumnezeu: autorul cunoaşterii care este El însuşi atoateştiutor.

[31] Konstatin Leontiev, *Bizantinismul şi lumea slavă* (Anastasia: Bucureşti, 1999).

Îmi aduc aminte de propriile mele deficenţe de a înţelege şi de a accepta evlavia şi modul de viaţă al popoarelor slave. Mă uit la clădiri şi încerc să mă gândesc la momentele în care mănăstirea era deplin locuită. Pe vremea lui Siluan locul era prosper din punct de vedere monahal. Îmi vin în minte tot felul de idei şi de concluzii referitoare la viaţa din fosta Rusie ţaristă şi meditez profund la sensul ceresc al Ortodoxiei, la modul drept de a crede şi de a exprima credinţa. Pantelimon este una dintre cele mai mari spaţii teritoriale din munte. Dar este şi cea mai în paragină. Pe nimeni nu a interesat o rezolvare deplină a clădirilor rămase în paragină. Merg mai aproape de clădire şi mă uit la iarba care a crescut în geamuri. Cărămizile sunt parcă de granit. Îmi imaginez cum a fost acest loc mai înainte de a ajunge în acest stadiu. Nu poţi spune că a fost „prosper" fiindcă prosper este o noţiune care se referă la domeniul economic. Una dintre cele mai impresionante clădiri din muntele Athos zace în ruine. Discut cu cei care mă aflu în călătorie de „caracterul imperial al mănăstirii" realizat de marile ei turle. Discut cu un părinte rus care ne traduce în engleză istoricul mănăstirii. Mă uit la zidurile mari şi groase ale mănăstirii asemenea unor fortăreţe. Părintele care ne însoţeşte la Pantelimon ne spune de cei care au făcut donaţii aici printre care cel mai pomenit nume este marele prinţ şi duce Alexnader Nevski. La Mănăstirea Sfântului Pantelimon nu particip la nici o slujbă. Vizitez moaştele şi restul locului. Încerc să îmi dau seama de felul de viaţă pe care îl duc monahii aici. Meditez la menirea angelică a monahului şi la dorul lui pentru Dumnezeu şi cele dumnezeieşti deşi nu sunt lăsat de contextul de faţă a celor cu care sunt pe drum.
Este iunie spre iulie şi căldura este zăpuşitoare. Hainele îmi sunt transpirate şi mă jenez când mă întâlnesc cu alţi pelerini veniţi în acest loc din cauza mirosului greu de transpiraţie pe care îl emană din abundenţă corpul meu. Am câteva accese de furie când mi se spune din partea celor cu care am vizitat de acest lucru. La un moment dat am ajuns să schimb şi trei perechi de haine pe zii din cauza căldurii. Le cer celor din jurul meu înţelegere pe care în cele din urmă o găsesc. M-am dezobişnuit de mai multă vreme să trăiesc în colectiv, care este un mod de viaţă unde toate gesturile şi igiena îţi este verificată cu cea mai mare precauţie.[32]

Părintele de la Rusicon ne invită să vizităm capela din mănăstire unde cu grupul cântăm un imn liturgic. Ieşim pe balconul extern al mănăstirii. Părintele care ne însoţeşte priveşte lung la mare şi cade în meditaţie. Ne spune mie şi celor care am mers să vedem acest loc lucruri despre administraţia mănăstirii şi despre greutăţile de aici. Mă uit la mâinile şi la faţa lui tristă. Barba îi bate cumva în vânt. Nu îi cer să îmi spună numele, îi cer doar să se roage pentru mine şi cei de acasă. Ne vorbeşte de schimbarea şi de convulsiile din Rusia şi de schimbările care au adus cu sine implicaţii în viaţa monahală de aici. Ne spune despre rostul monahismului în viaţa Rusiei contemporane. Unii dintre noi luăm notiţe, alţii filmează şi fac poze cu mare interes. Cei care sunt cu mine îi sorb toate cuvintele. Eu sunt mult prea obosit şi stau undeva departe de cei care

[32] Adevărul este că vara este mult mai toridă în Grecia unde temperaturile sunt mari. Pentru acest lucru este cât se poate de greu aici pentru monahii care trebuie să umble cu sunata monahală în timpul verii. Totuşi, vremea din Grecia este cât se poate de frumoasă şi mai ales marea te mface să te pierzi undeva în infinit. Marea este un lucru pe care îl poţi vedea aproape din orice punct al Muntelui Athos fiindcă ea este elementul obişnuit al oricărui grec. Iată de ce este bine să te obişnuieşti cu marea când eşti la Muntele Athos. Uneori din larg se pot vedea cu norii se ridică din mare. Norii care sunt cei care împânzesc cerul nostru sunt cei care îi poţi vedea în toate ipostazele pe Muntele Athos. Norii se ridică molcomi din Muntele Athos şi aici poţi vedea formarea lor. Baia în mare este interzisă în Muntele Athos fiindcă dacă ar fi lăsat să se facă baie în Muntele Athos ar fii mai mulţi care nu ar venii aici în pelerinaj ci mai mult într-un posas turistic. Oricum sunt mulţi curioşi în Muntele Athos şi sunt foarte mult care se vede că nu prea sunt interesaţi de mănăstiri ci mai mult doar de un moft de a îşi satisface curiozitatea.

vor să îl asculte cu mai îndeamănutul pe părintele ghid de la Rusicon. Îmi dau seama că există două istorice ale mănăstirii. Unul pentru cei externi şi altul pentru cei care vieţuiesc aici.

Muntele Athos are şansa de a oferii celui care îl vizitează cu evlavie „echilibrul lăuntric” al facultăţilor sufleteşti, aceasta mai ales într-o lume a contrastelor şi a exceselor de tot felul. Se cuvine ca să ne dăm seama mai mult de importanţa muntelui Athos în lumea contemporană şi să ne educăm copii şi generaţiile de după noi în preţuire faţă de acest loc sau centru al Ortodoxiei lumii creştine. Pentru cei care caută desăvârşirea în diferitele sisteme religioase ale lumii contemporane muntele Athos rămâne un autentic punct de reper. Din nefericire „cuminţenia” atonită este din ce în ce mai uitată şi neglijată omului contemporan care este atât de tentat de valorile artistice, culturale, materialiste sau pragmatice ale civilizaţiei moderne. Muntele Athos este un loc în care se mai respiră „ritmul sfinţeniei” în care contorsionatul suflet uman este adăpat simbolic din „apa vie” a creştinismului. La muntele Athos calea în spre profunzime şi în spre rugăciune este parcă mai autentică şi mai uşor accesibilă decât în marile aglomeraţii ale marilor oraşe europene unde starea de rugăciune este încadrată în limitele impuse de un buletin sau un program parohial.[33]

Marea majoritate a teologiilor contemporane au de a face cu conceptul de „globalizare.” Muntele Athos este simbolic o comunitate globală, aceasta cu mult înainte ca termenul să primească conotaţile actuale. Spre deosibire de iudaism am putea spune în termeni contemporani că Ortodoxia este o religie globală fiind deschisă tuturor naţiunilor, după porunca Evanghelică, „mergând învăţaţi toate popoarele botezându-le în numele Tatălui, al Fiului şi al Duhului Sfânt...” Această trimitere apostolică are o tentă globală sau chiar cosmopolitană. Prin urmare misiunea apostolică este simbolic globală este deschisă tuturor popoarelor care sunt chemate să se bucure de binecuvântarea hristică. S-a scris puţin despre sensul global al Ortodoxiei şi de implicaţiile ei. Globalizarea a schimbat mult din percepţia locului geografic unde vieţuiesc. Într-un sens primar ca şi religie a globalului Ortodoxia este o formă de manifestare transcendentă a globalului, o formă de deschidere în spre universalism sau catolicitate.

Convinşi de orientarea firească a omului spre spiritualitate, artizanii globalizării au fost nevoiţi să ofere acestuia un suport pe care să se aşeze noua conştiinţă religioasă. Materialele privind noul sincretism religios concretizat în mişcarea New Age (Noua Eră) sunt nenumărate. Aplicând domeniului religiei concepţia fragmentării actuale şi necesităţii realizării unităţii, ideologii globalizării au căutat numitorul comun al religiilor. Însă acest numitor comun al religiilor este orientat tot spre om şi anume necesitatea fiinţială a omului de a-şi depăşi condiţia umană. Dată omului la creaţie şi redată lui prin Întrupare, Jertfă , Înviere şi Înălţare, singura modalitate autentică de depăşire a condiţiei umane este Iisus Hristos. De aceea finalitatea în Hristos a existenţei umane e singurul argument religios posibil al unei unităţi viitoare. Însă aşa cum întreaga existenţă umană a fost deturnată de la sensul ei şi condusă spre mondializare sub toate aspectele, alternativa religioasă oferită nevoii de spiritualitate a fost deturnată. După ce timp de o mie de ani, prin excesele şi cruzimile cruciadelor şi inchiziţiei catolice, prin laxitatea iezuită care justifica până şi crima, creştinismul tradiţional (aşa cum a fost el moştenit de occident) a fost „pus la zid” ca incapabil să rezolve problemele umanităţii, după ce la o distanţă temporală de cinci sute de ani de la Reformă puzderia de secte aşa zis creştine apărute în urma rătăcirii acesteia se dovedeşte incapabilă să ofere soluţii general-valabile problemelor globale ale

[33] Gheorghis D. Metillanos, *Parhia – Hristos în mijlocul nostru* (Sibiu, 2004).

umanităţii, în ultimul secol, invazia religiilor orientale pare că se pretează cel mai bine la apariţia religiei unice (dar fără Dumnezeu). Pentru a mulţumi oameni veniţi din toate tradiţiile religioase posibile, lumea globală oferă o alternativă religioasă unică, sub forma dumnezeului impersonal al hinduismului, numit diferit în funcţie de necesităţi.[34]

În „Ortodoxia şi religia viitorului” părintele Serafim Rose descoperă acest lucru, făcând o radiografie completă a fenomenelor religioase ale Occidentului de după anii ‘60.[35] Religia universală a lumii globale va fi (şi este deja în occident şi nu numai) un amestec ciudat de religii orientale şi nou creştinism. Un exemplu de nou creştinism este cel propovăduit de Teillard de Chardin. Acesta încearcă să aplice un jargon creştin pliat pe idei evoluţioniste, unor părţi uriaşe din Vedanta şi Tantra-yoga , rezultatul fiind un panteism hinduist mascat, cu cinci caracteristici universale:

1) scientismul. Religia universală va fi structurată pe legile Spiritului care oferă alternative satisfăcătoare intelectual tuturor dogmelor creştine, şi care presupune un pragmatism extrem, atrăgător prin iluzia autodesăvârşirii prin cunoaşterea iniţiativă.

2) evoluţia. Prin spiritul evoluţionist, religia universală oferă suportul teoriei devenirii (autodevenirii). De la evoluţionismul propagat de Teillard de Chardin, la evoluţia spirituală propusă de hinduism, această caracteristică vine şi în întâmpinarea scientismului evidenţiat în plenitudinea lumii în mişcare continuă.

3) Dumnezeul impersonal. „Dacă o religie e adevărată toate sunt adevărate”, afirmă Vivekananda, cel care a pus bazele întâlnirii orientului cu occidentul în spaţiul religios american. „Noi ştim că toate religiile […]sunt diferite încercări ale sufletului omenesc de a atinge Absolutul. De aceea noi ne contopim cu fiecare religie, rugându-ne în moschei cu mahomedanii, venerând focul sacru alături de zoroastrişti, îngenunchind în faţa crucii cu creştinii” . Absolutul nu presupune o relaţie personală cu Dumnezeu şi de aceea un Dumnezeu impersonal este ideal în globalism, ca prim pas în eliminarea lui completă din conştiinţa umană.

4) religia universală trebuie să satisfacă cerinţele spirituale ale bărbaţilor şi femeilor de cele mai diferite tipuri. Astfel, asistăm la “orientalizarea occidentului” nesatisfăcut de individualismul sectar şi formalismul catolic, prin anomalii sincretiste de genul: yoga creştină, zen creştin, magia albă „creştină” practicată cu atât de mare succes de o întreagă pleiadă de vrăjitoare ţigănci în România, care, agitând cruciuliţe, icoane şi pomenind fără discernământ numele lui Iisus Hristos şi al Născătoarei de Dumnezeu, reuşesc o înşelare la scară naţională şi chiar internaţională, a omului pentru care „scopul scuză mijloacele” şi pentru care satisfacţia biologică sub toate formele ei ţine loc de Împărăţie a lui Dumnezeu.

5) Religia universală are un scop unic şi prin aceasta globalist, însă din nefericire acesta nu este creştin: „Toată omenirea coboară la poalele acestui loc sfânt, unde e aşezat simbolul, care nu este simbol, şi numele, care e în afară de sunet”. Pentru creştinismul ortodox lumea nu coboară, ci urcă (acest urcuş duhovnicesc e caracteristic atât Vechiului, dar mai ales Noului Testament şi e predicat de întreaga literatură

[34] Sunt mai mulţi care se întreabă pe sine dacă în cele din urmă civilizaţia este compatibilă cu globalizarea? Ce este în cele din urmă globalizarea? Globalizarea este fără doar şi poate o ideologia care aspiră la un sigur guvern global sau mai bine spus la o pierdere a trăsăturilor etnice care au ajuns să caracterizeze lumea noastră. În acest sens este adevărat că globalizarea este o utopie. Acesta fiindcă pentru a putea face un guvern global trebuie să faci o singură limbă pe tot pământul. Încercările trectului au demonstrat că acest lucru este imposibil. Trebuie să ştim că globalizarea este un fapt care fără de nici o îndoială ne face să ne pierdem la un anumit nivel indentitatea fiindcă globalizarea în cele din urmă în zilele noastre este imposibil de realizat fiindcă există foarte multă diviziune în sens religios. Dacă toate popoarele lumii s-ar întoarce la Hristos probabil că globalizarea ar fii posibilă.

[35] Serafim Rose, *Ortodoxia şi religia viitorului* (California, 1972).

patristică) spre întâlnirea nu cu un simbol, ci cu Hristos cel Veşnic prezent, în Euharistie. Este cît se poate de evident că muntele Athos are o misiune educaţională, din moment ce mai toţi monahii de aici învaţă prin cult despre Ortodoxie. Ortodoxia sub forma ei elinică este studiată în multe părţi ale lumii, inclusiv în Statele Unite ale Americii.[36]

În mod clar, uniformizarea religiei în afara lui Hristos este oferta religioasă a globalizării. Concretizarea acesteia este mişcarea New Age, care include absolut toate ideile religioase, de la păgânismul şamanic la satanismul ritualurilor voodoo, de la filosofia „înaltă" a Orientului la practicile exerciţiilor spirituale importate în Europa, de la acceptarea condescendentă a creştinismului occidental (considerat aproape tolerat) şi până la încercarea de distrugere a dogmelor primului mileniu creştin în Mişcarea Ecumenică şi Consiliul Mondial al Bisericilor. Ideologii New Age au speculat golul spiritual din om, lăsat de evoluţia istorică a mileniului II (de după separarea schismatică de la 1054) şi s-au folosit de seducţiile fals spiritualiste ale orientului pentru a-l umple cu speranţa iluzorie a îndumnezeirii omului prin propriile sale forţe (ca măsură a acestei îndumnezeirii sunt prezentate puterile magice dobândite în urma exerciţiilor de tip transcedental yogin) şi ca dumnezeu el va intra în împărăţia mondială (noua ordine mondială) în care lumea este un tot unitar şi divin, de la mineral la om, iar sufletul nu este individual şi unic, ci este o forţă vitală (Forţa activă ce a înlocuit Sfântul Duh în religia anticreştină a Martorilor lui Iehova) ce se va reîncarna succesiv. Astfel, globalismul politic devine o necesitate firească a religiei."[37]

Prin urmare când vorbim de globalizare în sensul Ortodoxiei ne gândim la ceva mai profund decât la o simplă asociaţie de economii internaţionale. Rolul muntelui Athos este important în acest sens pentru a definii acest substrat duhovnicesc al globalizării, de aducere a mai aproape a mai multor etnii într-un duh de rugăciune comun şi în înţelegere. Părinţii atoniţi au realizat multe în plan global şi continuă să o facă din această cauză este bine să mai meditām asupra rolului global al Muntelui Athos în activitatea lui duhovnicească. S-a vorbit de globalizare ca şi de un „scenariu cultural" şi ca şi un fel de occidentalizare a orientului. Din câte s-a arătat în studiile recente, globalizarea dacă nu este controlată cum se cuvine poate duce la un fel de „nouă diversitate culturală." Această nouă diversitate culturală trebuie să implice cu sine un sens al continuităţii cu valorile tradiţionale ale trecutului. Ortodoxia a rămas o astfel de valoare şi situarea muntelui Athos în Europa contemporană este o problemă care nu de multe ori ridică cu sine multe controverse şi discuţii inutile în presă şi în mass media, dintre care unele frizează ridicolul.
La una dintre mănăstiri mă întâlnesc cu un tânăr grec şi discut cu el tangenţial situaţia Greciei contemporane în plan global. Îmi spune de toate greutăţile de natură economică cu care se confruntă Grecia contemporană. Vorbim de creşterea preţurilor la produsele de bază şi la îmbrăcăminte după ce Grecia a adoptat moneda oficială a comunităţii

---

[36] Totuşi, trebuie să ştim că deşi în cazul Muntelui Athos putem vorbii de o „civilizaţie duhovnicească" acest lucru nu înseamnă că ţelul maonhilor creştin ortodocşi este să creeze o civilizaţie creştin ortodoxă fiindcă ea există deja. Imperiul bizantin este cel care a creat pentru noi o civilizaţie duhovnicească pe care la fel de bine o putem să o expeirmntăm şi în zilele noastre dacă suntem interesaţi de acest lucru. De la bizantin care a fost primul imperiu creştin ortodoxe din istoria lumii avem mai multe lucruri care ceritifă o civilizaţie creştin ortodoxă duhovnicească: muzica bizantină, pictura bizantină, arhitectura bizantină, imnografia bizantină sau spirtualitatea biznatină. Aceste lucruri sunt cele care ne spune că fără de nici o îndoială a fost posibilă o civilizaţie duhovnicească şi dintre toate popoarele lumii poate bizantinii s-au apropiat cel mai mult de ea.

[37] Ghoeghios I. Matzaridis, *Globalizare şi universalitate: himeră şi adevăr* (Editura Bizantină: Bucureşti, 2002).

europene. Între timp mă uit la avioanele care survolau teritoriul atonit. Sunt avioane militare şi îi întreb pe cei din jurul meu ce fac acolo. Mi se spune că sunt avioanele armatei eline. Discut cu acest tânăr care fuma nervos, îmi spune că se află pentru prima dată la Muntele Athos. Abordăm diferite subiecte. Discutăm în engleză. Îmi spune despre relaţiile Greciei cu Turcia modernă cum că s-au ameliorat mult în ultimi ani. La Iviron discut cu un alt tânăr student la Atena la secţia cadastru. Încerc să îmi dau seama de starea generică a tinerilor din Grecia raportat la cei din România. Nu sunt diferite doar poate că spiritul în care sunt educaţi este mai diferit. Studentul la cadastru vorbeşte engleza destul de bine şi îl întreb lucruri legate de Facultatea de Cadastru de la Atena. Pare entuziasmat şi avem o conversaţie de mai multe ore. Nu este prea pregătit în domeniul teologiei şi a venit la Athos pentru a afla mai multe. Îmi spune că îl deranjează mult aglomeraţia din Atena şi că se poate concentra foarte greu la studii din cauza forfotei oraşului. Discuţia cu acest tânăr student la cadastru mă face să meditez profund la oraşul Atena oraş pe care nu l-am vizitat niciodată. Tertulian obişnuia să se întrebe: „ce are de a face Atena cu Ierusalimul?” Mă gândesc în acest caz ce are de a face Atena cu Athosul? Aceasta din mai multe motive. Îmi vin în minte muzeele pe care le-am vizitat şi unde se află obiecte cu interes artistic grecesc. Unul dintre ele a fost chiar Metropolitan Museum în New York unde există o impresionantă secţie dedicată Greciei antice. Îmi dau seama că cunosc mai multe detalii din istoria Greciei decât cei din jurul meu mai tineri. Mă resemnez şi continui să îmi dau seama de toate implicaţiile unui loc ca şi muntele Athos care m-a fascinat prin prezenţa lui duhovnicească în lumea contemporană şi seriozitatea prin care părinţii monahi de acolo şi-au dus la bun sfârşit angajamentele care le-au faţă de credincioşii lor. Îmi dau seama că muntele Athos rămâne autentic în misiunea lui şi că nu din întâmplare Hristos este Cel care menţine duhul Athosului cu toate dificulăţiile create de o lume contemporană greacă care îşi uită din nefecirire sensul etnic tradiţional. Îmi dau seama cum la un anumit nivel simt mai multă fervoare etnică nu atât pentru Grecia contemporană cît pentru cea a trecutului. Mai toţi copiii au citit mitologia greacă ca şi un basm sau ca şi o poveste, uneori seara pe poala părinţilor sau cu capul pe perina moale. Dintre aceşti copii am făcut parte şi eu. Îmi vine greu să cred că văd de la distanţă marea pe unde Ulise căuta să se întoarcă la Itaca după războiul Troian sau că o să văd cel puţin de la distanţă locul de retragere a lui Grigoria Palama în controversa palamită din secolul al XIV-lea. Este cu totul altceva când ajungi să umbli pe urmele lui Homer, Platon, Aristotel sau ale lui Grigorie Palama, decât să afli detalii picante din manuale de istorie antică sau studii de filosofie elină.[38]

Îmi dau seama din ce în ce mai mult că deşii s-au scris enorm de multe lucruri despre muntele Athos şi că deşi există mulţi care îi caută o situare exactă în spaţiul european actual, mult prea controversat şi uneori calomniatoriu, nu există o opinie definită şi stabilă referitor la mai multe aspecte ale vieţii atonite în plan contemporan. Din această cauză mulţi tind să vadă din muntele Athos un loc al fundamentalismului şi al obscurantismului religios. Îmi aduc aminte din surse mai mult sau mai puţin exacte

[38] Elenismul actual la nu anumit nivel poate să fie definit de relaţia şi de legătura care există între Athos şi Atena. Athosul este la un anumit nivel locul monahilor în timp ce Atena este locul filosofilor moderni. Aceste două locuri par să coexiste în pace şi în înţelegere fiindcă ele sunt lucruri care tind în spre acelaşi scop: Domnul nostru Iisus Hristos. Atena este un loc care acum este creştin şi păgânismul este un lucru care ţine de istorie. Muntele Athos şi Atena sunt în zilele noastre sinteza dintre elenism şi creştinism. Fără doar şi poate că în zilele nostre putem să vorbim de un elenism creştin care este o sinteză de civilizaţie şi de duhovnicie. Acesta este la un anumit nivel ceea ce am putea denumii ca „civilizaţia duhovnicească” de care are nevoie omul modern. Omul modern are nevoie să menţină un elchilibru dintre civilizaţie şi duhovnicie.

de intenţiile unuia dintre membrii casei regale britanice de a se convertii la Ortodoxia atonită, lucru de care am aflat undeva prin anii 1990. Îmi dau seama că Muntele Athos este un loc foarte important în spaţiul european actual şi că trebuie să ne gândim foarte mult la menirea lui pentru viitor. Realizez că este o datorie mai întâi a popoarelor ortodoxe. Este un ideal peren al Ortodoxiei de a sprijinii în şi prin cadrele naţionale pe cît le este lor posibil spiritualitatea şi viaţa ascetică atonită.[39]

Vizitând mănăstirea Dionisiu m-am gândit din ce în ce mai mult la frescele Apocalipsei reprezentate în curtea ce separă complexul chiliilor de Biserica mănăstirii. Ajung de mă împrietenesc dimpreună cu grupul din care fac parte cu un tânăr din Australia. Discutăm de mai multe lucruri legate de viaţa şi economia Australiei. Îmi spune că se află incidental în acest loc şi că a rămas uimit de frumuseţea peisajelor atonite. Este fotograf şi caută cît mai multe poziţii pentru palmaresul lui fotogenic. Nu are mari cunoştinţe despre monahismul oriental dar îmi dezvăluie că îl preocupă profund viaţa şi destinul ultim al sufletului. Împărtăşim idei despre Europa orientală şi despre istoria României. Află multe lucruri noi. Abordăm subiecte legate de faptul că pe teritoriul Australiei nu a existat nici un război. Mai dezbatem subiecte de orientare generală în Ortodoxie. Îmi mărturiseşte admiraţia lui faţă de un loc ca Muntele Athos unde ar vrea să mai revină. Îi spun că în accepţia mea muntele Athos este un „munte al înţelepciunii” şi al cumpătării. Ne continuăm periplul atonit şi de despărţim de prietenul nostru australian căruia se pare că i-a plăcut mult întâlnirea cu noi. După această despărţire au loc în grupul din care fac eu parte discuţii pro şi contra referitor la situaţia generală a Australiei de astăzi. Este un subiect la care nu m-am gândit extensiv. Îmi dau seama cumva de rolul marginalizat al Australiei în planul internaţional actual.

Rolul muntelui Athos este foarte important în contextul european actual. Este un loc al tradiţiei şi al liniştii. Este un loc ferit de forfota şi de aglomeraţia urbană, este un loc unde europeanul se poate reculege. Mai presus de orice este un loc în care tradiţia se menţine intactă. Sensul apelului la tradiţie şi la valoarea perenă a ei în plan religios este un atribut pe care contemporaneitatea îl uită pe zi ce trece. Realizarea umanului se poate crea numai în sfinţenie. Realizarea umanului nu se dobândeşte prin industrializare sau o societate hiper-dezvoltată în plan cibernetic în ultim plan. Secolul al nouăsprezecea este un exemplu nefast al pierderii echilibrului lăuntric al omului care a deviat în tot felul de direcţii: industrializare, scientism, globalism, materialism, pragmatism şi multe alte curente ideologice şi filosofice. Toate şi-au avut traiectoria lor în spre o anumită depărtare de bazele „etosului ortodoxiei,” în sens tradiţional. Locul muntelui Athos în schema generică a Europei contemporane este un loc unic şi privilegiat.[40]

Centru mistic, dogmatic şi cultic, spiritual al Ortodoxiei şi lauda acesteia, un mic Bizanţ, „grădina Maicii Domnului,” citadelă milenară a monahismului ortodox care a adăpostit

[39] Eavanggelos Venizelos, *Pentru o cultură a civilizaţiilor: elenism şi universalitate* (Editura Bizantină, Bucureşti 2005).

[40] Prin urmare Atohsoul este un loc care ne spune că fără de nici o îndoială creştinii ortodocşi pot să trăiască îmn unire şi în unitate unii cu alţii. Acesta fiindcă cu toţii ne închinăm la acelaşi Dumnezeu şi la fel de bine avem aceiaşi mentalitate sau etos. Aceste fapte sunt cele care trebuie să ne uneacă pe noi pe creştinii ortodocşi şi să ne facă să înţelegem că avem nevoie unii de alţii ca şi creştini ortodocşi. Creştinismul ortodox este un lucru care a ajuns să unească mai multe popoare din Athos într-o comunitate ecumenică ce trebuie să fie un model pentru tot restul creştinilor din toate lumea. Creştinii ortodocşi demonstrează prin Muntele Athos că ei sunt capabili să continue crearea unei civilizaţii duhovniceşti după modelul celei iniţiate de Imperiul Bizantin. O civilizaţie duhovnicească este posibilă şi mai ales dacă cei angajaţi în acest lucru sunt gata să îi confere o dimensiune hristologică acestui demers. Acesta fiindcă după cum ne-a spus Hristos, „fără de Mine nu puteţi face nimic.”

comori istorice, artistice şi spirituale inestimabile, sfântul munte al Athosului nu a încetat şi nu încetează de secole să fascineze şi să intrige. De peste o mie de ani, zeci de mii de oamenii au devenit monahi, din toate părţile lumii ortodoxe (chiar şi occidentale până în secolul al XIII-lea), s-au retras aici din lume în singurătate, în rugăciune, linişte şi muncă, în căutarea singurului lucru necesar, a Celui Unic şi dincolo de orice contingenţă, trăind interioritatea inimii recucerită ascetic, reflexul anticipat al eternităţii. În ochii credinciosului simplu sau ai indiferentului, ai erudiţilor sau al curioşilor din lume, monahismul a fost şi continuă să fie o provocare, o fascinaţie şi o interpelare, un memento sau un reproş viu. Sfindând necesităţile istorice şi istorice implacabile sau doar comodităţile facile, monahul îşi asumă deliberat un mod de existenţă anistoric sau mai exact supraistoric, adecvîndu-şi vieţuirea la ritmurile eternităţii şi interiorităţii, ignorate de majoritatea celor cufundaţi în petrecerea haotică, în fluxul dezordonat şi efemer la devenirii.[41]

Lumea de azi este o lume a unor produnde crize comunitare. Acesta fiindcă în lumea noastră fără doar şi poate că există foarte multă diviziune. Diziviunea este un lucru care ne face la nivel de lume să nu mai ştim unii de alţii şi la fel de bine să nu mai dorim să avem de a face unii cu alţii. Evident că acest lucru nu este bine şi el trebuie să fie evitat. Este prin urmare o civilizaţie duhovnicească pentru o umanitate unită sau pentru o lume divizată? Civilizaţia duhovnicească este un lucru care fără de nici o îndoială că este pentru o lume unită. Dar la fel de bine nici nu trebuie să supraevalutăm rolul unei civilizaţii duhovniceşti. Această civilizaţie nu înseamnă că noi vom înceta să mai folosim telefoane celular, să ne conectăm la internet, să ne uităm la televizor sau să ne folosim de automobil. Pentru mulţi conceptul de civilizaţie duhovnicească este un lucru care ne aruncă în evul mediu. Acesta fiindcă spiritualitatea a ajuns la cea mai mare creştere în evul mediu. Sunt mai multe concepte pe care noi le avem din evul mediu şi prin urmare pentru mulţi a crea o civilizaţie duhovnicească înseamnă să ne întorcem în evul mediu. Civilizaţia duhovnicească nu înseamnă în nici un fel o întoarcere în evul mediu cu mai bine spus o centrare a omului modern pe existenţa lui Dumnezeu şi pe tot ceea ce ţine de Dumnezeu. Cum este posibil acest lucru? Se întreabă mai mulţi. Acest lucru este posibil fiindcă Dumnezeu se descoperă pe Sine în funcţie de capacitatea epocii celor care doresc să Îl cunoască. Prin urmare Dumnezeu este acelaşi în toate epocile dar la fel de bine trebuie să ştim că El se „ascunde în poruncile Sale şi se descoperă pe Sine în măsura în care împlinim aceste porunci," după cum ne spune Filocalia. Cineva spunea la un moment dat despre călugării din Muntele Athos că dacă s-ar arde toate exemplarele din Filocalie călugării adevăraţi ar putea să le rescrie din nou din propriile lor experienţe. Iată prin urmare un lucru pe care trebuie să îl ştim şi pe care trebuie să îl conştientizăm mai mult. Civilizaţia duhovnicească de care vorbim nu poate să nu se bazeze pe Filocalie. Acesta fiindcă Filocalia este baza civilizaţiei duhovniceşti din toate timpurile.[42]

Prin urmare civilizaţia duhovnicească este una hristocentrică şi pnevmatoforă. Acesta fiindcă în civilizaţia duhovnicească cu toţii suntem atinţiti pe Hristos şi la fel de bine încercăm să fim omanei duhovniceşti. Este adevărat că unii sunt cu mai mult spor în viaţa duhovnicească în timp ce alţii nu au atât de mult spor. Totuşi, trebuie să ştim că dacă ne concentrăm mai mult şi suntem mai atenţi cu sufletul nostru în cele din urmă vom ajunge să realizăm o civilizaţie duhovnicească. Iată de ce este bine să ştim că civilizaţia duhovnicească nu este în nici un fel un lucru care se bazează numai pe psihologie. Sunt mulţi în zilele noastre care confundă elementul duhovnicesc cu cel

[41] Ieromonahul Isaac, *Viaţa cuviosului Paisie Aghioritul,* (Editura Evanghelismos: Bucureşti, 2005).
[42] Filocalia (secolele al IV-lea până în secolul al XV-lea).

psiholoigc. Acesta fiindcă aceste două elemente sunt înrudite fiindcă ţin mai mult de viaţa sufletească. Nu trebuie să când în nici un caz în confuzie şi trebuie să ştim că viaţa duhovnicească este una care este formată şi din psihologie dar ea nu este deifnită numai de psihologie. Lumea de azi tinde să se perfecţioneze foarte mult în probleme de psihologie dar în nici un fel nu se perfecţionează în probleme de viaţă duhovniocească. Dacă omul nu doreşte să se perfecţioneze în probleme de viaţă duhovnicească fără nici un fel de îndoială că nu se mai poate vorbii de o „civilizaţie duhovnicească."[43]

Lumea postmodernă este o lume care tindă să creadă că este la un anumit nivel un fel de vârs al civilizaţiei şi a tot ceea ce ţine de avansarea umană de până la ea. Cu foarte mare greutate sunt unii postmoderni care afirmă că au existat lucruri bune şi în trecut. În acest sens după cum am spus Muntele Athos a fost un produs al Bizanţului. Bizantinii au fost o civlizaţie care s-a axat foarte mult pe credinţa în Domnul Iisus Hristos. Spiritualitatea bizantină fără doar şi poate că a influenţat cele 20 de mănăstiri şi 13 schituri care există azi în Muntele Athos. Deşi Muntele Athos nu mai este binezin de mai mult timp cei care păşesc pe terotoriul lui trebuie să ştie că Muntele Athos a apărut în istorie în timpul bizantinilor. Bizanţul a fost în acest sens o civilizaţie fecundă care a venit cu noutatea de a da creştinismului o înflorile nu numai în civilizaţie ci la fel de bine şi una duhovnicească. Pentru Muntele Athos bizanţul a însemnat venirea lui în existenţă. Dacă Bizanţul nu ar fi existat probabil că nici Athosul nu ar fi făcut-o. Nu putem să trecem în acest sens de influenţa bizantină de la Muntele Athos. În acest sens este cât se poate de adevărat că mai mulţi împăraţi bizantini s-au retras la Muntele Athos ca simplii monahi sau uen ori aceştia se sustrăgeau activităţilor de la palatul imperial pentru a se putea reculege între pereţii mănăstirilor atonite. Fără doar şi poate că avem aici de a face cu un fenomen care a polarizat ortodoxia şi care evident ne spune că încreştinarea Bizanţului nu a fost una formală. Sunt mulţi care susţin că încreştinarea Bizanţului a fost mai mult o formalitate dar ceea ce trebuie să evidenţiem este că au fost şi împăraţi bizantini care au privit cu mare seriozitate creştinismul ortodox. Un lucru care până în secolul al IV-lea este considerat o imposibilitatea a devenit o realitate: împăraţii au devenit creştini şi pentru ei creştinismul era un lucru serios. Istoria cunoaşte mai multe ajutoare şi mai multe danii pe care împăraţii de la Constantinopol le-au făcut mănăstirilor atonite. La fel de bine monahii din Athos au devnit sub bizantini un fel de garant al ortodoxiei. Ortodoxia a fost definită în cadrul imperiului bizantin şi la fel de bine acest imperiu trebuia să fie un garant că ortodoxia este apărată şi păstrată intact. Acest lucru a revenit în primul rând monahilor de la Athos.[44]

Poate punctul cel mai cunoscut de apropiere dintre Bizanţ şi Muntele Athos a fost în secolul al XIV-lea când a avut loc controversa isihastă. Sunt mai multe documente pe

---

[43] Philiph Sherrard, *Athos: The Holy Mountain* (Ovwerlook Books, 1985).

[44] Între Constantinopol şi Athos a existat o legătură strânsă în timpul Bizanţului. Acesta fiindcă mai mulţi monahi atoniţi au fost chemaţi la Cosntantinopol pentru a fi consultaţi în probleme de creştinism ortodox. La un anumit nivel este foarte adevărat că Athosul a fost un fel de bastion bizantin. De la Bizanţ Athosul a moştenit muzica psaltică, piuctura bzantină şi la fel de bine au fost mai multe legături duhovniceşti între Constantinopol şi Athos. Acest model propriu zis a fost înstituit de fondatorul Muntelui Athos Sfântul Atanasie Atonitul. Sfântul Atanasie Atonitul a fost o persoană care în tinereţe a fost educat la Constantinopol. Acest lucru a dus fără doar şi poate la mai multe legături dintre Athos şi Constantinopol. În arhivele Muntelui Athos se păstrează mai multe documente care aduc mărturie de relaţiile duhovniceşti şi laice dintre Athos şi Bizanţ. În acest sens în timpul Bizanţului Athosul era considerat elita duhovnicească a imperiului. Avem de a face în cazul bizantinilor cu un imperiu care se conducea şi se legifera în funcţie de preceptele creştine şi de tot ceea ce susţinea şi afirma Evaghelia lui Hristos. Aşa se face că în Bizanţ a mai apărut un munte sfânt după modelul Muntelui Athos. Este vorba de Olipmpul Bitiniei.

care le avem în ceea ce priveşte disputa isihastă care a avut loc înbtre Sfântul Grigorie Palama şi catolicul Varlaam din Calabria. Iniţăial Sfântul Grigorie Palama a fost un monah de la Muntele Athos unde şi-a dus viaţa şi nevoinţele. Întmplarea a făcut că un călugăr catolic Varlaam din Calabria a vizitat Muntele Athos unde s-a angajat într-o discuţie cu Sfântul Grigorie Palama referitoare la lumina care a făcut văzută de cei trei apostoli: Ioan, Petru şi Iacob pe Muntele Tabor. Varlaam din Calabria susţinea că această lumină era una creată. Acest lucru a fost contestat de Sfântul Grigorie Palama care susţinea că lumina a fost necreată după cum harul şi energiile lui Dumnezeu sunt necreate. Varlaam nu a voit să accepte acest răspuns al Sfântului Grigorie Palama şi aşa s-a făcut că între cei doi se v-a naşte o controversă care a rămas în istorie cunoscută sub numele de „controversa isihastă." De ce spunem că a existat „constroversa isihastă"? Spunem acest lucru fiindcă Sfântul Grigorie Palama a fost o persoană care a susţinut că Dumnezeu trebuie căutat în linişte sau mai bine spus în separaţie faţă de vacarmul marilor aglomeraţii urbane. Isihasmul a fost teoretic un mod de viaţă care s-a născut în Muntele Athos în secolul al XIV-lea. Sfântul Grogoirie Palama a fost cel care prin isihie şi prin rugăciune a ajuns să vadă lumina necreată a lui Dumnezeu de mai multe ori şi prin urmare în urma acestor experinţe al a putut să afirme că această lumină a lui Dumnezeu este necreată. Sfântul Grigorie Palama a fost atonitul care a venit cu o clarificare în ceea ce priveşte existenţa lui Dumnezeu. El a fost cel care a afirmat că deşi Dumnezeu poate să fie cunoscut în esnergiile lui necreate sau mai bine spus în lucrările lui, El nu poate să fie cunoscut în fiinţa lui. Fiinţa lui Dumnezeu este un lucru care rămână o taină deplină omului. Evident, că acest lucru a fost negat de Varlaam din Calabria şi mai apoi de ucenicul acestuia Alchindin. Toate aceste dezbateri au implicat atât Athosul cât şi Constantinopolul. Pentru ca problema să fie soluţionată odată pentru totdeauna s-a adunat un sinod la Constantinopol care i-a dat cunoştinţă de cauză Sfântului Grigorie Palama.[45]

Civilizaţia duhovnicească pe care a afirmat-o Muntele Athos a fost din cele mai vechi timpuri una care s-a bazat pe trăirea duhovnicească. Acest lucru fiindcă trăirea este o faptă care ajunge să îl unească pe Dumnezeu şi omul. Iată de ce este bine să ştim că trăirea duhovnicească este cea care a contat din cele mai vechi vremuri pentru Muntele Athos. Trăirea este un lucru care ne face să fim cât se poate de ancoraţi în Dumnezeu şi la fel de bine să expeirmnetăm viaţa cu Dumnezeu. Acesta este una dintre premizele concepţiei de civiliztaţie duhovnicească a Muntelui Athos. Nu trebuie în acest sens să ne îndoim că lucrurile ar putea să stea altcumva. Trăirea este prin urmare o realitate care defineşte civiluzaţia duhovnicească. Acesta fiindcă trebuie să ştim că Dumnezeu poate să fie cunoscut numai teoretic. Sunt mai multe tratate dogamtice şi teologice care sunt cunoscute şi care pot să îl ducă pe om la simpla cunoşatere teoretică a lui Dumnezeu. Cunoaşterea teoretică a lui Dumnezeu este ca şi cum ai citii un manual de aviaţie fără de ajungă să zbori nicoodată. Acest fapt prin urmare a fost respins în secolul al XIV-lea de călugării de la Muntele Athos. Aceşti călugări au devenit conştienţi că mistica şi spiritualitatea occidentală catolică au ajuns la un anumit nivel cât se poate de incompatibile cu cea creştin ortodoxă. Atoniţii au devenit conştienţi în

[45] Sfântul Grirgorie Palama a fost o persoanlitate care în secolul al XIV-lea a venit să confirme să separaţie dintre est şi vest în probleme de creştinism a fost cât se poate de necesară. Acesta fiindcă occidentul s-a dovedit a fii cât se poate de separatist în probleme de credinţă şi de dogmă creştin ortodoxă. Iată prin urmare un lucru pe care trebuie să îl afirmăm: nu poate să existe nici un fel de legătură dintre est şi vest atâta timp cât vestul susţine că are autoritate în probleme duhovniceşti. La fel de bine vestul a devenit raţionalist şi nu se mai baza pe trăire în probleme duhovniceşti. Pentru vest tot ceea ce conta în legătura cu Dumnezeu era forte mult intelectul. Pentru est şi pentru Athos conta foarte mult trăirea duhovnicească. Disputa isihastă nu a făcut decât să adâncească şi mai mult separaţie dintre vest şi est.

secolul al XIV-lea că Dumnezeu nu este o simplă teorie care poate să fie memorizată şi cu asta tot, ci mai mult că Dumnezeu este o realitate existenţială care ajunge să devină un mod de viaţă practic pe care omul şi mai ales monahul trebuie să îl experimenteze în mod concret. Iată prin urmare care a fost contribuţia Sfântului Grigorie Palama în ceea ce priveşte civilizaţia duhovnicească ce avea să se creeze la Muntele Athos. Muntele Athos este un munte ce de 1000 de ani generaţie după generaţie a instruit monahi care să susţină marile adevăruri ale creştinismului ortodox. Pentru acest lucru locul Muntelui Athos în creştinismul ortodox este unul unic. În Muntele Athos s-a făcut un fel de sinteză dintre viaţa îngerească pecare doresc să o ducă monahii şi la fel de bine între creştinsimul ortodox. După cum am spus creştinismul ortodox practicat la Muntele Athos a fost întotdeauna o experienţă concreată şi în nici un un fel une inteelctualistă şi teoretică cum din nefericire s-a ajuns în vest. Totuşi ce să înţelegem prin tărire în sens creştin ortodox? Prin tărire înţelegem că nevoitorul este unul care nu numai citeşte cărţi despre Dumnezeu şi aflră lucruri noi despre El ci la fel de bine el ajunge să pună aceste lucruri în practică. Acest lucru a avut loc în Munetele Athos din început. Programul călugărului atonit este unul care gravitează în jurul bisericii. La fel de bine au fost mai multe alte acvitităţi pe care călugării le-au făcut în Athos. După cum am spus în evul mediu Athosul a devnit un loc în care copiştii copiau lucrările sfinţilor părinţi. Cei mai mult copişti de scrtieri sfinte şi de cărţi de cult au fost călugării georgieni [pe vremea evului mediu lor li se spunea iviriţi]. Ceea ce ştim este că în anul 1357 georgienii îşi vor pierde mănăstirea lor de la Muntele Athos, mănăstirea Iviron. Motivele pentru care acest lucru a avut loc se pierd în negura timpului.

Prin urmare călugării atoniţi s-au văzut pe sine ca unii care nu trebuiau să Îl experimneteze pe Dumnezeu numai teoretic după cum susţineau adepţii lui Varlaam din Calabria ci la fel de mult ei trebuiau să se angajeze în trăirea lui Dumnezeu sau mai bine spus în experimentarea lui Dumnezeu. Acest fapt se realiza prin mai multă ruăghciune şi mai multă nevoinţă. Fără doar şi poate că accentul pe nevoinţă a fost prezent la Muntele Athos. Nevoinţa şi nu cunoaşterea teoritică este cea care îl face accesibil pe Dumnezeu şi la fel de bine ne face să fim cât se poate de concentraţi pe prezenţa lui Dumnezeu. Dumnezeu este prezent în lumea noastră dar la fel de bine El ajunge la un moment dat să nu mai fie luat în seamă. Sunt mai mulţi oameni în lumea noastră care nu vor să ştie de Dumnezeu şi deşi sunt conştienţi de existenţa lui sunt cât se poate de ingoraţi în ceea ce priveşte prezenţa lui în lumea noastră. Civilizaţia duhovnicească este una care întotdeauna doreşte să fie conştienţă de prezenţa lui Dumnezeu în lumea noastră. Prin urmare civilizaţia duhovnicească este una care trăieşte în prezenţa lui Dumnezeu şi care caută să facă întru toate voia lui Dumnezeu. Trebuie să facem voia lui Dumnezeu şi prin acest lucru în cele din urmă vom ajunge să facem pe pământ o civlizaţie duhovnicească. Este bine să ştim de aceste lucruri ai ales în zilele noastre în care omul postmodern consideră că Dumnezeu dacă este nevăzut trebuie să stea exclus din lume undeva în cer şi omul trebuie să fie autorul unei civilizaţii fără de Dumnezeu. Realitatea este că în lumea noastră au fost foarte mulţi care au voit să creeze o civilizaţie fără de Dumnezeu. Acest lucru fiindcă sunt din ce în ce mai mulţi cei care consideră că este destul să fi preocupat numai de propria persoană fără să mai fii interesat de Dumnezeu şi de existenţa Lui. Acest lucru este evident eronat fiindcă omul în această viaţă este chemat să fie centrat pe Dumnezeu în orice moment şi la fel de bine să se bazeze pe existenţa lui Dumnezeu în toate momentele. Prin urmare trăirea lui Dumnezeu este cea care duce logic la conceptul de civilizaţie duhovnicească. Trăirea lui Dumnezeu nu este un lucru imposibil fiindcă

Dumnezeu doreşte ca El să fie cunoscut însă această cunoaştere să nu rămână numai la nivelul minţii ci să ajungă să pătrundă în inimă.[46]

Ajuns la Schitul Românesc Prodromu ajung şi eu să mă închin icoanei nefăcută de mână denumită Prodromiţa. Sunt mai multe opinii referitoare la această icoană dar ceea ce se spune de mai toată lumea din Muntele Athos este că această icoană a fost nefăcută de mână. Povestea ei ne spune că în anul 1863 doi părinţi română din Muntele Athos Nifon şi Nectarie au mers la Iaşi pentru a găsii un pictor care să le picteze o icoană cu Maica Domnului cu pruncul pentru Prodromu. Aici în Iaşi ei au găsit pe un pictor cu numele Iordache Nicolau căruia i-au cerut să picteze icoana. Acesta a încercat foarte mult să picteze icoane dar nu a reuşit. Într-o dimineaţă când s-a dus în altelier să picteze icoana a găsit o icoană gata pictată la el pe masă în atelier. Părinţii Nifon şi Necatrie au luat icoana şi au dus-o la la Prodromou. Mai mulţi specialişti au pus icoane la microscop şi ceea ce au putut vedea este că această icoană nu prezintă urme de pensulă. Călugării din Muntele Athos susţin că această icoană a fost pictată de un înger. Este una dintre cele mai cunoscute icoane din Muntele Athos. După cum am spus sunt înregistrate mai mult minuni la Muntele Athos şi acest lucru ne spune că cu adevărat o civilizaţie duhovnicească este posibilă şi ea poate să îşi aibă un reper în Muntele Athos. Este bine să ştim prin urmare că Dumnezeu este de partea celor care doresc să fie incluşi în civilizaţia duhovnicească. În acest sens aderenţa la civilizaţia duhovnicească a Muntelui Athos cei mai mulţi o face prin pelerinaj. Sunt mulţi care merg îăn pelerinaj la Muntele Athos fiindcă la un anumit nivel şi ei doresc să fie oameni duhovniceşti. Trebuie să ştim că civilizaţia duhovnicească de la Muntele Athos poate să fie adusă în lume fiindcă şi în lume sunt mulţi care au nevoie de viaţă duhovnicească. Pentru mulţi viaţa duhovniceacă este un lucru care nu poate să fie atins sau mai bine spus nu poate să fie realizată în marile oraşe. Adevărul este că dacă noi ca şi creştini ortodocşi am duce o viaţă autentică duhovnicească ar fii mai mulţi care convinşi de forţa propriului exemplu ar ajunge în cele din urmă să trăiască o viaţă duhovnicească. Prin urmare viaţa duhovnicească este posibilă şi nu noi trebuie să ne aducem aportu în realizarea ei. Acest lucru nu înseamnă că cu toţii cei din lume trebuie să ducem o viaţă de călugări ci mai mult să ne orientăm în spre ceea ce este duhovnicesc şi la fel de bine să căutăm să fim oameni duhovniceşti.[47]

O altă icoană minunată pe care am avut şansa să o văd la Muntele Athos a fost icoana denumită Portaitissa care este ţinută la Mănăstirea Iviron. Această icoană are o poveste destul de interesantă. Se spune că pe vremea când la Constantinopol erau persecutate sfintele icoane adică cel mai probabil în secolul al VIII-lea, o femeie din Constantinopol avea o icoană cu Sfânta Maria. Fiindcă căutată de soldaţii imperiali pentru icoană femeia a luat icoana şi a dus-o la mare unde s-a rugat Sfintei Maria ca această icoană să nu se piardă şi să ajungă la Muntele Athos. Se pare că rugăciunea acestei femei care a rămas în istorie necunoscută a fost ascultată fiindcă icoana a ajuns la Muntele Athos la Mănăstirea Iviron. Monahii din Iviron au putut vedea noaptea un

[46] Călugării atonţi au fost din cele mai vechi vremuri preocupaţi de ceea ce am putea denumii ca relaţia sau legătura dintre minte şi inină. Când spunem de minte şi inimă este cât se poate de evident că nu vorbim de creier şi inima carnală ci de mintea şi inima sufletului. Aceste două elemente de multe ori ajung să fie cât se poate de separate unul faţă de altul şi pentru acest lucru se nasc mai multe crize în viaţa duhovnicească a omului. Acesta fiindcă mintea ne spune un lucru în timp ce inima ne spune un alt lucru. Trebuie să fim cât se poate de concentraţi ca mintea să fie unită cu inima sau mai bine spus ca gândurile noastre să fie în concordanţă cu sentimentele noastre. Este posibil ca acest lucru să nu aibă loc întotdeauna dar în cele din urmă dacă omul ajunge să se raporteze în ott ceea ce face la Dumnezeu cu siguranţă că în cele din urmă va ajunge la o armonizare dintre minte şi inimă.

[47] Damaschin Grirogiriatul, *Părinţi atoniţi pe care i-am cunoscut* (Editura Sfântul Nectarie, 2006).

stâlp de foc care se ridica de la pământ la cer. Au mers cu bărcile să vadă ce este acolo şi acolo au putut să găsească icoana Portaitissa. Această icoană este existentă şi în zilele noastre la Mănăstirea Iviron. Iată prin urmare o altă faptă minunată pe care o avem din Muntele Athos şi care se leagă de conceptul de civilizaţie duhovnicească. Pictatul icoanelor este cât se poate de familiar creştinismului ortodox. În acest sens în casele creştinilor ortodocşi se găsesc mai multe icoane care reprezintă cinstirea pe care creştinii ortodocşi o aduc sfinţilor şi lui Dumnezeu. Icoanele care unele au făcut minuni în Muntele Athos sunt cele care ne spune că trebuie să fim cât se poate de încrezători în civilizaţia duhovniceacă fiindcă Dumnezeu este cu noi. Dumnezeu este Cel care fără doar şi poate ne ajută atunci când dorim să devenim oameni duhovniceşti. Faptul că ajungem să fim oameni duhovniceşti este un lucru care înseamnă cu adeăvrat o altă mentalitate decât a lumii din jur. Lumea din jur la drept vorbind nu prea este interesată de viaţa în Dumnezeu şi cu Dumnezeu. Acest lucru fiindcă viaţa cu Dumnezeu este cea care aduce cu sine nevoia de nevoinaţă şi de luare aminte la sufletul propriu. În primul rând noi suntem cei care trebuie să avem de grijă de propriile noastre suflete.[48]

Sunt mai mulţi care nu văd în Muntele Athos decât un fel de muzeu al istoriei bizantine. Acesta fiindcă noi europenii de azi nu dorim să ne implicăm în viaţa duhovnicească de la Muntele Athos. Pentru Eurpa de azi Muntele Athos este mai mult un sibiect de periferie. De ce este acest lucru aşa? Acest lucru este aşa fiindcă Europa din zilele noastre a încetat de mai multă vreme să fie o civilizaţie ancorată în duhovnicesc ci a devenit una cât se poate de materialistă. Europeanul postmodern este un materliast care cântăreşte lumea şi existenţa în funcţie de banii şi averile pe care le poate câştiga. Ei bine, mentalitatea câştigului nu este în nici un fel prezentă la Muntele Athos. Călugării din Athos sunt cei care au luat votul sărăciei şi prin urmare ei au ajuns să se debareseze de dorinţa de bani şi de averi. Aceste fapte sunt cele care ne spun că a trebuie să orientăm Europa de azi mai mult pe civilizaţia duhovnicească, pe bunurile duhovniceşti care în cele din urmă pot să ne ajute şi să ne fie de folos. Aceasta nu înseamnă că trebie să negăm tot ceea ce ne vine din lumea materială. Sfinţii părinţi au spus şi părinţii atoniţi au trăit-o că trebuie să fim cât se poate de echlibraţi în ceea ce priveşte viaţa noastră. Trebuie să evităm extremele şi fără doar şi poate că materialismul postmodern este un fel de extremă. Este extrema care leagă omul numai de materi şi în nici un caz nu îl mai ţine legat de Dumnezeu. Viaţa cu Dumnezeu este considerată în zilele noastre cât se poate de incovenientă. Trebuie să postim, să ne rugăm, să facem pelerinaje, să ne spovedim şi să ne împărtăim. Omul postmodern consideră că a crea o civlizaţie duhovnicească este cât se poate de nepotrivit fiindcă ea cere mult prea mult. Postmodernitate a demosntrat de mai multe ori că nu este în nici un fel dornică să ducă o viaţă duhovnicească fiindcă acest fapt nu este în nici un caz una dintre priorităţile ei. Priorităţile postmodernităţii sunt fără doar şi poate legate de

[48] Mununile care au avut loc la Muntele Athos sunt cele care ne spune că fără de nici o îndoială civilizaţia duhovnicească este superioară civilizaţiei seculare care este des întâlnită în zilele noastre. Sunt din ce în ce mai mulţi care sunt cât se poate de încrezători într-o civlizaţie seculară. Acesta fiindcă ei consideră că o civlizaţie seculară este tot ceea ce are nevoie omul şi la fel de bine ea nu face decât să îl centreze pe om pe pământ şi pe tot ceea ce ţine de lumea materială. Prin sufletul său omul se înrudeşte cu lumea duhovnicească şi cu Dumnezeu fără doar şi poate. Prin urmare viaţa duhovnicească este un lucru care atunci când omul doreşte poate să devină o civilozaţie duhovnivcească. După cum am spus aceastăî civilizaţie se bazează foarte mult pe sentimentul prezenţei lui Dumnezeu în orice moment al existenţei şi al devenirii spirituale a omului. Omul în sine simte nevoia de spiritualitate şi atunci când nu ajunge să aibă o spiritualitate adevărată ajunge să o suplinească prin tot felul de surogate. Rândurile de faţă ale acestei cărţi nu fac decât să aducă în lumea de azi gândul că după modelul Muntelui Athos este nevioie de o civilozaţie duhovnicească.

lumea materială sau cu altecuvinte de materialism. Trebuie să ne dăm seama că materialismul este un lucru limitat care în loc să îl ducă pe om la unirea cu Dumnezeu.[49]

Faptul că la Muntele Athos au avut loc mai multe minuni este un lucru care nu poate să fie contestat de nimeni. Aceste depăşiri ale legilor lumii fizice sunt dovezi că Dumnezeu binecuvintează viaţa duhovnicească pe care o duc călugării din Athos. Aşa se face că o altă întâpmlare minunată pe care o avem din Muntele Athos se leagă de această dată de Mănsătirea Vatoped. Aici la Mănsătirea Vatoped este o icoană considerată făcătoare de minuni care se numeşte Paramythia şi care are cu sine o poveste extrem de interesantă. Se spune că mai de mult piraţii au venit pe malul din dreptul Mănăstirii Vatopedu. Obiceiul mănăstirii era ca noaptea porţile mănăstirii să stea închise. Călugării le deschideau dimineaţa după răsăritul soarelui. Pe când încă uşile nu erau deschise egumenul mănăstirii a putut auzi icoana cu Maica Domnului din biserica de la Vatopedu care i-a spus: „azi să nu deschideţi uşile mănăstirii fiindcă au venit piraţii să jefuiască mănăstirea.” Mai apoi egumenul l-a văzut pe pruncul Iisus cum a dus mâna la gura Maicii Domnului şi i-a spus acesteia: „nu mai vorbii, lasă să fie pedepsiţi după cum merită.” În acel moment viziunea a dispărut şi de atunci Maica Domnului a rămas cu mâna peste mâna lui Iisus care a dus-o în dretul gurii maicii Sale pentru a o face să tacă. Avem aici fără doar şi poate o munine care este foarte cunoscută în toată lumea ortodoxă. Faptul că la Muntele Athos au avut loc minuni ne spune că acest lucru este un purtarea de grijă a lui Dumnezeu chiar dacă în plan uman sunt mai multe imperfecţiuni şi mai multe păcate pe care le au călugării din Muntele Athos. Lumea de azi este mai mult interesată să exploateze în mas media slăbicunilor Muntelui Athos. Călugării din Muntele Athos nu sunt cu toţii sfinţi şi fără doar şi poate că au şi ei păcate. Idea este că meas media din zilele noastre este extrem de atentă cu slăbiciunile şi cu păcatele călugărilor atoniţi. După cum am spus trebuie să înţelegem că călugării atoniţi nu sunt sfinţii cu toţi şi este posibil ca şi între ei să se afle unii care mai greşesc. Acest lucru nu trebuie să ne facă să împroşcăm în Muntele Athos cu insulte şi cu critici ori de câte ori avem ocazia. În zilele noastre a devenit o modă de a critica pe călugării atoniţi fiindcă se consideră că în acest mod se face dreptate. După cum ştim numai sfinţii nu greşesc. Prin urmare mas media din zilele noastre trebuie să îşi schimbe atitudinea faţă de Athos.[50]

CAPITOLUL 2

Conceptul de mănăstire în Ortodoxie

[49] Victor Langois, *Le Mont Athos et ses monasteres* (F. Didot, 1867).

[50] Muntele Athos este pentru unii mai mult un loc turisti decât un loc de pelerinaj. Trebuie să ştim că pelerinajul nu este în nici un fel turism şi prin urmare când mergem la Muntele Athos nu trebuie în nici un fel să facem turism. Acesta fiindcă turismul nu este în nici un fel compatibil cu pelerinajul. Fiindcă sunt mulţi doritori care doresc să ajugă la Muntele Athos este adevărat că s-au luat mai multe măsturi ca numărul celor care intră în Athos să fie limitat. La fel de bine Muntele Athos este un loc care mai mult este dedicat creştinilor ortodocşi. După cum am putut vedea este adevărat că sunt şi creştini din alte confesiuni creştine care vin la Athos. Unii dintre ei s-au şi convertit. Sunt mai mulţi convertiţi care odată ce au ajuns la Athos s-au întors la ortodoxie. Aceasta fiindcă în Muntele Athos în cele din urmă harul lui Dumnezeu lucrează. La prima vedere nu este nimic spectacular şi senzaţional în Athos dar în cele din urmă pentru cei care ajung să fie duhovniceşti ei vor putea să simtă harul lui Dumnezeu pe acest munte. Se ştie că pe vârful Atonului este o biserică unde se săvârşeşte o singură dată liturghia pe data de 6 august de Schimbarea la Faţă.

Mănăstirea este un termen care în primă instanţă ne duce cu gândul la retragere, la un loc solitar. Bazele apariţiei mănăstirilor au fost create cu mult înainte de Hristos. Sunt recunoscute şi înregistrate istoric cu mult înainte de Hristos mănăstirile din Tibet sau comunitatea religioasă de la Qumran. Baza creării unei mănăstiri este cumva nevoia de solitudine a omului, nevoia lui de retragere şi de linişte. Trebuie spus însă că Hristos a fost Cel care a adus cu Sine o înţelegere proprie conceptului de mănăstire. Această înţelegere se leagă de viaţa ascetică, de viaţa duhovnicească, de viaţa contemplativă şi de viaţa mistică. Hristos care a fost ispitit timp de patruzeci de zile în pustia Carantaniei. Hristos a fost cel care a dus o viaţă solitară şi o viaţă a retragerii. Aceasta nu înseamnă că mănăstirea este un loc asocial şi un loc nedeschis comunităţii. Mănăstirea este mai mult un loc al unei socializării cu lumea nevăzută, cu sferele nevăzute cereşti. Locul mănăstirilor în viaţa Bisericii Ortodoxe este unul central. S-a scris multă literatură pe această temă şi se v-a mai scrie încă. Mănăstirea ortodoxă este diferită prin multe caracteristici de restul mănăstirilor diferitelor confesiuni creştine sau ale altor religii. Există mănăstiri zen budiste, mănăstiri hinduse, mănăstiri sufiste, mănăstiri Bahai, mănăstiri ale diferitelor organizaţii religioase contemporane şi multe altele. Prin urmare se poate ridica întrebarea: sunt toate mănăstirile realmente un loc al prezenţei deosebite şi directe a lui Dumnezeu? Pentru tânărul contemporan aceasta este o problemă confuză mai ales dacă este să luăm în considerare „tânjirea” multor tineri din zilele noastre după viaţa monahală, după ceva mai profund decât cotidianul.[51]

Tinerii din ziua de astăzi, spre deosebire cumva de cei ai vremurilor trecute sunt mult mai emancipaţi. Sunt tentaţi să încerce orice experiment religios de natură monahală fără să îl testeze sau să analizeze mai profund implicaţiile lui. Exemplele fenomenului gurusit sunt încă vii în memoria contemporaneităţii. Locul mănăstirii în spaţiul contemporan este din nefericire unul din ce în ce mai marginalizat. Este adevărat că în ultimii ani au fost realizate mai multe mănăstiri în mai toate ţările ortodoxe. Aşa că rolul mănăstirii este cumva repus în mişcare. Sensul termenului de mănăstire provine din limba greacă, unde se foloseşte termenul de monas, de unul, în sensul de vieţuitor unic. În lumea în care trăim au existat din ce în ce mai mulţi oameni care au avut acest ideal al retragerii şi al interiorizării. Nu numai că l-au avut dar l-au şi cultivat. Cultivarea idealului monahal ţine de mai mulţi factori. Cadrele unei astfel de interiorizări au fost greu de realizat şi astfel a fost necesar crearea unei discipline comune de vieţuire în spaţiul retragerii. Paradoxal, cei care trăiesc într-o mănăstire nu sunt singuri în sensul socializării dar sunt singuri în sensul vieţuirii lăuntrice. Ritmul atonit de vieţuire este un ritm care permite vieţii din mănăstire să acţioneze asupra facultăţilor lăuntrice. Lucrarea monahului Teoclit Dionisiatul (două volume apărute în limba română la editura Deisis) este un exemplu în acest sens de descriere a proceselor lăuntrice prin care trece cineva care avansează în viaţa monahală. „În această lucrare este vorba de trei mişcări distincte ale sufletului, „rectilinie”, „elicoidală” (în spirală) şi „circulară.” Mişcarea „circulară” este desprinderea (detaşarea) sufletului care este în lume prin simţuri şi întrarea lui în sine însuşi, iar în continuarea unificarea puterilor lui spirituale, „concentrarea” lor. Această unificare se aseamănă cu un cerc în interiorul căruia puterile sufleteşti se înstrăinează de orice lucru exterior, excluzându-se orice rătăcire a minţii în afară de ea înseşi. Când deci am realizat unificarea puterilor sufletului, care sunt unificate şi unite în chip natural, atunci ea îl conduce spre Dumnezeu, spre ceea ce este Unul şi unit, care se găseşte în sfera creaţiei şi care este fără de început şi fără de sfârşit.”[52]

---

[51] Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Mystagogia* (Bucureşti, 2000).
[52] Teoclit Dionisiatul, *Dialoguri la Athos* (Alba Iulia, 1994).

În termenii lui Mircea Eliade, mănăstirea este un „spaţiu sacru.” Este un loc consacrat prezenţei lui Dumnezeu în lumea noastră. Mănăstirea este un loc simbolic, este un loc al simbolurilor şi al vorbirii prin simbol. Realităţile de natură transcendentă, pot fi exprimate în domeniul material prin simboluri. Simbolul sacrificiului este crucea lui Hristos, simbolul învierii este lumânarea şi alte exemple de acest fel. Matematica operează cu simboluri, la fel operează şi religia sau sfera credinţei. Aceasta nu din cauza unui „esoterism” sau a unei „concepţii” obscurantiste referitor la lucrurile sfinte, ci mai mult din cauza convenţiilor, din cauza faptului că mintea operează cu diferite convenţii pentru a desemna realităţi care o depăşesc. Matematica a fost probabil printre primele ştiinţe care a operat cu noţiuni simbolice şi abstracte.

În lumea teologică orientală ortodoxă, una dintre cele mai caracteristice, tipice şi cunoscute lucrări despre contemplaţie ca şi act religios [ce stă în strânsă legătură cu actul de adorare a lui Dumnezeu – act care potenţial îl defineşte pe om ca şi fiinţă homo adorans] este corpusculul lui Dionisie Areopagitul. El este disponibil maselor largi de credincioşi sau de creştini care sunt interesaţi de a aprofunda cunoştinţele teologice. Din nefericire nu foarte mulţi l-au şi analizat cum se cuvine. Se ştie că bazele primare în plan teologic sistematic ale angheologiei au fost puse de Dionisie. Dionisie este cel care defineşte puterile îngereşti ca şi fiinţe ale contemplaţiei. Totuşi, acest act al contemplaţiei este disponibil şi omului care se poate asemăna [sau cel puţin poate tinde să se asemene] cu îngerii din acest punct de vedere. În plan moral aceasta este ceea ce cere teologia de la om pentru desăvârşirea lui.
Ce ar putea spune sau ce fel de păreri ar putea emite un teolog al Bisericii referitor la concepte contemporane ca: perisabilitate, efemer, desuet, neseriozitate şi lipsă de caracter? În genere, existenţa umană este o existenţă temporală [ea poate fi definită în această categorie a temporalului: naştere, viaţă, moarte]. Din punct de vedere biologic, trupul omului este supus deprecierii sau cursului temporal. Dacă se poate afirma că trupul omului este supus temporalităţii, oare putem spune că şi sufletul omului este supus temporalităţii? Marii asceţi ai orientului ne spun că percepţia timpului în plan lăuntric nu corespunde cu percepţia timpului în plan fizic. Monahii atoniţi, care se parte că nu mai sunt de mai multă vreme un model pentru tânăra generaţie, au certificat acest lucru [am putea spune că din punct de vedere duhovnicesc, timpul este o percepţie subiectivă a omului]. Timpul sufletului [timpul lăuntric şi percepţia lui] nu funcţionează după timpul biologic [lucru afirmat de concepţia dihotomică a omului de sorginte tomistă]. Timpul biologic este mai mult un fel de proces de îmbătrânire, în care funcţiile sufleteşti şi cele biologice sau fiziologice se amplifică sau se dezvoltă. Deci în plan teologic, timpul are [cel puţin poate avea] o funcţie pozitivă a împlinirii sau a realizării.[53]

Concepţiile teologice ale [despre] timpului au clasificat temporalitatea ca fiind una ciclică [orientală] şi una lineară [occidentală]. Dacă timpul biologic al trupului este linear [plecând dintr-un punct de început şi îndreptându-se în spre un punct final sau un fel de timp al intervalului, care se înscrie între două puncte stabile de pe un timp

[53] Ceea ce trebuie să ştim este că mănstărea în creştinismul ortodox este un loc hristocentric. Ce să îneţelegem prin termenul de hristocentric? Hristocentrismul este învăţătura care ne spune că monahul şi eventual creştinul ortodox evlaios trebuie să se centreze pe tot ceea ce ţine de Hristos. Fiindcă este iubitor de Hristos am putea spune că Athosul este un loc hristologic. Este vorba de un loc care a ajuns să definească existenţa şi viaţa în funcţie de viaţa cu Hristos şi de tot cee ace ţine această viaţă. Prin urmare Athosul am putea afirma că este o „hristologie vie” sau mai bine zis o „hristologie trăită.” Sunt mulţi în zilele noastre care ştiu multe lucruri teoretic despre Iisus dar nu vor să ţine practic nici una dintre învăţăturile pe care le-a propovăduit Iisus. Trebuie nu numai să cunpaştem lucruri despre Iisus ci la fel de bine să şi ajungem să trăim cu Iisus.

infinit], dezvoltarea temporalităţii în plan sufletesc este una ciclică, adică repetitivă şi nu una necesar plană sau rectilinie [aceasta fiindcă sufletul omului se poate ridica la o percepţie transcendentă a creaţiei prin contemplaţie care a fost creată ex nihilo din nimic în timp]. Dacă răspunsul teologic prim la această întrebare dacă sau nu sufletul omului este supus temporalităţii şi a planului ce decurge din ea este negativ sau incert, nu cred că sufletul omului este supus auspiciilor dezvoltării şi dimensiunii interne a timpului fizic. Existenţa de după moarte a sufletului este dincolo de timp şi de orice spaţiu al intervalului temporal. Omul ca şi fiinţă creată, acţionează în limitele temporalului, deci ale efemerului şi din nefericire este menit unui destin tragic. Într-un context mai duhovnicesc mai larg, am putea să ne putem întrebarea: dacă funcţiile biologie ale omului trec prin procesul de îmbătrânire, trece oare prin acelaşi proces şi sufletul omului? Mai multe filosofii contemporane au vorbit de „căderea în timp" şi prezentele rânduri sunt mai mult nişte gânduri pe marginea a trei teme comune teologiei: contemplaţie, rugăciune şi temporalitate. Marea majoritate a textelor patristice referitoare la rugăciune ne pun în vedere că ţelul ultim al rugăciunii este de a ajunge la rugăciunea sau mai bine spus la „starea" de rugăciune contemplativă. Este ceva mai mult decât un stadiu al rugăciunii, fiindcă am putea spune că la un anumit nivel contemplaţia este realizată la mai multe nivele. Primul nivel ar fi un fel de contemplaţie naturală a lucrurilor din creaţie şi a sensurilor care există în ea, a „raţiunilor lucrurilor" după cum le-a numit Maxim Mărturisitorul.[54] Rugăciunea contemplativă este probabil ceva mai mult decât simpla contemplaţie [care este departe de a fi o simplă constatare]. Rugăciunea contemplativă este un stadiu total al îngemănării a două acte. Primul act ar fi rugăciunea curată sau rugăciunea în care mai toate facultăţile lăuntrice sunt adunate şi realizate. În rugăciunea contemplativă există un aspect despre care literatura patristică, posibil destul de bogată cu referinţe în acest sens, nu a arătat prea multe. Este vorba de aşa numitul aspect al deztemporalizării, a faptului că având în vedere că omul este la un anumit nivel într-un fel de fiinţă supusă procesului temporalizării, el poate transcede timpul [cel puţin în plan interior]. Temporalitatea, după cum au vorbit şi s-au exprimat anumiţi filosofi tragici, este un eşec al umanului, este un fel de regresie a fiinţei în creatural şi imanenţă. Reversul temporalităţii este dez-temporalizarea, un fel de ieşire din timp în spre care ne îndeamnă mistica trăirii directe a rugăciunii experimentative. Există mai multe studii care vorbesc de „căderea în timp" sau de faptul că fiinţa umană trăieşte sub auspiciile temporalităţii. Temporalitatea este un aspect regresiv în cadrul uman generic în general, cel puţina aşa o priveşte filosofia.

Se lasă seara. Eu sunt încă la Muntele Athos într-una din toridele zile ale verilor greceşti. Ce sentimente poate avea omul ca fiinţă vie creată atunci când priveşte noaptea cerul înstelat senin? Pare că stelele şi galaxiile nu au nici un sfârşit. Pare că omul se pierde. Pare că omul este ceva nesemnificativ şi imposibil de conceput. Chiar şi întunericul dintre stele pare că este cumva umplut cu lumină ca şi atunci când ne-am uita cu un telescop. Cu adevărat volumul spaţiului pe care îl putem observa este limitat de vârsta universului şi de viteza luminii. Există posibilitatea ca universul să ne înşele. Există posibilitatea ca acest cosmos să fie finit. Iluzia infinităţii ar putea ajunge la noi ca şi un fel de lumină învelită în spaţiu, creând mai multe exemple ale galaxiilor. În orice caz, marea majoritate a oamenilor de ştiinţă au ajuns la concluzia şi presupoziţia infinităţii sau a infinitului. Cuvântul infinit sau infinitate provine din latinescul infinitas [nelimitare, in+finis]. Infinitul nu se supune nici unui standard. Infinitul este astfel un fel de expresie ultimă a unei realităţi ce nu poate fi concepută. La fel ca şi alte concepte

[54] Lars Thunberg, *Omul şi cosmosul în viziunea Sfântului Maxim Mărturisitorul* (Bucureşti, 1999).

de cantitate, limită, graniţă, termenul de infinitate se aplică mai mult la spaţiu şi timp. Într-un sens derogatoriu infinitul poate să se refere la tot felul de perfecţiuni sau concepte ale desăvârşirii: înţelepciune, putere, frumuseţe, plinătatea fiinţei. În termeni populari, infinitate este mai mult un fel de termen care semnifică cel mai mare număr posibil sau ceva cel mai mare dincolo de care nu mai poţi gândii nimic.[55]

Premiza gândirii mele pleacă de la consideraţiile că noţiunea matematică de infinit este o noţiune teologică. Infinitul se sustrage implicaţilor strict ştiinţifice. S-au creat silogisme de genul „care este numărul următor imediat după infinitate?" Sau ceva mai mult „dacă călătoreşti în spre infinitate ce se întâmplă dacă mergi puţin mai departe?" Ea nu este în nici un caz simplu matematică. Matematica ca şi ştiinţă ar tinde să se distrugă pe sine dacă ar afirma existenţa infinitului separat de conceperea lui teologică. Afirmăm acest lucru indiferent cât de mult au încercat matematicienii să o absolutizeze. Deşi se speculează că ea este mai mult o noţiune strict matematică şi filosofică, teologia îşi poate avea propriile ei revendicări în acest domeniu. Infinitatea ca şi definiţie a nelimitatului de orice natură ar fi el, este un atribut al dumnezeirii. Dumnezeirea fiind nesfârşită putem spune că este infinită. Deci, infinitatea este într-un anume sens un atribut mai mult sau mai puţin matematic al lui Dumnezeu. În matematică şi în filosofie ne întâlnim cu două concepte ale infinităţii: infinitate potenţială, care însemnă infinitatea unui proces ce nu se opreşte niciodată şi infinitatea actuală care se presupune a fi statică şi completă şi care eventual poate fi gândită ca şi un obiect. Cea ce ne spune înţelepciunea convenţională este că universul este infinit. El ar putea fi finit numai oferindu-ne iluzia infinităţii.[56]

Mai nou, putem spune că nu ne întâlnim numai cu un concept al infinităţii filosofice şi al celei matematice, căci există şi un concept al infinităţii cibernetice, un concept al infinităţii conceptuale. În general, se poate spune că un anumit proces se opreşte atunci când ajungem la un anumit stadiu. În infinitate am putea spune că acest proces nu ajunge niciodată la un final. Ca şi noţiune generală sau de conceptualizare infinitatea este o abstracţie. Această abstractizare a infinităţii o scoate din planul practic. Nefiind practică, infinitatea este potenţială. Procesul abstractizării infinităţii este un proces tipic unei realităţi finite. Este finită numai potenţial. Din câte ne spune ştiinţa modernă, pentru infinitatea actuală nu avem nici un loc în sistemul conceptelor ştiinţifice omeneşti. Totuşi, există posibilitatea de conceptualizare a infinităţii în plan teologic. Numai teologia ca şi ştiinţă a tainicului, a transcendentului ar putea categorisii infinitatea în termeni conceptuali. Matematica s-a dovedit incapabilă de a

---

[55] Sunt mulţi care se întreabă care este sensul vieţii duhovniceşti în cele din urmă? Mai bine spus cum poate să se împace infinitatea lui Dumnezeu cu mărtiginea omului? Dumnezeu este o fiinţă infinită şi veşnică şi omul este o fiinţă limitată şi temporală. Cum este posibil atunci ca nesfârşitul să se unească cu sfârşitul şi infinitul cu limitatul? Răspunsul la această întrebare este iubirea lui Dumnezeu. Fiindcă Dumnezeu Tatăl este o fiinţă a iubirii fără de nici o îndoială că El doreşte să fie în comuniune cu fiinţele pe care El le-a făcut. Aceste lucruri sunt cele care ne spune că în spaţiul sacru al mănstirii infnitul se poate unii cu finitul şi veşnicul cu temporală. Acesta este experinţa rugăciunii pe care orice monah adevărat ajunge să o experimenteze.

[56] De la Athos poţi la un anumit nivel să contemplezi efemeritatea lumii din jur. Acesta fiindcă trebuie să spunem că trăim într-o lume care ajunge să se orienteze de multe ori după lucruri efemere. Călugării sunt cei care la un anumit nivel au ajuns să se orienteze în spre ceea ce este esneţial şi ceea ce este esenţial este foarte mult viaţa cu Dumnezeu. Viaţa cu Dumnezeu îl scoate pe om din efemer şi la fel de bine în face să privească viaţa ca o experinţă esenţială. Acesta fiindcă numai Dumnezeu care este o fiinţă duhovnicească poate să confere adevăratul sens al vieţii omului. Prin urmare viaţa duhovnicească este un lucru de care trebuie să ţinem cont dacă putem în orice moment al vieţii noastre. Pentru acest lucru căugării din Athos sunt cei care practică rugăciunea lui Iisus care am putea spune că îi ţine contectaţi continuu la Dumnezeu.

realiza acest lucru. În plan intuitiv, nu ne putem imagina ceva care ar putea fi calificat ca şi infinitate actuală. Atunci când încercăm să ne imaginăm ceva infinit, spaţiul infinit, nu facem decât să ne imaginăm un proces al mişcării dintr-un punct în altul. Prin urmare fizica ne poate spune că acesta este un fel de infinitate potenţială şi nu una actuală. Teologia însă ne poate certifica că infinitatea de acest gen, concepută în acest sens este o infinitate potenţial reală, dacă ea poate fi considerată în faptul unei posibile definiţii a Absolutului lui Dumnezeu. Gânditorul român Petre Ţuţea a definit simbolic această tendinţă spre infinitate a matematizării ca şi „o mişcare asimptotică a omului în spre Dumnezeu." Iată ce spune Plotin în acest sens: „Dumnezeu nu este limitat, căci ce ar putea să Îl limiteze?" Matematica ca şi ştiinţă nu mai poate avea o linie de demarcare clară dacă nu i-a în considerare realitatea profunzimii conceptualizării teologice. Plecând de la matematic poţi ajunge la teologic. Trebuie spus că nu cred că plecând de la teologic poţi ajunge la matematic. În plan calitativ, ar fi o regresiune. Ar fi ca şi cum te-ai întoarce de la stadiul de adult la cel de copil. Regresiunea de la conceptul de infinitate teologică la cel de infinitate matematică poate fi considerat o ascensiune tematica dacă ne întoarcem în spre reversul consideraţiei. De exemplu am putea spune că matematicianul George Cantor s-a apropiat destul de mult de ceea ce însemnă conceptul de infinitate teologică atunci când a ajuns la conceptul de Infinit Absolut, care în accepţia lui transcendea numerele transfinite. Pentru matematicianul Cantor, Infinitul Absolut nu este nimic altceva decât Dumnezeu.[57] Iată ce spune el în acest sens: „Infinitul actual apare în trei contexte: mai întâi când se realizează în forma cea mai completă, într-o fiinţă care nu este lumească, în sens transcendent in Deo, unde pot numii acest Infinit Absolut sau pur şi simplu Absolutul; al doilea tip de infinit actual apare în lumea contingent creată; al treilea tip infinit actual ne apare atunci când mintea îl poate cuprinde in abstracto ca şi un fel de magnitudine matematică, număr sau tip."

Absolutul este un fel totalitate a lucrurilor, toate cele care s-au descoperit şi cele care nu s-au descoperit. Este conceput ca şi un fel de stadiu unitar al cosmosului extern sau mai bine spus ca şi un fel de conştiinţă lăuntrică duhovnicească, în măsura în care ea poate fi concepută de mintea şi de gândirea umană. În filosofie acest Absolut matematic descris de matematică ca şi Absolutul Infinităţii este un fel de descriere ultimă a realităţii. În contrast cu lucrurile finite, luate individual infinitul absolutului matematic nu corespunde la ceea ce se desemnează prin relativ. Aristotel a denumit în sens larg termenii matematici de infinitate ca şi mişcatul nemişcat. Ideea de infinitate apare în câteva contexte diferite. Am putea definii astfel categoriile în care este grupat infinitul conceptual. Secvenţa numerelor naturale 1, 2, 3... care merge la infinit. În geometrie, numărul de puncte de pe o linie este infinit, în matematică mai multe secvenţe apar ca fiind infinite sau mai bine spus sunt nume care tind la infinit. Se presupune de mai multe autorităţi că timpul este infinit, în sensul că nu are început şi nici sfârşit. Se presupune că spaţiul [cosmic] este infinit. Unele teorii cosmologice presupun că materia din univers, numărul de stele sau particule atomice este infinit. Totuşi, nu ştim dacă universul este infinit din moment ce nu putem dovedii ştiinţific acest fapt. Matematicienii ne spun că există un fel de curbatură a spaţiului galactic şi că totul depinde dacă ea este pozitivă, zero sau negativă. Leopold Kronecker a fost matematicianul care a respins noţiunea de infinitate şi şi-a început propria şcoală de gândire, formată ca şi un fel de filosofie a matematicii denumită finitims care a dus în cele din urmă la şcoala matematică şi la cea filosofică numită constructivism matematic. Galileo Galieli s-a explicat destul de plastic în acest sens: „noi încercăm cu minţile

[57] Dumitru Stăniloae, *Sfânta Treime sau la început a fost iubirea* (Bucureşti, 1993).

noastre finite să discutăm şi să cuprindem infinitul atribuindu-i proprietăţi care le oferim finitului şi limitatului. Cred că acest lucru este greşit, căci noi nu putem, vorbii de cantităţi infinite ca fiind mai mici sau mai mari una decât alta.” În secolul al cincilea filosoful eleat Zenon a ajuns la concluzia infinităţii din mai multe considerente. În studiul materiei, grecii au ajuns la concluzia existenţei infinităţii în plan material prin faptul că divizând sau împărţind materia în particule mici poţi ajunge la infinit. În primul secol după Hristos, Lucreţiu a fost cel care a susţinut că există un univers infinit şi nelimitat de timp şi spaţiu. Newton a fost cel care a demonstrat că din punct de vedere ştiinţific mişcarea este infinită. În anul 1840 Bernard Polanzo a publicat lucrarea sa Paradoxurile infinitului în care a încercat să dezvolte conceptul de infinitate. Principiul definiţiei sale a fost mai mult un fel de reducţie a infinităţii în faţa realului.[58]

Ne devine din ce în ce mai clar faptul că există un fel de infinitate lăuntrică la care omul poate aspira. Această infinitate lăuntrică este mai mult un fel de reflecţie a celei externe sau am putea spune invers, este un fel de reflecţie a realităţilor interne în plan extern. Teologia vorbeşte de coexistenţa a două universuri, unul extern şi unul intern. „Explorarea” universului intern lăuntric, a vieţii sufletului este infinită. Ceea ce ştiinţa certifică prin analiză empirică teologia vine să confirme pe cale tainică [mistică]. Crezul de la Niceea sună plauzibil în acest sens: „Cred într-unul Dumnezeu, Tatăl atotţiitorul, Făcătorul cerului şi al pământului, al tuturor celor văzute şi nevăzute.” Deci planul infinităţii duhovniceşti este deschis lumii lăuntrice, lumii eului intern. În acest eu se duc mai toate luptele, lucru certificat de pasajul evanghelic al Evanghelistului Marcu: „căci din inimă ies desfrânări, ucideri, furtişaguri...” Deci ceea ce este omul în exterior este pur şi simplu un fel de protecţie a planului intern. În lumea orientală suntem uimiţi de accentul [aproape obsesiv] deplin pe care îl pune Biserica Ortodoxă a Orientului pe desăvârşirea lăuntrică. Moartea ca şi consecinţă şi eşec ultim este văzută mai mult ca şi un „eşec” lăuntric ca şi o imposibilitate de realizare a lumii lăuntrice. Moartea ca şi distrugere a omului este mai mult o imposibilitate a proiecţiei lăuntrice a omului. Am putea spune că moartea este mai mult un fel de distrugere fizică a realităţilor interne. Este clar că omul nu este infinit. Indiferent cât de mare ar fi omul, lui îi lipseşte existenţa de sine ca şi bază a conceptualizării. O creatură nu poate fi infinită în predicatul ei esenţial. Lumea infinită la care visau grecii antici şi pe care o susţin materialiştii postmoderni sunt este contrazisă de existenţa unui început temporal.[59]

Conceptul de infinitate trebuie distins de conceptul de fiinţă deplină. Infinitatea implică faptul că unei fiinţe infinite nu îi poate lipsii realitatea în linia caracteristică a infinităţii sale şi că nu poate fi depăşită de nimic altceva decât de perfecţia specială. Infinitul este tot ceea ce poate fi mai frumos şi mai deplin. Iată cum defineşte Spinoza finitul: „finitul este ceea ce poate fi definit ca final.” Nu trebuie confundat infinitul cu lipsa de determinare sau cu indeterminatul. Determinarea [determinato] este negaţie, limitaţie (negatio, limitatio). Determinarea este un fel de limitaţie numai în acele cazuri

---

[58] Îmi aduc aminte că mergând cu maşina în drum spre Muntele Athos am trecut şi prin localitatea Stagina unde s-a născut filosoful Aristotel. Aveam să aflu ulterior că mormântul lui Aristotel nu mai există fiindcă s-a pierdut odată cu erodarea timpului. Este cumva interesant că dacă doreşti să ajungi în Muntele Athos trebuie să treci prin Stagina localitatea lui Aristotel fiindcă aici s-a născut ceea ce unii denunesc ca un precursor al lui Hristos. Îmi aduc aminte că mai multe mănăstiri din Moldova în România au pictate pe exteriorul mănstirilor pe marii filosofi eleni antici: Platon, Socrate şi Aristotel. Acesta fiindcă ei au fost pentru unii un fel de „preparatio evaghelica” sau mai bine spus precursori ai venirii lui Hristos în lume. Filosofii elini dintre care şi Aristotel au fost cei care au pregătit calea pentru venirea lui Hristos în lume fiindcă în scrierile lor au propovăduit motralitatea şi virtutea.

[59] Luiz Rocha: Mount Athos, *A Journey of Self-discovery*, (Editura Univers, 2009).

în care exclude orice perfecţiune posibilă. Un alt aspect al infinităţii ar putea fi considerat determinarea substanţei prin raţionalitate. Infinitul este ideea cea mai determinată în care sunt realizate toate posibilităţile şi care este prin urmare cea mai bogată în conţinut. Infinitul nu este ceea ce limitele noastre nu pot percepe, ci ceea ce nu are nici o limită. Există prin urmare mai multe feluri de infinitate. Cele două diviziuni principale sunt: infinitul numai într-un aspect [secundum quid] sau infinitul parţial şi infinitul în sens deplin [simpliciter] sau infinitul absolut. Infinitul potenţial poate fi considerat un organism care se mişcă în univers. Hegel numeşte infinitatea potenţială nepotrivită (schlechte) iar infinitatea actuală ca fiind infinitatea veridică.
Muntele Athos ca şi loc al mai multor mănăstiri este deschis infinităţii. Nu este vorba de o infinitate matematică, ci de una duhovnicească, este vorba de o finitate a sondării profunzimilor. „O mănăstire este un aşezământ religios în care trăiesc, după anumite reguli ascetice, călugări sau călugăriţe, sau un ansamblu de clădiri care alcătuiesc un astfel de aşezământ. În cultul ortodox, mănăstirea are în centrul de compoziţie Biserica, în jurul căreia se află construcţiile anexe: chiliile, trapeza, arhondaricul, paraclisul, cuhnia, turnul-clopotniţă (acesta fiind de obicei turn de poartă); uneori, din complexul unei mănăstiri face parte şi o casă domnească (de ex. la Probota, Hurez). Acest ansamblu este înconjurat, în general, cu ziduri de apărare (de exemplu Suceviţa, Dragomirna, Brebu). La unele mănăstiri există şi o bolniţă (spital) cu un paraclis. Mănăstirile de cult catolic au biserica pe una dintre laturile curţii interioare, în jurul căreia se află dormitoarele, refectoriul, sala capitulară. Primele mănăstiri creştine au fost construite în secolul al IV-lea în Egipt şi Siria. În evul mediu, mănăstirile au devenit mari proprietari funciari şi deţinătoare de adevărate tezaure; în aceea epocă, multe ele au constituit centre de cultură şi artă. Numeroase mănăstiri sunt monumente de arhitectură (mănăstirea Cluny din Franţa, cea de la Pavia, Italia, de la Escorial din Spania sau mănăstirea Westminster din Londra). Muntele Athos este mai mult un loc al exeperienţei rugăciunii. Monahii de acolo se roagă cel mai mult, ceea ce este foarte important. Rolul muntelui Athos a fost important în relaţiile cu Occidentul şi cu restul lumii. Este cît se poate de evidentă diferenţa de doctrină religioasă între orient şi occident.[60]

Îmi aduc aminte de Serafim Rose şi de gândurile lui referitoare la rolul monahismului. Unele mi se par mult prea deplasate. „Fiecare monah e un teolog şi om al dogmei. Condiţia monahală e recapitularea întregului conţinut al învăţăturii ortodoxe. Este expresia experierii credinţei Ortodoxe şi păzitorul ei. Acest fapt e la fel de adevărat ca şi în cazul când, adesea, din necesitate, monahul a luptat pentru apărarea învăţăturii. Cu toate acestea locul firesc al monahului nu e pe câmpul de luptă pentru apărarea dogmelor în Biserica oficială ci în viaţa ascetică. Siguranţa doctrinei, păstrarea ei, viaţa ei presupune un echilibru inevitabil în Ortodoxie. Dar mănăstirile nu au ca scop promovarea doctrinei sau susţinerea ei. Sfintele Canoane interzic cu desăvârşire călugărilor să se amestece în chestiuni doctrinare şi în “treburile

[60] Sunt mai mulţi care sunt de părere că Muntele Athos a fost foarte mult un fel de sinteză a orientalismului. Totuşi, Muntele Athos se situează la intersecţia dintre orient şi occident fiindcă acest lucru este ceea ce am putea denumii ca un loc creştin. Ştim că în mare şi occidental este creştin. După cum am putut vedea italienii care sunt un popor occidental de mai multe ori au fost prezenţi la Muntele Athos. Sunt mulţi care cred că Mănsătirea Sfântul Pantelimon este singura mănăstire rusă care a existat la Muntele Athos. Adevărul este că prima mănăstire rusească din Muntele Athos a început în anul 1142 şi s-a denumit Xylourgou. Această mănăstire a fost un loc pe care ruşii ca reprezenanţi ai popoarelor slave l-au făcut pentru prima dată în Muntele Athos. Iată de ce trebuie să fim cât se poate de atenţi cu istoria Muntelui Athos. Este bine că în zilele noastre de libetate sunt din ce mai mulţi specialiştii care se interesează de mănăstirile din Muntele Athos.

bisericeşti". Pentru aceasta se cere permisiune de la episcop. Sigur, au fost perioade când monahi s-au implicat – şi bine au făcut – în apărarea doctrinei şi continuă şi astăzi. De pildă, Sfântul Munte apără Biserica chiar şi astăzi dar aceasta e o excepţie. Dar o face dintr-o necesitate imperioasă datorită perioadei deosebit de grele prin care trece Biserica. Biserica care se adună în sinoade este asigurarea doctrinei. Călugării îi păstrează conştiinţa neîntinată iar sinodul, episcopul etc., sunt obligaţi să ia în seamă acest fapt. Sunt Părinţi, ca Varsanufie şi mulţi alţii la fel de mari care au interzis cu desăvârşire orice amestec al călugărilor în chestiunile de credinţă, pentru a se consacra în schimb luptelor ascetice. Dar asemenea oameni întrupează doctrina în viaţa lor. Ei o trăiesc în venele lor iar sângele lor depinde de ea. Să ne rugăm ca starea de necesitate să nu apară şi monahii să nu trebuiască să intervină ci Biserica să fie la înălţimea Ortodoxiei drept învăţând cuvântul adevărului."

Fondul religios al lumi contemporane este profund schimbat în zilele noastre fiind unul contrastant în ziua de astăzi confruntându-ne cu mărturia a ceea ce părintelui Serafim Rose de la Platina din California[61] numeşte simbolic surogatele religioase: „în 1893 un călugăr hindus necunoscut sosea la "Parlamentul Religiilor" din Chicago. Era Swami Vivekananda pe care l-am pomenit mai sus. A făcut o impresie uluitoare asupra celor prezenţi atât prin felul de a vorbi şi prin ceea ce a spus, cât şi prin felul cum arăta: îmbrăcat într-o robă portocalie cu stacojiu pe deasupra şi purtând turban. A devenit imediat steaua saloanelor din înalta societate bostoniană şi new-yorkeză iar filosofii de la Harvard erau impresionaţi de el la culme, în scurtă vreme şi-a creat un nucleu foarte puternic de discipoli şi partizani pentru planul său grandios de evanghelizare hinduistă a întregii lumi occidentale mai ales din perspectiva hinduismului vedantic (monist). S-au stabilit astfel societăţi Vedanta în marile oraşe americane şi europene, însă aspectul cel mai important al activităţii lui a fost acela că a reuşit să-şi introducă ideile în marele circuit al gândirii şi practicii universitare. Scopul său acesta era! Să-şi facă cunoscute ideile cât mai rapid şi cât mai eficace. Puţin conta pentru Vivekananda dacă ele erau crezute sau nu, câtă vreme mesajul lor ajungea pretutindeni. De multe ori el chiar spunea: "Bateţi la fiecare uşă. Spuneţi-le tuturor că toţi sunt de natură divină". Astăzi părţi şi ecouri ale mesajului său se găsesc în orice librărie, în mii de exemplare ieftine, iar autorii lor sunt: Christopher Isherwood, Somerset Maugham, Aldous Huxley, Teilhard de Chardin şi chiar Thomas Merton." Este necesar să avem un loc ca şi muntele Athos pentru a ne da seama de exagerările religiilor orientale care au ieşit de mai multă vreme din şabloanele evanghelice şi care orbecăiesc în întuneric. Un exemplu contemporan care ne poate arăta rolul şi locul muntelui Athos în spaţiul contemporan este Părintele Porfirie. Un autentic vieţuitor în lumea contemporană a acelui monahism autentic exprimat de atoniţi.[62]

---

[61] John H. Erickson, *Orthodox Christians in America A Short History*, (New York, 1999).

[62] Părintele Porfirie Bairaktaris a fost fără doar şi poate un advărat atonit fiindcă el s-a călugărit la Athos şi a fost cel care a ţinut la tradiţia atonită. Aceasta fiindcă Muntele Athos a fost fără doar şi poate un lucru care l-a format pe părintele Porfirie. Părintele Profirie a fost fără doar şi poate un părinte care a avut mai multe harisme. Tatăl părintelui Porfirie a fost o persoană care a fost aproape în tinereţile sale de Sfântu Nectarie din Eghina cu care a slujit de mai multe ori. În copilărie în jurul vârstei de 14 ani părintele Porfirie a cititi vieţile sfinţilor şi a simţit în acest sens o dorinţă puternică de a urma sfinţilor aşa că s-a dus la Muntele Athos. Aici a intrat ca uncenic al nişte călugări mai în vârstă. Părintele Porfirie a fost un călugăr văzător cu duhul fiindcă şi-a cunoscut ziua în care v-a murii mai înainte ca aceasta să

Elementul fundamental ce lipseşte din viaţa omului modern şi pe care acesta îl tot caută, este sfinţenia. În zilele noastre, pentru a putea supravieţui biologic şi social, dar mai ales duhovniceşte, omul are nevoie de sfinţenie. Iar sfinţii de astăzi sunt aceia care întrupează sfinţenia pe care o răsfrâng şi asupra celorlalţi. Trebuie să înţelegem că sfinţii trăiesc şi în zilele noastre, că sunt alături de noi, că păşesc şi lucrează lângă noi. Prezenţa lor discretă ne transmite un mesaj supralumesc. Trebuie să înţelegem că sfinţenia nu este o stare îndepărtată şi de neatins. Sfinţenia, după cum ne învaţă Sfântul Ioan, cel care a scris „Scara", descriind duhul monahismului sinaitic, este un urcuş pe scara vieţii duhovniceşti. Acest urcuş pe treptele virtuţii şi ale unei vieţi sfinte, omul îl poate săvârşi doar după o luptă duhovnicească de-o viaţă, prin asceză, prin practică continuă, prin rugăciune, smerenie şi discernământ."
"Marea majoritate a religiilor poartă amprenta unor evenimente cruciale, ce ţin de viaţa omului: naşterea, perpetuarea speţei, supravieţuirea şi moartea. Acestea au constituit şi constituie "preocupări de bază, de a căror rezolvare adecvată depinde perpetuarea societăţilor." Reflecţiile părintelui Dimitrie Muraşov despre destinul omului se leagă duhovniceşte de destinul modului de viaţă atonit. „Să facem o paranteză pentru a descrie învăţătura ortodoxă despre originea omului. Naraţiunea biblică descrie actul creării omului ca pe ceva ieşit din comun în comparaţie cu celelalte creaturi. Creaţia după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu, sălăşluirea omului în grădina Edenului, binecuvântarea primită de la Creator de a supune pământul fac din om cununa creaţiei. Iar destinul lui era de a "creşte" nu numai în înţelesul strict al cuvântului, ci şi în cel spiritual. Or, "Întreaga creaţie este încheiată, perfectă. Numai omul este neterminat, adică perfectibil, într-o continuă stare de creştere. De aceea, dintre toate fiinţele din univers, numai lui i-a poruncit Dumnezeu să crească". Alături de naraţiunea biblică se aşează mitul creaţiei în Coran, asupra căruia nu vom zăbovi, deoarece autorii Coranului au împrumutat istoria creării omului din tradiţia creştină.[63]

Locul muntelui Athos rămâne unul central în istoria religiilor umanităţii ca şi ansamblu de vieţuire şi de organizare a vieţii religioase. În sensul comunităţilor etnice, muntele Athos este un munte al pluralismului şi al deschiderii, este un munte al comunicării, dar un munte al comunicării prin rugăciune. Prin urmare, pentru cei doritori de rugăciune şi de introspecţie, muntele Athos este un loc unic în felul lui fiindcă conferă pelerinului sau vizitatorului cadrele propice vieţii interioare. Rugăciune de la muntele Athos este cumva mai vie fiindcă acolo asta face mai toată lumea. Contemporanului nu i se cuvine să fie neutru la viaţa de rugăciune. Viaţa duhovnicească poate fi consolidată numai prin viaţa de rugăciune. În lumea contemporană rolul planului religios este din ce în ce mai dat la o parte. Aceasta deoarece omul contemporan crede din ce în ce mai mult în materialism, evoluţionism, pragmatism şi multe alte teorii referitor la originea vieţii pe pământ. Concepţiile ştiinţifice nu mai acordă credibilitatea de mai multă vreme conceptelor religioase. Ştiinţa de mai multă vreme crede într-o concepţie a apariţiei vieţii din nimic, fără de ajutorul şi de implicarea directă a lui Dumnezeu. Rolul religiei şi a unei vieţi religioase practice este refuzat de mai mulţi ani de omul contemporan sub o formă şi alta care se lasă dus de tentaţia conceptelor intelectuale celor mai neplauzibile şi incredibile. În acest sens este nevoie de o perenitate a mesajului muntelui Athos peste generaţii, de o anumită continuitate a mesajului religios şi duhovnicesc al părinţilor atoniţi.
La una dintre mănăstiri mă întâlnesc cu un cunoscut din ţară care s-a retras aici de mai

---

sosească. Aşa se face că în ziua în care au murit ucenicii lui au găsit scrisori pentru fiecare dintre ei.

[63] Gheorghios S. Kroustalakis, *Bătrânul Profirie: părinte duhovnicesc şi pedagog* (Editura Bunavestire, 1999).

multă vreme. Ne cunoaştem din timpul studiilor universitare din Alba Iulia. Ne invită pe mine şi cei din anturaj la o gustare grecească. Rămân surprins că ne întâlnim aici. Obişnuiam să mergem la aceiaşi Biserică în timpul studenţiei. Purtăm discuţii referitor la viaţa de rugăciune şi la relaţiile lui cu monahii greci şi la comuniunea de acolo. Mă introduce la părintele stareţ. Părintele stareţ ne binecuvintează şi ne întreabă diferite lucruri despre grupul cu care vizităm. Îi remarc barba albă, lungă şi privirea ageră cu care scurta pe fiecare. Mă bucur că ne acordă mai multă atenţie comparativ cu restul mănăstirilor. După mai multe zile de staţionare la Muntele Athos simt cum mă cuprinde o oboseală. Negociez cu fratele meu o întoarcere mai rapidă în spre casă. La una dintre mănăstiri mi se face rău şi mai că mă îmbolnăvesc. Regimul alimentar mi se pare ascetic dar precar. Viaţa ascetică este importantă pentru atoniţi şi pentru modul lor de a privii mediul înconjurător. Locul muntelui Athos în lumea europeană este important fiindcă muntele Athos este un munte prin excelenţă „ascetic." Muntele Athos este un munte ascetic, un munte al postului şi al renunţării de natură alimentară.[64]

S-a discutat din ce în ce mai mult în zilele contemporane despre aşa numita „societate de consum," de faptul că omul contemporan este educat să consume eventual mai mult decât să producă. Ascetismul este necesar omului contemporan din mai multe motive: etice, culinare, alimentare, medicale, sociale etc. Evagrie Ponticul este un astfel de exemplu. El vorbeşte amănunţit de rolul ascetismului şi a ascezei în viaţa duhovnicească:

Evagrie împarte viaţa spirituală în activă şi contemplativă sau gnostică. Viaţa activă este numai pregătirea pentru cea gnostică. Toată strădania omului trebuie să ducă la cunoaştere sau la gnoză, a cărei încoronare este contemplarea Sfintei Treimi. Rostul ascezei este să înlăture piedicile ce stau în calea cunoaşterii, prin curăţirea sufletului de patimi. Virtuţile, care sunt treptele vieţii active, se rânduiesc în următoarea ordine: cea mai de jos e credinţa, care naşte frica de Dumnezeu. Aceasta naşte păzirea poruncilor, ale cărei fiice sunt: înfrânarea, cuminţenia, răbdarea şi nădejdea. Toate duc la nepătimire, al cărei rod este dragostea. De acum este părăsită viaţa activă. Dragostea introduce în viaţa contemplativă. Treapta cea mai de jos a vieţii contemplative este "gnoza naturală". După ea urmează "teologia", gnoza cea mai înaltă, contemplarea Sfintei Treimi, care e şi treapta "rugăciunii curate". Cunoaşterea lui Dumnezeu, ca ţintă supremă a vieţii duhovniceşti, nu se realizează prin cugetare discursivă. Cel curăţit ajunge până la o cunoaştere intuitivă a Lui, în lumina sufletului îndumnezeit. În timpul rugăciunii, sufletul contemplativului este asemenea cerului, în care străluceşte lumina Sfintei Treimi. Dar pentru acestea se cere o curăţire de toate patimile şi de toate gândurile în legătură cu ele. Aceasta este curăţirea ce se cere sufletului, care e sediul patimilor. Dar se cere şi o curăţire a minţii, vârful cunoscător, sau ochiul sufletului. Până ce mintea mai păstrează chiar şi numai gânduri nestrăbătute de patimi, ea poate cunoaşte prin ele pe Dumnezeu în chip mijlocit. Dar dacă vrea să ajungă la vederea Sfintei Treimi, trebuie să se cureţe şi de aceste gânduri, ca să devină cu totul pură. La această stare nu se poate ajunge decât prin harul lui Dumnezeu. Ajuns omul aici, în

[64] Adevărul este că nu putem să ne gândim la o civilizaţie duhovnicească fără de conceptul de asceză. Civilizaţia duhovnicească este una ascetică ce ne face să fim cât se poate de atenţi cu ceea ce mâncăm. Omul de azi este cât se poate de preocupat de dieta lui şi cu ceea ce mănâncă. Asceza nu înseamnă a renunţa să mai mâncăm mâncături condimentate ci mai mult de a fii atenţi cu ceea ce consurăm. Am ajuns să consumăm foarte multe produse chimice care fiindcă nu sunt făcute cum trebuie se dovedesc că sunt cât se poate de nocive pentru om. În cele din urmă trebuie să ştim că nu trebuie să fim obsedaţi cu mâncarea. În cazul celor supraporderali este cât se poate de adevărat că mâncarea a devenit o obsesie. Asceza este cea care ne face să ne ferim de obsesia mîncăii de care suferă mai multă lume în zilele noastre. Acesta fiindcă după cum am spus în om trebuie să domine sufletul asupra trupului şi nu invers.

inima lui străluceşte lumina Sfintei Treimi, el vede lumina dumnezeiască. Lumina aceasta este fără formă, întrucât şi Dumnezeu este fără chip, simplu şi nepătruns. În cunoaşterea aceasta a lui Dumnezeu nu e nimic care să se întipărească în mintea omului. De aceea, mintea trebuie să se elibereze de orice întipărire a lucrurilor şi înţelesurilor lor. Cunoaşterea lui Dumnezeu este dincolo de orice chip. Viziunile imaginative sunt suspecte. Cunoaşterea aceasta e simplă, necompusă, indescriptibilă, fără imagini.[65] Este o cucerire a minţii de către nemărginirea Celui infinit. Tocmai de aceea, lumina aceasta este într-un anumit înţeles şi întunericul cel mai adânc, "neştiinţa fără margini". Dar această cunoaştere are şi altă latură. Când lumina dumnezeiască răsare în minte, aceasta se vede pe sine însăşi. Vederea proprie este o condiţie a desăvârşirii minţii. Astfel mintea în vremea rugăciunii se vede pe sine, strălucind ca safirul şi ca cerul, ca locul unde s-a coborât Sfânta Treime. Evagrie vorbeşte mult despre starea de nepătimire - apathia, ca o condiţie a vederii lui Dumnezeu. Semnul că cineva ajuns la adevărata lipsă de patimi stă în faptul că se poate ruga netulburat şi neîmprăştiat, eliberat de toate grijile şi de toate gândurile şi imaginile lucrurilor. Dar această nepăsare faţă de lucrurile lumii nu este indiferenţă faţă de Dumnezeu şi faţă de semeni, ci o condiţie pentru a-i putea iubi cu adevărat. Patimile, care pun stăpânire pe om şi de care trebuie să se curăţească pentru a ajunge la nepătimire, iubire şi gnoză le aduce Evagrie în legătură cu demonii, încât lupta cu ele este în acelaşi timp o luptă cu ei. Această idee devine un leit-motiv al întregii asceze răsăritene. Tot la Evagrie găsim pentru prima dată teoria celor opt patimi, vicii sau gânduri păcătoase, teoria ce va reveni mereu la scriitorii ascetici de după el, la Sfinţii Ioan Casian, Nil, Ioan Scărarul, Ioan Damaschin etc. La Evagrie sunt trasate directivele ascezei şi misticii dezvoltate ulterior; la el sunt sistematizate aproape toate învăţăturile psihologice şi pnevmatologice aplicate în viaţa ascetică şi mistică din Orient."[66]

Ceea ce am aflat la Muntele Athos a fost că au existat mai multe schituri şi chiar o mănăstire care nu mai există astăzi. O atsfel de mănăstire pe care nu o mai avem în zilele noastre ştim că a fost Mănăstirea Zeliano care a fost atestată documentar de unele scrieri din Muntele Athos. Documentele spun că Mănăstirea Zeliano, care cel mai probabil era o mănăstire grecească a fost situată undeva între Mănăstirea Sfântul Pantelimon şi Mănăstirea Xenofont. Iată că a existat o mănăstire mare în Muntele Athos de care nu se mai ştie nimic în zilele noastre şi de la care nu mai avem nici un fel de rămăşiţă. Acest fapt ne spune că sunt multe lucruri care eventual au avut loc în Athos şi pe care noi cei de azi nu le mai ştim. Aceste lucruri sunt cele care au ajuns la un anumit nivel să alcîătuiască farmecul atonit. Există un farmec al acestor mănăstiri care ne face să fim cât se poate de atraşi de Muntele Athos. După cum am spus Muntele Athos nu este un loc care este făcut numai pentru greci ci el a fost conceput să fie un spaţiu ecumenic sau mai bine zis un loc în care popoarele ortodoxe să îşi trimită reprezentanţi care să vieţuiască aici şi care să fie cât se poate de uniţi în rugăciune unii cu alţii. Sunt

[65] Dyonisios Farasiotis, *Marii iniţiaţi ai Indiei şi Părintele Paisie* (Editura Egumeniţa, 2005).

[66] Fără doar şi poate există o legătură dintre laic şi monah în creştinismul ortodox. Sfântul Ioan Scărarul spunea că „lumina monahilor sunt îngerii şi lumina laicilor sunt mohanii." Prin urmare monahii sunt chemaţi la un anumit nivel să fie exemple de virtute pentru laici şi să îi facă pe aceştia să îşi dea seama că marile curente seculare ale lumii noastre de azi nu sunt bune. Laicul trebuie să urmeze mai mult monahilor şi nu secularismului care ne face să trăim într-o societate desacralizată. Acesta fiindcă în zilele noastre omu modern simte nevoie de o viaţă duhovnicească. Viaţa duhovnicească este cea care îl face pe laic să ajungă la profunzime şi la fel de bine să evite un mod de viaţă supericial. Dacă omul nu devine duhovnicesc este cât se poate de adevărat că el este mai mult un fel de existenţă care trăieşte la sprafaţa existenţei şi nu ajunge să pătrundă în adâncimea ei. Acesta fiindcă adâncimea existenţei este viaţa duhovnicească.

mulţi în zilele noastre care contestă ecumenismul fiindcă se consideră că acesta este o erezie. Să fie oare ecumenismul o erezie? A ne ruga pentru cei care s-au lepădat de ortodoxie nu este un păcat fiindcă aceştia ar putea să cădă în erezie şi din înşelăciunea celui rău sau a divolului. Muntele Athos este un loc care ne spune nouă ortodocşilor că trebuie să fim uniţi şi la fel de bine să ne ajutăm unii pe alţii în drumul spre mântuire. Sunt din ce în ce mai mulţi care consideră că nu avem nevoie unii pe alţii în drumul spre mântuire. Aceasta fiindcă drumul spre mântuire este unul care nu se face singular ci se face la modul plural. Călugării atoniţi se ajută unii pe alţii în drumul spre mântuire şi acest fapt trebuie să îl deprindem şi noi. Iată prin urmare cum trebuie să fie privite mănăstirile din Athos.[67]

Prin urmare este cât se poate de evident că mănăstirea este un loc în care participă atât laicii cât şi monahii. Laicii şi monahii sunt chemaţi să se ajute unii pe alţii la mântuire. În acest sens se ridică întrebarea cum se raportează mântuirea la civilizaţia duhovnicească? Există o legătură dintre aceste două noţiune care la prima vedere nu au nici un fel de legătură una cu alta? Adevărul este că există o legătură dintre civilizaţia duhovnicească şi mântuire fiindcă civilizaţia duhovnicească este cea care ne face să ne ajutăm unii pe alţii în drumul spre mântuire. Trebuie să ajungem la mântuire şi acest lucru eventual îl putem face mult mai uşor în cadrul unie civilizaţii duhovniceşti. În faţa presounii secularizării şi materialismului lumii din zilele noastre este adevărat că avem mai multe şanse pentru mântuire dacă lucrăm în unire unii cu alţii. Iată de ce trebuie să vedem Muntele Athos ca un exemplu de îngemănare a laicului şi a monahalului. De ce spunem că este nevoie de o astfeld e îngemănare? Este nevoie de o astfel de îngemănare fiindcă mohanalul fără de elementul laic ajunge să se însingureze pe sine deplin şi laicul are nevoie de monahal pentru a putea să reziste mai mult în faţa marilor provocări morale ale timpului nostru. Trăim timpuri în care sunt mai mulţi care visează la o lume în care căsătoriile homolsexuale să fie legale, în care prostituţie să fie legalizată şi ea [şi trebuie să spunem că în unele locruri acest lucru a fost deja făcut] sau la fel de bine tărim într-o lume în care goana după bani şi averi a ajuns să definească foarte mult sesnul şi modul de viaţă existenţial al omului postmodern. Pentru postmodenitate trebuie să spunem că mănăstirea este inconvenientă. Este inconvenientă fiindcă mănăstirea îl ţine pe om legat de o discoplină pe care lumea noastră a pierdut-o de mult. Sunt mulţi creştini în zilele noastre care sunt cât se poate de formali în credinţa lor şi care nici nu cred în cele din urmă în faptul că Iisus poate să mântuiască de iad. Aceste lucruri sunt cele care ne fac să ne dăm seama că măînăstirea atonită cu vechia ei tradiţie şi cu istoria de mai bine de câteva secole poate să ne scoată din rutine unei lumi care de ce să nu spunem că orbecăie în întuneric. Există mult întuneric spiritual în zilele noastre fiindcă la drept vorbind omul nu mai este interesat de viaţa duhovnicească. Iată de ce este bine să ştim că trebuie să fim cu luare aminte la viaţa monahală. S-a spus de mulţi că este posibil pentru creştinul ortodox să ducă o viaţă ne monah lăuntric. Prin acest lucru nu înţelegem că trebuie să le lepădăm de lume şi să ne retragem cu toţii în pustie ci mai mult că trebuie să fim cât se poate de curaţi cu sufletul nostru.[68]

Sunt multe lucruri care au rămas necunoscut pentru noi cei de azi despre Muntele Athos şi acest lucru fiindcă istoricii nu au păstrat un fel de cronologie a Athosului. Ştim în acest sens lucruri destul de fragmentale despre atoniţi în evul mediu. În evul mediu sunt mai multe mărturii care ne spune că pitaţii turci şi saracini au atacat de mai multe ori mănăstirile atonite şi au făcut mai multe pagube. O astfel de relatare

[67] *Mărturia vie a Sfântului Munte: glasuri contemporane din Muntele Athos* (Bucureşti, 2006).
[68] Ilie Cleopa, Ioanichie Bălan, *Lumina şi faptele credinţei* (Iaşi, 1998).

pe care o avem din timpul invaziilor piraţilor turci şi saracini ne spune că la un moment dat piraţii au înconjurat Muntele Athos şi atoniţii au închis uşile mănăstirilor fiindcă în acest mod se apărau. Piraţii au considerat că este bine să aştepte fiindcă în cele din urmă monahii vor ajunge la terminarea proviziilor şi a apei. Atunci unii istorici mărturisesc că a avut loc o alăt minune în Athos fiindcă proviziile şi apa lor a continuat ca prin minune să se înmulţească până în ziua în care în cele din urmă piraţii au ajuns la concluzia că nu mai are rost să aştepe pe atoniţi. Iată prin urmare că avem şi aici de a face cu o altă intervenţie directă a lui Dumnezeu în cusrusl evenimentelor istorice. Acest lucru ne spune că mănăstirile din Athos din cele mai vechi timpuri au fost binecuvântate de Dumnezeu. Sunt mulţi creştini ortodocşi care se duc la Muntele Athos pentru a se putea ruga într-un loc în care sfinţii au păşit de multe ori. La fel de bine mai trebuie să ştim că turcii au făcut mult rău atonilor. Turcii care au trecut la legea islamică de multe ori au venit la Muntele Athos în timpul ocupoaţiei otomane cu haremul ceea ce i-a simintit mult pe călugării de acolo. Un alt caz în care turcii şi-au dovedit păgânitatea în ceea ce priveşte mănăstirile din Athos şi creştinismul ortodox în mare a fost în momentul când au asediat din nou Athosul şi neavând ce să ia de acolo l-au luat ca slav pe Sfântul Agapie de la Colciu şi l-au dus la Istambul unde l-au vândut ca sclav. Avem aici fără doar şi poate un exemplu de brutalitate pe care turcii l-au făcut cu un atonit. De fapt este bine să ştim că turcii au făcut mai multe rabvagii la Muntele Athos. Ajuns scalv Sfântul Agapie de la Colciu a fost de mai multe ori bătut şi pus să muncească fără nici un fel de pauză. Istoriv de muncă şi de bătăi şi fiind în lanţuri Sfântul Agapie s-a rugat Sfintei Maria care a apărut în mod neaşteptat şi a făcut ca lanţurile să îi cadă de la mâini şi la picioare. Apoi Sfântul Agapie s-a întors din nou la Muntele Athos. Avem aici de a face cu o intervenţie directă a Sfintei Maria asupra unui atonit ceea ce ne spune că Sfânta Maria a rămas protectoare a călugărilor atoniţi.[69]

După cum am spus prin Athos s-au peridat mai multe persoane şi au avut loc mai multe evenimente pe care azi nu le cunoaştem sau dacă le cunoaştem. După cum am spus sunt mai multe documente care vorbesc de o Mănăstire Zelianos care era între Mănăstirea Sfântului Pantelimon şi Xenofont. Unii cred că acestă mănăstire ar fii fost o mănăstire slavă fiindcă sunt mai multe documente că acolo s-au fii vorbit în slavonă. Unii consideră că Zelianos ar fii fost un bulgar din Peninsula halkidică ce a făcut mai multe donaţii la Muntele Athos după numele căruia a primit şi mănăstirea numele. Este clar că odată cu migraţia bulgarilor în Balcani bulgarii s-au şi încreştinat. În acest sens mai mulţi bulgari au cerut şi ei o mănăstire la Muntele Athos. Mănăstirea bulgarilor din zilele noastre de la Muntele Athos este Zografu. Această mănăstire a fost fondată în anul 972 de pictorul Gheorghe. Este clar că bulgarii au avut aportul lor la existenţa Muntelui Athos fiindcă ei au considerat că este nevoie să îşi împroprieze duhovnicia creştin ortodoxă. În acest sens este cunoscut un sfânt bulgar care a stat pe la Muntele Athos. Este vorba de Sfântul Romylos de Vidin. Sfântul Romylos din Vidin a stat unde înt-run schit pe lângă Mănăstirea Sfântul Pavel din zilele noastre. Un document de la anul 1335 ne spune că la multele Athos au fost 60 de copişti şi traducători care au venit

---

[69] După cum am spus, istoria ne aduce aminte că ajunsă în Muntele Athos Sfânta Maria s-a rugat lui Iisus fiului ei ca Muntele Athos să îi fie dat ei pentru protecţie. Acest lucru se pare că a fost cu adevărat realizat fiindcă de-a lungul timpului avem mai multe mărturii despre prezenţa Sfintei Maria în Muntele Athos. Una dintre cele mai celebre este cea pe care o avem con semnată în viaţa Sfântului Atanasie Atonitul care ne spune că pe când Sfântul Atanasie dorea să construiască mănăstirea Marea Lavră, tot ceea ce construia el ziua diavolii distrugreau noaptea. Sfântul Atanasie a fost pe punctul de a renunţa să mai construiască mănăstirea când i s-a arătat Sfânta Maria şi i-a spus să săvârşească în fiecare zii liturghia pe locul unde doreşte să construiască mănăstirea. În cele din urmă în urma rugăciunilor de la liturghie şi cu ajutorul Sfintei Maria, Sfântul Atanaie a reuşit să construiască mănăstirea.

acolo pentru a traduce principalele scrieri păstrate de la diferiţi sfinţi atoniţi care au trăit pe acolo. Cu aceşti 60 de călugări bulgari mai era şi un călugăr bătând cu numele de Iosif. Este evident că bulgarii au avut mai multe interese cărturăreşti şi editoriale în Muntele Athos. Nu ştim unde au stat cei 60 de traducători bulgari dar ştim că ei au depus o muncă cât se poate de suţinută de a traduce mai multe opere aghiografice din greacă în bulgară. Iată prin urmare un amănunt din trecutul Muntelui Athos. În evul mediu Muntele Athos a fost un centru de cultură şi civilizaţie duhovnicească. Aici eventual s-au tradus mai multe cărţi de spiritualitate creştin ortodoxă nu numai în georgiană ci la fel de bine şi în bulgară.[70]

CAPITOLUL 3

Specificitatea religioasă a muntelui Athos

Orice loc în care are loc o viaţă religioasă intensă primeşte în mai multe planuri o anumită specificitate impusă de diferite cerinţe: culturale, sociale, economice, etice, am putea vorbii astfel de o etică atonită şi de una a monahismului grec în general care îşi are un loc important în Ortodoxie. Din câte ştim Ortodoxia este un concept religios al echilibrului, un concept al lipsei de exagerare în mai toate întreprinderile umane. Ortodoxia atonită este tipică şi poate fi recunoscută nu numai prin îmbrăcămintea monahilor şi a vieţuitorilor de aici, prin cântecele şi prin frumuseţea locului în plan natural, ci mai presus datorită vieţii de rugăciune intense şi a echilibrului duhovnicesc de aici. Echilibrul este ceva necesar unei vieţi duhovniceşti normale: atât în sens pozitiv cît şi în sens negativ. Etica ortodoxă este o etică a cumpătării şi a chibzuirii, este o etică a analiticii şi a fenomenologiei potrivirilor. Înţelepciunea populară românească vorbeşte de faptul că „omul sfinţeşte locul,” mai precis de faptul că omul este cel care dă o specificitate anume locului unde vieţuieşte. Prin excelenţă specificitatea muntelui Athos este una a rugăciunii, prin extensie a religiosului. Arhiepiscopul Averchie al Siracuzei a scris un mic articol referitor la conceptul de Ortodoxie, specificitatea religioasă a muntelui Athos: „până foarte recent, [1975], termenii de ortodox şi creştin au fost cît se poate de lipsiţi de ambiguitate şi de sens. Totuşi, acum trăim vremuri grelele, pline de falsitate şi înşelăciune şi astfel de termeni nu mai converg ceea ce este semnificativ atunci când sunt folosiţi fără nici un fel de semnificaţie. Ei nu mai reflectă esenţa lucrurilor, devenind ceva mai mult decât un fel de etichete înşelătoare.” Arhiepiscopul grec Chrisostomos al Etnei a scris referitor la confuzia modernă a termenului de Ortodoxie prin crearea unei aşa numite „Ortodoxii oficiale” mai precis pe un fel de oficialiasm care se leagă de sfera bisericească. Trebuie spus că acest oficialism ortodox nu este specificul muntelui Athos deşi unii s-ar putea să îl interpreteze aşa specificul religios al muntelui Athos este viaţa de contemplaţie, viaţa de rugăciune, viaţa ascetică, viaţa renunţării şi viaţa profunzimilor, a pătrunderii în sfera internă omului.[71]

---

[70] La fel de bine la Muntele Athos a mai trăit un sfânt bulgar pe care cercetătorii creştin ortodocşi l-au descoperit cu numele de Sfântul Cosma Zografitul. Cel mai probabil că acesta s-a nevoit în Muntele Athos undeva prin secolul al XIV-lea sau secolul al XV-lea. Adevărul este că la Muntele Athos a existat un fel de modă a sihaştrilor care au trăit departe nu numai de lume ci la fel de bine de orice mănăstire din Athos. În acest sens mai este cunoscut Sfântul Maxim Cavsocalivitul care pentru că lumea îl asalta cu prezenţa lui locuia în colibe pe care le ardea atunci când lumea afla unde locuieşte. Iată că avem aici un exemplu de viaţă duhovnicească extremă ce ne spune că tradiţia pustinicilor este cât se poate de veche pe Muntele Athos.

[71] Efrem Filoteitul, *Comori duhovniceşti din Muntele Athos* (Editura Bunavestire, 2001).

Conceptele filosofice eline anterioare Athosului, au prefigurat această devenire duhovnicească a muntelui Athos, specificitatea lui religioasă, aceasta deoarece în Ortodoxie este nevoie de discernământ, o virtute necesară vieţii lăuntrice. Cu cât omul are mai mult discernământ cu atât el este capabil să aprecieze viaţa lăuntrică mai mult decât pe cea materială externă. Este vorba de cultivarea omului lăuntric, de a avea grijă mai mult de frumuseţea sufletului decât cea a trupului. Omul contemporan, după cum a arătat părintele Paisie Aghioritul este un om care nu mai vrea să aprecieze specificul bune cuviinţe sau al eticii rugăciunii şi al vieţii de contemplaţie. Omul contemporan este prins în angoasă şi în grija existenţială de a avea, de a poseda şi de a strânge tot mai mult. O trăsătură specifică a contemporanului este lăcomia care poate lua forme mascate, uneori chiar dorinţa de a îl vedea pe cel din jurul sau de a îţi vedea semenul în greutatate materială, medicală, financiară sau de orice altă natură. Buletinele de ştiri ale televiziunilor moderne prin prezentarea unor popoare mai slab dezvoltate economic sau material pun gaz pe foc acestei dorinţe de a îl vedea pe cel de lângă tine suferind. Omul contemporan nu este doritor să sufere sau să fie mai îndurător cu cei din jurul lui pe care mai mult decât să îi iubească, dacă s-ar da ocazia mai mult ar asuprii. Muntele Athos este simbolic un loc al suferinţei, nu neapărat o suferinţă chinuitoare de natură fizică, ştiind că suferinţele sufleteşti pot fi cu mult mai dureroase decât cele fizice. Sensul suferinţei atonite care îi conferă muntelui specificitatea religioasă de care se bucură este de o altă natură decât cea pe care încercăm să o evităm cu toţii, după expresia lui Maxim Mărturisitorul care spune că soluţia omului din totdeauna este de a evita suferinţa şi de a căuta plăcerea. Doar că atunci când caută plăcerea greşit se loveşte din nou de durere.[72]

Referitor la faptul că mai toate locurile în care se duce o viaţă religioasă intensă dobândesc un anumit „specific" religios trebuie evidenţiat că mai presus de orice specificul muntelui Athos este rugăciunea. Specificul rugăciunii practicate de atoniţi este una a interiorizării, o rugăciunea a contemplaţiei, deci o rugăciune profundă în cele din urmă. Formele rugăciunii atonite sunt cele clasice: „psalmodie," „contemplaţie," „acţiune lăuntrică duhovnicească." Părintele Ieromonah Gabriel Bunge OSB, de la Abaţia Eremo Croce din Belgia a scris succint şi surprinzător referitor la rugăciune după cum este ea practicată în tradiţia orientală. „Omul este legat pe acest pământ de spaţiu şi timp. De aceea, nu mai puţin decât locul adecvat este „timpul potrivit" rugăciunii, aşa după cum preciza Origen. Trăim timpul ca şi o succesiune regulată de soare şi de lună a unor secvenţe determinate. Unele dintre aceste succesiuni se repetă ciclic; privit însă ca întreg, întreg timpul vieţii noastre se scurge liniar în spre un sfârşit. Una dintre tainele vieţii duhovniceşti este, de acea regularitatea care se adaptează ritmului vieţii noastre. Lucrurile se petrec ca şi în arta muzicii unde nu este loc suficent de a interpreta din când în când unele măsuri la pian pentru a devenii un bun pianist. „Pe maestru îl face exerciţiul" – la fel ca şi în rugăciune. Un creştin practicant în sensul Sfinţilor Părinţi nu este un om care îşi îndeplineşte mai mult sau mai puţin datoria sa duminicală, ci unul care o viaţă întreagă se roagă, zi de zi şi de mai multe ori pe zii. Aşadar, unul carde îşi practică regulat

[72] Este prin urmare adevărat că asceza şi ascetismul creştin ortodox produc la un anumit nivel durerea trupului acesta fiindcă trupul omenesc trebuie să fie subordonat sufletului. În acest sens este foarte adevărat că lumea modernă a trădat foarte mult chemarea la o viaţă duhovnicească fiindcă viaţa duhovnicească se menţine întotdeauna prin asceză. Asceza este un fapt pe care trebuie să îl înţelegem ca o accţiune care face ca sufletul să domine trupul. Atoniţii ştiu acest lucru de multă vreme şi la fel de bine mai mulţi sfinţi atoniţi au încercat să îl evidenţieze. Acesta fiindcă sufletul în zilele noastre se consideră că nu mai trebuie să se preocupe de asceză ci mai mult de psihologie. Sunt din ce în ce mai puţini psihologi care cred în importanţa şi în semnificaţia ascezei şi a rolului ei pozitiv asupra sufletului uman.

credinţa la fel cum îşi îndeplineşte regulat funcţiile necesare vieţii – hrana somnul, respiraţia. Numai astfel, „lucrarea" sa duhovnicească v-a dobândii un firesc care apare de la sine înţeles pentru numitele funcţii vitale."[73] Este adevărat că există după cum a subliniat autorul mai sus menţionat, forme diferite în gestică a rugăciunii între practica orientală şi cea occidentală. Aceste forme trebuie spus că în cazul Bisericilor Occidentale sunt deviate de la tradiţia orientală întemeiată de practica patristică.

Un specific al muntelui Athos prezentat de experienţa unuia dintre cei mai mari trăitori ai vieţii atonite a fost Siluan de la Mănăstirea Rusicon. Experienţa practică a lui Siluan după cum s-a arătat mai recent a fost una a „sintezei generice a vieţii secolului al XX-lea." Lui Siluan i s-a dat în chip mistic datoria de a purta în experienţa lui duhovnicească sinteza uneia dintre cele mai tumultose perioade din istoria umanităţii. Un secol în care au avut loc două războaie mondiale şi în care mintea umană a pus energia atomică în slujba distrugerii şi nu a protejării vieţii umane. Continuator la profundităţii duhovniceşti a lui Siluan a fost Arhimandritul Sofronie Saharov. În lumea contemporană se poate recunoaşte în loc specific al Ortodoxiei sau o specificitate a Ortodoxiei. Au fost mai mulţi autori care au surprins această nuanţă a Ortodoxiei sau a specificului ei. Dintre autorii ruşi îl putem menţiona pe Paul Evdokimov care a scris o lucrare amplă despre Ortodoxie, conceptualizîndu-o în plan religios. Ortodoxia nu este numai un concept religios, sau mai bine spus şi un concept specific religios. Mai trebuie evidenţiat că Ortodoxia este mai presus de orice şi un concept filosofic. Astfel trebuie să menţionăm că de Ortodoxie nu se vorbeşte numai în creştinism ci şi în alte religii cum ar fi de pildă islamul. Totuşi, specificitatea religioasă a Ortodoxiei s-a menţinut în creştinism.

Ortodoxia radicală este un punct de vedere determinat împotriva modernităţii. La fel ca şi în zilele lui Augustin, Ortodoxia radicală vrea să pună istoria creştină radical de asupra a orice altă religie. Acest lucru este o poziţie coerentă. Ortodoxia radicală îl pune pe Augustin din Hippo în centrul întreprinderilor. Totuşi, în anumite conjuncturi cruciale, Ortodoxia radicală a arătat gândirea lui Augustin mai de nerecunoscut sau chiar o abandonează. Neglijând metoda trunchiată analitică şi descriptivă a lui Augustin, Ortodoxia radicală şi-a pierdut echilibrul şi făcând aşa şi-a pierdut caracterul radical. Astfel că Ortodoxia radicală pierde teren. Ca şi un asalt asupra modernităţii, Ortodoxia radicală merge prea departe uneori şi alteori mult prea puţin şi aşa că rămâne implicată irevocabil în modernitatea pe care a în cercat să o răstoarne.

Muntele Athos are un rol primordial in mediul social contemporan din cauza slujirii neîncetate a monahilor de acolo. Ca şi şcoală sau „academie" a duhovniciei muntele Athos este un spaţiu al „trăirii vieţii evanghelice." Tipologia duhovnicească a muntelui Athos este o tipologie a contemplaţiei şi a analizei profunzimilor. În muntele Athos la Caires se găsesc mai toate obiectele religioase simbolice ale Ortodoxei şi a tipologiei duhovniceşti a muntelui Athos. Astfel că tipologia religioasă a Muntelui Athos este slujirea duhovnicească. Viaţa duhovnicească prinde mai multe forme şi poate fi variată în modul ei de manifestare, însă am putea spune că pentru orientul ortodox, muntele Athos a devenit cu trecerea timpului standardul sau modul de viaţă specific al monahismului ortodox, a celor care simbolic îşi asumă crucea „crucea" lui Hristos şi comportamentul ce decurge din el. La ceasul rugăciunii şi al meselor mănăstirile atonite roiesc ca furnicarele. Monahii se amestecă cu pelerinii veniţi aici din toate părţile planetei.[74]

---

[73] Gabriel Bunge, *Practica rugăciunii personale după sfinţii părinţi* (Sibiu, 1996).

[74] După cum ştie mai toată lume aaflază în cauză Muntele Athos are o capitală care este la Karies. Aici sunt mai bine spus centrele adiministrative ale Muntelui şi la fel de bine de aici se centralizează toată

La mănăstirea Dionisiu, meditez din ce în ce mai mult la frescele apocalipsei pictate pe pereţii exteriori ai aşezământului. În puţine lăcaşuri ortodoxe am văzut pictate scene din Apocalipsă integral. Pictura atonită nu este în nici în caz una artistică, ci una simbolică, pictura atonită care tânărului contemporan nu i se pare atractivă el fiind obişnuit cu creaţiile lui Leodardo da Vinci şi ale lui Michelangelo, este o pictură ascetică, este o pictură care exprimă condiţia sau starea ascetică a monahului. „Starea ascetică" este o trăsătură definitorie a monahului şi este un specific religios şi duhovnicesc al vieţuitorilor de aici. Mai multe definiţii au fost date sau s-a încercat să fie date monahismului atonit. Dincolo de orice definiţii tematice sau conceptuale, trebuie spus că acest monahism este un monahism slujitor implicat în viaţa duhovnicească a celor care vizitează aceste locuri. Nu cred că este în vremurile contemporane cineva care iubitor fiind de viaţă duhovnicească să nu îşi de-a seama de rolul şi de importanţa muntelui Athos sau de eventualele binefaceri care ar putea să le aibă de aici. În termenii omului de afaceri din ziua de astăzi care apreciază excesiv viaţa banilor şi a profitului financiar, muntele Athos este mai mult un loc al parazitarului, a nerealizării şi a inutilului. Profesiunea de monah nu este cumva încadrată în mediul social actual, un mediu în care goana de profit poate mai mult sau mai puţin să ne diferenţieze opţiunile după înduhovnicire. Meditez la cat de pragmatică este lumea nord americană pe care am viziti-o şi ce contrast poate să existe între extravaganţa pe care am văzut-o pe Broadway şi Fifth Avenue New York în urmă cu patru ani şi modul de viaţă a monahilor atoniţi. Ca şi căutător de viaţă duhovnicească genuină am descoperit în muntele Athos o viaţă autentică, o viaţă duhovnicească care din punct de vedere duhovnicesc este încă autentică. La muntele Athos nu se mănâncă carne fiindcă carnea este considerată un aliment care nu este conform cu alimentaţia biblică unde se spune că omul a fost creat să se hrănească cu verdeţuri şi cu produsele vegetale ale pământului. Despre aspectul vieţuirii vegetariene este un aspect neglijat de omul contemporan care datorită lăcomiei îşi hrăneşte de multe ori organismul cu surogate alimentare. Semn al consecinţei căderii omului din starea primordială de care se vorbeşte în Scripturi este şi alimentaţia lui. Alimentaţia atonită este o alimentaţie suavă şi una ascetică, este o alimentaţie care nu face corpul să îngreuieze şi una care deschide facultăţile lăuntrice în spre lumea duhovnicească, în spre cealaltă lume prin care vom putea pătrunde în realizăţiile angelice. Lumea îngerilor este o lume în spre care atonitul tinde, acesta este unul dintre cele mai supreme ţeluri ale europeanului şi ale omului contemporan. Puţine comunităţi îşi propun să creeze o atmosferă a postului sau chiar să trăiască postind.[75] Am putea spune că specificul duhovnicesc al muntelui Athos este unul al postului, un specific al abstinenţei. Restaurarea omului de care vorbeşte teologia ortodoxă este o restaurare care se foloseşte de mijloace şi metode terapeutice materiale. Am putea vorbii astfel de o „restaurare atonită" sau de o restaurare a omului realizată prin post. Tema postului este una centrală în Ortodoxie, prin urmare este centrală şi vieţuitorilor de la Muntele Athos. Postul este o metodă de fortificare duhovnicească. Omului contemporan preocupat cu „materia" cosmosului şi a lumii create i se pare lipsit de naturaleţe să fie preocupat de lumea duhovnicească, de lumea angelică, de lumea nevăzută. În timp ce stau la priveghere la Vatopedu ies afară

---

viaţa monahală din Athos. La Karies în mare se pot vedea pelerini veniţi de multe ori din toată lumea creştin ortodoxă. Este o lume care acum în 2005 este alăctuită din aproximativ 200 de miloane de creştini ortodocşi. La Karies ne socializăm cu mai mulţi pelerini şi ne întâlnit şi cu mai mult neortodocşi care şi ei au auzit de Muntele Athos şi au venit aici unii din curiozitate alţii din credinţă. În Karies sunt mai multe taverne cu icoane, tâmâie, obiecte şi veşminte liturgice pentru peleirnii care eventual vor să le cumpere. Este totuşi de amintit că în evul mediu Karies nu era menţionat în nici un document atonit.

[75] Alexander Schmemann, *Postul Mare,* (Bucureşti, 1997).

perturbat, ca şi cum o durere mi s-ar fi pus în creieri, ca şi cum o schijă mi-ar fi intrat în creier. Mă abţin să nu plâng de mai multe ori din cauza celor cu care mă aflu printre care este şi fostul meu părinte duhovnicesc. Stau prelung în pronaosul Bisericii şi mă gândesc la diferite teme din viaţa atoniţilor. Analizez în detaliu toate frescele de pe care le văd, mă uit până şi la firele de păr din barba unor ierarhi. Unele mănăstiri au detalii plastice referitoare la întrunirea Sinoadelor Ecumenice, a unor scene din istoria Bisericii. Mănăstirile abundă în iconografie veche. La schitul românesc Prodromu sunt întrebat de nişte pelerini englezi de ce sunt atât de sângeroase şi crude scenele din pridvorul bisericii mănăstirii. Dau explicaţii, deşi mă forţez să găsesc motive. Cei care m-au întrebat m-au confundat cu cineva dintre monahii mănăstirii. Cel mai clasic motiv care îmi vine în minte este unul improvizat dar plecat de la realitatea de natură istorică: luptele organizate la Roma de anumiţi cezari erau sângeroase. Pentru stoparea lor a fost necesară implicarea creştinilor în arenele de gladiatori care făceau deliciul maselor de romani antici dornici de spectacole sângeroase publice.[76]

La schitul Prodromu avem discuţii cu Părintele Ieromonah Petroniu Tănase. Discuţia este amplă. Am citit mai multe lucruri despre Părintele Petroniu şi întotdeauna i-am admirat blândeţea gratuită şi bunătatea ce poate fi citită pe ochii şi pe faţa lui. La Prodromu mă simt ca şi acasă. Discuţiile sunt familiare, atmosfera este lipsită de orice tensionare. Părintele ne spune mai multe lucruri despre modul în care s-a construit locul schitului. Unii dintre noi filmează, alţii i-au notiţe. Dialogul este natural şi firesc. Mă gândesc la toţi cei care au venit aici mai înainte de mine. La schitul Prodromu ni se acordă cea mai multă atenţie. Ca şi român schitul Prodromu este cel mai exemplar exponent al specificului religios al vieţii atonite. Schitul este curat, bine îngrijit. Curtea este asemenea celei de la Versailles. Mă plimb cu mai mulţi fraţi de mănăstire de aici şi avem ample dialoguri pe teme teologice. Neaşteptat mi se pun întrebări de cei mai tineri de aici. Pe unii i-am mai văzut în ţară, pe alţii îi văd acum prima dată. Mai toate variază, discut de personalitatea lui Ioanis Zizioulas, despre Atena şi teologia care se practică acolo. Fac turul Bisericii schitului seara înainte de a mă culca de peste 50 de ori. Ies şi fac plimbării largi pe alea din faţa mănăstirii. Mănânc pentru prima oară în viaţa mea smochine proaspete pe care le culeg cu mare greutate după ce mă julesc de vreo câteva ori dintr-un smochin de lângă tâmplăria schitului. Îmi vine în minte pilda din Noul Testament a smochinului neroditor. Marea şi apusul soarelui m-au adus într-o stare meditativ contemplativă. Văd pentru prima dată în viaţă marea Egee şi mă uit la frumuseţea răsăriturilor şi a apusurilor.[77]

Iată că după mai mulţi ani de aşteptări, am avut ocazia să vizitez pentru prima dată Grecia modernă şi m-a cuprins o mare nostalgie şi tristeţe văzând combinatoria şi discrepanţa dintre amfiteatrele antice şi bisericile creştine. Uitându-mă la amfiteatrul de lângă Biserica Sfântului Dimitrie din Tesalonic la fel ca şi mulţi alţii de vârsta mea mai că m-au cuprins lacrimile. Mărturisesc că mi le-am ascuns din cauza celor cu care

---

[76] Trebuie să fim conştienţi că în antichitate păgânismul politeist şi-a creat o adevărată civilizaţie. Să ne aducem aminte că templul zeiţei Artemis este considerat una dintre minunile lumii antice. Prin urmare dacă păgânismul şi-a creat o civlizaţie care se baza pe crezul în mai mulţi dumnezei ce ne împiedică pe noi creştinii ortodocşi să alcătuim o civilizaţie care să fie de folos pentru toată lumea? După cum am spus Bizanţul a fost o civilizaţie care a creat o astfel de civilizaţie dar mai trebuie să fim la fel de bine conştienţi că civlizaţie creştin ortodoxă nu este una care s-a rezumat numai la Bizanţ. Acesta este de fapt ceea ce nu au voit turcii să înţeleagăî: că creştinismul ortodox este una şi imperiul bizantin este alta. În cele din urmă ştim care au fost consicinţele unei astfel de înţelegeri: creştinismul ortodox a fost stârpit din Turcia şi în zilele noastre Turcia este o ţară musulmană.

[77] Antipa Dinescu, Petroniu Tănase, *Prodromou. Schitul românesc din Muntele Athos şi icoanele sale făcătoare de minuni* (Athos, 2003).

mă aflam în acea călătorie. Am avut această senzaţie din cauza faptului că nu am avut şansa să cunosc o lume antică greacă despre care am auzit şi am studiat numai în manualele de istorie de pe băncile şcolilor gimnaziale şi liceale. În timp ce vechile amfiteatre pe care se jucau mai toate piesele şi tragediile de teatru de inspiraţie păgână sunt ruine, Bisericile Ortodoxe ale Greciei sunt frecventate şi căutate. Aceasta este un contrast care m-a făcut să meditez profund. Mai toată prima mea şedere în Grecia m-a făcut să meditez la aceste contrast: Biserica şi amfiteatrul. În spaţiul urban ele sunt antagonice; în plan duhovnicesc nu există nici un punct de referinţă şi identitate între ele. În timp ce prima [Biserica] este în înflorire, cealaltă [amfiteatrul păgân] este în decădere. Nostalgia care o am faţă de vechiul popor grec şi de cultura, filosofia şi civilizaţia elină mă cuprinde de fiecare dată când aud de muntele Athos sau de evenimentele din Grecia contemporană. Ca şi un mare iubitor al civilizaţiei elinice [mă consider un elinist fidel] am fost din totdeauna interesat după finalizarea studiilor de limbă greacă de modul în care conceptele religioase creştine au fuzionat în cultura şi filosofia elină. Această preocupare continuă şi acum. De fiecare dată când văd ediţia greacă a scripturilor mă simt în largul meu. O mare parte a acestor sârguinţe intelectuale le-am studiat în cadrul unor cursuri legate de limba Noului Testament la universitate cu profesori universitari sau autorităţi intelectuale. Trebuie spus că această fuziune a dat naştere la un element fecund în spiritualitatea universală. Această fuziune a dat naştere în plan duhovnicesc şi istoric la Biserica Ortodoxă Greacă.[78]

Limba elină [greaca veche] este una dintre cele mai importante limbi ale culturii, civilizaţiei şi filosofiei umanităţii. Marile concepte filosofice ale antichităţii au fost elaborate şi concepute iniţial în această limbă. Aceasta este un merit pe care civilizaţia elină a oferit-o tuturor celor interesaţi de o aprofundare în acest sens. Acest merit al civilizaţiei eline nu poate fi contestat. Odată elaborate conceptele de bază ale limbii eline ele au intrat în „patrimoniul" universal al umanităţii. Mai mult decât orice şcolile ateniene au dat umanităţii conceptul de academie. În mare parte, din nefericire, din câte o arată situaţia actuală a Greciei moderne, limba elină antică este o limbă moartă. Lucru care eu nu îl privesc personal pozitiv. Ca şi un fost student în limbi clasice [am studiat limba greacă timp de şapte ani] m-am lovit de mai multe ori de importanţa studierii vechilor concepte în limbajul şi structura lor reală, în cadrele clasice ale antichităţii. Aceasta este motivaţia pentru care am voit să realizez o astfel de traducere. Realizez din ce în ce mai mult că sunt puţin cei care caută autenticitatea elinismului şi a studiilor referitoare la cultura şi filosofia Greciei antice. Procesul de creştinizare al Greciei nu a fost unul violent ca şi în cazul ruşilor, ci a fost un proces care în termeni paulinici s-a adresat unor „iubitori de înţelepciune." Dintre toate popoarele antice grecii s-au distins ca şi genuini iubitori ai înţelepciuni. Aportul lor adus la această dezvoltare a fost foarte greu de înţeles de restul popoarelor europene care din câte au arătat-o evoluţiile ulterioare au avut nevoie de mulţi ani pentru a se ridica la percepţia filosofică a geniului conceptual metafizic elin.[79]

---

[78] Este adevărat că sunt mai mulţi critici ai elenismului actual care după unii nu este nimic mai mult decât un fel de curent epigon după măreţia lui Alexandru Macedon sau a Imperiului Bizantin. În cele din urmă ceea ce trebuie să ştim este că există o mare diferenţă dintre elenimul antic care era grupat în jurul cultelor magice şi al filosofiei păgâne şi la fel de bine elenismul actual care este unul ce însearcă să se aexeze pe conceptul de conceptul de „civilizaţie duhovnicească." Sunt din ce în ce mai mulţi greci care simt că nu trebuie să facă o disjuncţie dintre viaţa din Biserică şi viaţa de zi cu zi. Viaţa de zi cu zi este una care este dusă sub auspiciile civilizaţiei. Însă trebuie să ştim că o civilizaţie care nu este dublată de o profundă spiritualitate în nici un fel nu poate să aimă mare profunzime şi la fel de bine este menită eşecului. Aceasta fiindcă spiritualitate este cea care îl duce pe om la Dumnezeu Duhul Sfânt.

[79] Ion Brad, *Muntele catârilor sau ambasador la Sfântul Munte* (Bucureşti, 2013 reeditare).

Eruditul care studiază litera prin care a suflat Duhul trebuie să pătrundă cât mai profund în sensul şi bogăţia de cuprins a cuvintelor în cadrul civilizaţiei în care s-a încadrat aceasta. Nu am putea spune că acele cuvinte sacre au fost cumva diferite de restul cuvintelor omeneşti. Totuşi, cuvintele biblice şi limba [limbile] care au fost implicate în dezvoltarea lor nu putem spune că sunt ca şi restul cuvintelor omeneşti. Acestea sunt cuvinte deosebite, cuvinte care aduc un mesaj duhovnicesc universal valabil indiferent de timp, generaţie, spaţiu, epocă sau concepţii intelectuale. În plan sacral, cunoaşterea unei limbi nu trebuie să se rezume doar la pure informaţii lingvistice. Limba trebuie să pătrundă mai profund în structura şi formarea lăuntrică a omului, ea trebuie să îl ajute mai mult sau mai puţin în dialogul sacral cu Dumnezeirea. Din acest punct de vedere teologia a rămas tributară concepţiei că limbile clasice sunt deţinătoarele adevăratului potenţial de convergere a mesajului mântuirii, lucru reprobabil şi chestionabil pentru omul contemporan şi pentru structura teologică generică din plan academic. Teologia consideră că anumite scrieri au fost inspirate şi din acest motiv scrierile inspirate nu pot fi puse pe acelaşi plan cu restul scrierilor în plan uman. Ortodoxia vorbeşte de o scriere dumnezeiască, evanghelia lui Hristos. În plan uman aceasta schimbă integral percepţia referitoare la scriere şi la mesajul scris. Aceasta la anumite popoare, cum ar fi cultura şi civilizaţia elină a creat din evlavie o limbă aparte, o limbă care să fie considerată dintr-un anume sens un prinos, o dăruire, o jertfă a vorbirii umane ca şi mijloc de comunicare cu cerul. Dacă în timpul imnului heruvimic spunem „şi făcătoarei de viaţa Treimi, întreit sfântă cântare aducem," adică îi oferim Dumnezeirii cântarea [o metodă doxologică de mulţumire] ca şi o dovadă a recunoştinţei noastre, la fel facem şi cu limbile în plan duhovnicesc, le oferim ca şi o dovadă a recunoştinţei noastre Dumnezeirii. În aceste sens, recunoştinţa are mai multe valenţe: mulţumire, relaţie dialogică, comunicare duhovnicească între semeni, comunicare directă cu Dumnezeu şi cu lumea angelică. În plan uman aceasta este un mare aport, această dare a limbii ca şi dovadă a recunoştinţei noastre este o dovadă euharistică, o dovadă de mulţumire că am fost înzestraţi ca şi fiinţe intermediare între animale şi îngeri cu darul vorbirii. Cultura elină a considerat că o limbă folosită în Biserică în sens doxologic şi euharistic nu poate fi aceiaşi cu limba vulgară de pe stradă sau din alte instituţii de stat, culturale, sociale, politice etc. Acesta este un aspect la care am meditat de mai multe ori. Interesul pentru limbile clasice şi pentru studierea lor scade din ce în ce mai mult la generaţiile din zilele de astăzi. În Grecia de astăzi limba greacă veche este o limbă moartă, o limbă inexistentă, o limbă care aduce aminte doar de „gloria trecută," a unei civilizaţii de mult apuse. La fel cum latina a fost limba care a creat civilizaţia romană la fel este şi acum limba greaca pentru filosofie. Celor care vor să aprofundeze aceste studii biblice prin aparatul lingvistic al limbii greceşti, gramatica elină nu poate decât să le fie un ajutor în cercetările şi aprofundările lor personale şi şcolare.[80]

Nici pentru adulţii care vor să aprofundeze gramatica biblică elină şi care eventual ar dorii să aprofundeze mai mult concepţiile teologice biblice elaborate

[80] Este foarte adevărat că Muntele Athos este un loc în care cei care doresc să şi perfecţioneze llimba greacă veche pot să o facă. Sunt mai mulţi doctoranzi în teologie care au venit la Muntele Athos pentru a se perfecţiona fie cu greaca sau cu neograca. În Athos am şi eu şansa să me perfecţionez cu neograca. Sunt destul de bine instruit în limba greacă veche dar în neogracă sunt cât se poate de neştiutor. Este totuşi interesant de ce grecii nu au dorit să accepte în cult neograca fiindcă toate slujbele sunt în greaca veche. Acest lucru evident că produce multă neplăceri mai ales din partea celor tineri care nu înţeleg mare lucru la slujbe. De fapt mai bine de jumătate dintre pelerinii care vin la Athos nu înţeleg texele slujbelor din mănăstiri. Acesta fiindcă sunt din ce în ce mai puţini care ştiu limba greacă veche. Liba greacă veche a fost o limbă care s-a vorbit până în anul 1453 când a căzut Constantinopolul.

gândirea greacă nu ar fi lipsită de sens şi noimă. La fel ca şi limba elină şi limba română este supusă deprecierii. Limba biblică implică cu sine excluderea expresiilor obscene sau vulgare, căutarea unor forme gramaticale care să exprime profund sensul mesajului evanghelic. Exegeza nou testamentară şi cea biblică prin extensie merită a fi supusă la noi şi noi exploraţii şi cercetări mistice. Cu cât vom pătrunde într-o aprofundare a conceptelor trecutului cu atât mai mult vom înţelege mai bine axa viitoarei civilizaţii pe care încercăm să o facem accesibilă generaţiilor viitoare. O astfel de axă a civilizaţiei nu poate decât să treacă prin analiza profundă a gramaticilor trecutului, gramatici pe care Duhul le folosea ca să îi conducă pe adepţi la înţelegerea sensului şi a mesajului profund al teologiei. Trebuie să spunem că în disputele intelectuale ale trecutului au existat controverse referitoare la superioritatea unei limbi sau a alteia ca şi organ de manifestare sau expresie a Duhului. Aceste speculaţii au dus la crearea unui fel de pseudo-gramatici religioase de genul cabalelor iudaice sau a diferitelor speculaţii lingvistice din apocrifele vechi sau cele nou testamentare. Ca şi un cunoscător al mai mult sau mai puţin elocvent al gramaticii eline, pot spune că studiul ei trebuie şi poate rămâne o preocupare valabilă pentru tot cei care vor să aprofundeze tematica religioasă şi cea teologică.

Iată prin urmare că Muntele Athos este fără doar şi poate o nouăp sinteză a elenismului sau mai bine spus ceea ce se poate denumii ca un sens mai profund al spirtualităţii creştin ortodoxe. Cei care ajung pe Atjos trebuie să ştim că şi ei sunt chemaţi să creeze o civilizaţie creştin ortodoxă. Acest lucru mai ales dacă vom ajunge să ducă duhul din Athos în casele şi comunităţile lor. Athosul are un duh al lui care s-a statornicit dupăî mai multe secole. Cum se face că de secole în acest spaţiu mic s-a ajuns să se creze cu adevărat o mare tradiţie creştin ortodoxă? Este fără doar şi poate o lucrare a lui Dumnezeu. Athosul este un munte mistic care ne face să ne gândim la Muntele Sinai unde Moise a primit cele 10 prorunci din mâna lui Dumnezeu inscirpţionate pe o piatră. La fel de bine Athosul se înrudeşte mistic şi cu muntele Taborului. Acesta fiindcă Athosul se doreşte un contonuator al tradiţiei munţilor sfinţi. Alături de Sinai şi Tabor, Atjosul este într-un anume fel noua idenitate a creştinului ortodox care doreşte să se înalţe spre Dumnezeu. Este adevărat că au existat şi munţi infami. Tot în Grecia mai există Muntele Olimp unde grecii antici se închiau la zei Olimpului. Este o mare diferenţă dintre Athos şi Olimp. În timp ce Olipul a fost muntele zeilor, Athosul este muntele călugărilor. Călugării sunt cei care doresc să ducă o viaţă duhovnicească şi la fel de bine să împrătşească această viaţă şi celor care ajung să vină pe la Athos. Prin urmare călugării s-au retras din lume nu din ură faţă de ea ci pentru a se ruga pentru mântuirea lumii.[81]

Este cât se poate de clar că trebuie să facem o distincţie între speicificitatea religioasă a Muntelui Athos ca centru monahal şi alte spaţii „sacre” ale lumii, mai ales cele ale orientului extrem. Acesta fiindcă în cazul muntelui Athos nu putem să vorbim strict despre un om religios şi numai atât. Sunt mulţi în zilele noastre care consideră că este suficent să recunoşti că eşti un om religios şi nimic mai mult. Athosul însă nu se reduce numai la ipostaze a te face un om religios ci mai mult el le face conştient că şi hiduşii, şi budişti, ştintoiştii sau taoiştii se denumesc că pe sine oameni religioşi. Ceea ce consideră ei că este omul religios sau hommo religiosus după cum se exărimă unii istorici ai religiilor este departe de adevărat. Acesta fiindcă pentru Athos nu este suficent să fi un om religios ci mai mult trebuie să fi un om duhovnicesc sau mai bine spus un om hristificat. Că să înţelegem prin hristificare? Prin hristificare înţelegem că trebuie să fim cât se poate de preocupaţi de a ne duce viaţa după cum ne-a învăţat

[81] Gherhard Thumler, *Athosul. Grădina Maicii Domnului* (Zurich, 1989).

Hristos în cei 33 de ani în care a trăit pe pământ. Iată prin urmare care este chemarea ultimă a Athosului de a Îl hristifica pe om. Omul de azi şi omul din toate timpurile are nevoie să fie hristificat şi nu numai încreştinat. Sunt mulţi care după cum am arătat în rândurile de mai sus se încdreştinează numai formal şi nu duc o viaţă cu adevărat creştină. Sunt mulţi care în timpul slujbelor bisericii se plictisesc ca să nu mai vorbim că nici nu doresc să audă de rugăciunea persoanlă. Dacă oamenii s-ar ruga mai mult cu siguranţă că ei ar ajunge să se hristifice. Acest proces de hristificare Sfântul apostol Pavel îl definea prin cuvintele „nu mai trăiesc eu ci Hristos trăieşte în mine." Este uimitor faptul că Sfântul Pavel a ajuns să îl vadă numai odată pe Hristos pe drumul damascului, dar experienţa lui a fost atât de puternică încât a ajuns să fie una cu Hristos. Este prin urmare cât se poate de adevărat că atunci când ne hristificăm nu facem decât să păşim pe calea civilizaţiei duhovniceşti. Este o cale superioară pe care nu toată lumea ajunge să o înţeleagă. Acesta fiindcă în duh noi putem să fim uniţi cu Duhul Sfânt al lui Dumnezeu.[82]

Timpurile pe care le trăim sunt timpuri în care mai toată lumea spune că este religioasă dar sunt foarte puţini cei care sunt realmente conştienţi că se poate alcătui o civilizaţie duhovnicească. Acest lucru fiindcă pentru mare majoritate a oamenilor din zilele noastre spiritualitatea tinde să fie un lucru cât se poate de privat. Fiindcă este privată spiritualitate nu trebuie să fie un lucru popular. Evident că acesta este una dintre cele mai mari greşeli pe care o face omul contemporan. Trebuie să fim cât se poate de conştienţi că dacă luăm parohiile noastre în serios în cele din urmă vom ajunge să creăm o civilizaţie duhovnicească. Este adevărat că în zilele noastre s-au făcut progrese. Estul Europei a depăşit stadiul în care sintagma lui Karl Marx că „religia este opium pentru popor" a fost depăşită. Ne dăm seama că religia este un lucru benefic care poate să de aducă multe lucruri de folos. Pentru acest lucru nu trebuie să facem ca Bisericile protestante în care religia este un lucru privat care ţine de tine şi de Dumnezeu. Dacă mai mulţi ne punem unii lângă alţii la fel cum au făcut-o şi bizantinii mai de mult este cât se poate de adevărat că vom putea să creăm o civilizaţie duhovnicească. Trebuie să înţelegem că civilizaţia duhovnicească nu este în nici un fel o utopie ci este mai mult un lucru care este necesar pentru sufletele noastre. Viaţa duhovnicească este fără doar şi poate o hronă a sufletului. Sufletul nostru se hrăneşte cu rugăciune, cu fuga de păcate, cu lecturile duhovniceşti pe care le facem, cu conversaţiile şi dialogurile duhovniceşti pe care le purtăm unii cu alţii şamd. Prin urmare este adevărat că este posibilă o civilizaţie duhovnicească în care să ne ajutăm unii pe alţii în drumul nostru spre Dumnezeu. După cum am spus, existenţa lui Dumnezeu nu trebuie să fie un lucru care să ne individualizeze şi la fel debine să se singularizeze ci mai mult să ne unească şi să ne nifice unii pe alţii. Acesta este în cele din urmă chemarea pe care Dumnezeu a făcut-l de-a lungul timpului prin toţi sfinţii şi proorocii Lui.[83]

---

[82] Sunt mai mulţi în zilele noastre care sunt cât se poate de îndoielnici în ceea ce priveşţe procesul de hristificare. Acest lucru fiindcă se consideră că nu avem cum să ne hristificăm fiindcă Iisus a fost un simplu om. Adevărul este că Iisus nu a fost un simplu om ci El a fost fiul lui Dumnezeu. Ca fiul lui Dumnezeu Iisus ne poate cuprinde pe toţi întru Sine şi la fel de bine El poate să ne hristifice pe toţi. Acest lucru însă Iisus nu îl poate face fără de acordul nostru sau mai bine spus împotriva voinţei noastre. Sunt mulţi care nu cred că Iisus a fost fiul lui Dumnezeu şi Îl desconsideră pe Mântuitorul. Prin urmare orice om care Îl primeşte pe Iisus se poate în cele din urmă să se hristifice şi să ajungă la o înţelegere superioară a vieţii şi a existenţei. Omul hristificat va simţii nevoia să trăiască într-o civilizaţie duhovnicească în care să poată să fie unit cu mai mulţi oamenii care şi ei sunt în proces de hristificare.

[83] Sotiris Kardas, **Mount *Athos - An Illustrated Guide to the Monasteries and Their History (Travel Guides),* (Ektodike Atheonon, 2002).**

Prin urmare este cât se poate de adevărat că omul religios este un om nul dacă el nu Îl are pe Hristos. Trebuie să fim cu Hristos fiindcă Hristos este Cel care S-a întrupat din iubire pentru noi. Trebuie să răspundem iubirii lui Hristos prin faptul că ducem o viaţă care este plăcută Lui. Viaţa duhovnicească este prin urmare un lucru care ne duce dincolo de sensul de a fi o persoană religioasă. Trebuie să ştim că şi păgânii antici se considerau pe sine oameni religioşi. Prin urmare este adevărat că a fii un „om religios" însemna să fi la modă. A fost o modă să ai o „religie" chiar dacă această modă este una demonolatră. S-a descoperit la mai mulţi sfinţi părinţi ai ortodoxiei că păgânismul antic nu era în nici un fel o religie adevărată ci mai mult demonolatrie. Iată prin urmare că nu este suficent să ne autoproclamăm religios pentru ca să fim oameni de credinţă în cele din urmă. Trebuie să fim persoane care să fim cât se poate de mult ancorate în Hristos şi să ne dăm seama că fără de Hristos nu există mântuire. Sunt mai multe moaşte la Muntele Athos şi ele sunt scoase perioadă pentru pelerini pentru a se închina la ele. Moaştele din Athos ne spun că cu adevărat au fost mai mulţi călugări atoniţi care au ajuns la sfinţenie şi au reuşit să guste din ceea ce este sfinţenia. Prin urmare este bine să ştim că viaţa duhovnicească este o viaţă superioară care ne face să fim cât se poate de uniţi cu Hristos. Trăim timpuri în care avem nevoie să fim uniţi cu Hristos fiindcă numai în acest fel vom reuşii să facem o civilizaţie duhovnicească. Trebuie să ne raportăm la Hristos în tot ceea ce facem. Despre un părinte duhovnicesc se spune că de fiecare dată când trebuia să ia o decizie se întreba: oare ce ar face Hristos în locul meu. După mai multă rugăciune şi mai multă meditaţie ajungea în cele din urmă să ia o decizie. Iată prin urmare că Athosul nu este pentru un fel de „om religios omogen" care este propovăduit de mai multe religii şi filosofii sincetirste din zilele noastre. Acesta fiindcă deşi Muntele Athos este ecumenic. Au fost mai mult schimbări în Muntele Athos cum este cea care ne spune că în secolul al XVI-lea bulgarii nu au stat la Mănăstirea Zografu ci la Mănăstirea Cultumuş. Prin urmare deşi au fost mai multe schimbri în ceea ce a privit modul de situare al atoniţilor, idealul atonit a rămas indentic timp de 1000 de ani: viaţa în şi cu Hristos. Este prin urmare demne de urmat că timp de 1000 de ani moanhii din Athos au persistat în rugăciunile şi în viaţa duhovnicească. Acest lucru ne spune că în cele din urmă este posibilă o civilizaţie duhovnicească.[84]

Când am decis să scriu această carte am ştiut că trebuie să fiu cât se poate de realist. Acesta fiindcă Athosul nu trebuie să fie nici supraapreciat şi la fel de bine nici subestimat. Aceste două lucruri sunt principalele tedinţe care trebuie să fie evitate atunci când vorbim despre Muntele Athos. Sunt mulţi care nu au mari aşteptări de la Muntele Athos. Cu ce ar putea să ne fie de folos un munte de călugări care s-au retras din lume şi trăiesc izolat? După cum am evitenţiat în rândurile de mai sus călugării nu s-au restras din lume fiindcă sunt laşi ci fiindcă lumea de azi este de multe ori o lume numai formal creştin ortodoxă. Sunt mulţi care la drept vorbind se definesc pe ei creştin ortodocşi numai cu numele. La fel de bine călugării de pe Athos s-au retras din lume

---

[84] Athosul este un spaţiu mic dar care a adus cu sine foarte multe rezultate în plan duhovnicesc. Sunt mai multe moaşte pe care le avem din Athos şi acest lucru ne spune că Athosul este un lucru care cu adevărat inseminează în monahii de acolo harul Duhului Sfânt al lui Dumnezeu. Trebuie să avem încredere în Muntele Athos şi la fel de bine trebuie să ne împropriem mentalitatea din Athos. Aceste lucruri ne spune că trebuie să fim cât se poate de angajaţi în a crea o civilizaţie duhovbnicească. Această civilizaţie trebuie să ştim că nu este în nici un fel un fel de jihad musulman în care trebuie să impunem credinţa în Hristos cu arma în mână. Trebuie să fim atenţi în acest sens de ceea ce înseamnă civilizaţie duhovnicească. Civilizaţia duhpovnicească este una care adduce cu sine pacea, înţelegerea, liniştea, rugăciunea, consensul şi bunăstarea. Acesta fiindcă fără doar şi poate viaţa duhovnicească aduce cu sine numai lucruri bune.

pentru a nu fii perturbaţi de la viaţa lor duhovnicească. Dacă atoniţii nu doresc să fie perturbaţi de la viaţa lor duhovnicească cum este posibil să se mai vorbească de o civilizaţie duhovnicească în lume? Civilizaţia duhovnicească în lume este posibilă dacă mai mulţi creştini ortodocşi şi-ar lua în serios numele şi chemarea de creştin ortodocşi. Nu o să spunem că „este o mândrie să fi creştin ortodocşi" fiindcă mândria este un lucru care nu este compatibilă cu smerenia creştin ortodoxă ci ceea ce o să spunem este că nu trebuie să tratăm creştinismul ortodox cu superficialitate. Acesta fiindcă creştinismul ortodox este cel care poate să se câştige nouă mântuirea. Avem nevoie de creştinismul ortodox fiindcă dorim să ne mântuim. Atunci când omul doreşte să se mântuiască el are o cu totul atitudine faţă de lume şi faţă de propria lui existenţă. El ajunge să facă şi să acţionezecu mult mai multă grijă şi cu mult mai multă băgare de seamă. În cele din urmă căutarea mântuirii este cea care îl duce pe creştinul ortodox la civilizaţia duhovnicească. Acesta fiindcă mântuirea şi civilizaţia duhovnicească sunt două lucruri care sunt cât se poate de legate una de alta. Mai bine spus ele se includ une pe alta. Trebuie să fim părin urmare atenţi cu lumea din jurul nostru şi să ne dăm seama că în această lume nu sunt importanţi cei care au bani şi averi mult ci mai mult cei care sunt oameni duhoviceşti. Este adevărat că pentru unii a fi religios este o adevărată modă. Sunt mulţi care citesc mai multe cărţi de religie şi sunt de acord că trebuie să ia din aceste cărţi ceea ce le convine. Acesta fiindcă în cele din urmă omul modern de astări crede în libertatea sa. Ceea ce trebuie să ştim este că sunt mai mulţi care ne înşală în probleme de religie. Acesta fiindcă sunt multe persoane în zilele noastre care sunt viclene şi perfide. Auzim de multe scandaluri homosexualte sau de mai multe furturi între persoanele bisericilor din diferite confesiuni creştin ortodoxe. Toate aceste lucruri ne spun că evident sunt mulţi care sunt persoane religioase în mod formal. Este posibil ca şi între unii călugări din Athos religia să fie o simplă formalitate fiindcă aceştia s-au pierdut de la adevăr pe drum. Acest lucru nu înseamnă că Athosul şi-a pierdut din credibilitate[85]

Prin urmare, Athosul este un lucru care la un anumit nivel ţine şi de noi creştinii ortodocşi cum se situiază. Acesta fiindcă dacă noi creştinii ortodocşi am lua mai în serios Athosul fără doar şi poate că viaţa de pe Athos ar simţii şi ea unele modficări în bine. De ce trebuie să luăm în serios Athosul? Trebuie să luăm în serios Athosul fiindcă la fel cum alte religii îşi i-au în serios locurile sfinte la fel de bine şi noi creştinii ortodocşi trebuie să o facem. Muslmanii îşi i-au în serios Meca, hinduşii îşi i-au în serios Gangele, evreii îşi i-au îăn serios Zidul Plângerii din Ierusalim, zoroastrineii îl i-au în serios pe Zoroastru sau budiştii îl i-au în serior pe Buda. Aceste fapte ne spune că şi noi creştinii ortodocşi avem toate motivele să luăm în serios Muntele Athos. Nu trebuie să vedem interdicţia femeielor de a intra pe Muntele Athos ca un fel de discriminare ci mai mult ca o dovadă a faptului că Sfânta Maria şi-a făcut cunoscută voinţa ca femeile să nu intre în Athos. Ştim din trectul Muntelui Athos că de mai multe ori Sfânta Maria şi-a făcut simţită prezenţa în Athos. La un moment dat se spune că un părinte din Athos a văzut o femeie îmbrăcată în negru în Muntele Athos. Părintele a rămas uimit de această femeie fiindcă ştim că femeile nu au fost lăsate să intre în Athos. Femeia avea trei registre în mână. Părintele a înbtrebat-o pe femeie cine este şi femeia i-a spus că este Sfânta Maria. La fel de bine i-a mai spus că ea trece în registru pe toţi cei care vin la Athos. În primul registru îi trece pe cei care vin şi pleacă din Athos, în al doilea registru îi trece pe cei care vin la Athos, stau o perioadă şi mai apoi pleacă şi în al treilea registru îi trece pe cei care vin la Athos şi nu mai pleacă nicioadată.[86]

---

[85] Sandu Frunză, *Un modern la Athos* (Bucureşti, 2001).

După cum am spus omul modern este un om care în toate cazurile se declară pe sine ca fiind religios. Este cu adevărat omul modern un om religios? Adevărul este că nu. Omul modern este în mare religios mai mult dintr-un fel de superstiţie. Sunt mai mulţi care plini de superstiţie spun că este bine să mergi de paşti şi de crăciun la Biserică ca să ai noroc. Este evident că norul nu are nimic de a face cu creştinismul ortodox. Acesta fiindcă norocul este un fapt care ne plasează pe pe terenul hazardului. De ce să nu spunem că sunt mai mulţi adepţi în zilele noastre care cred în noroc. Pentru unii succesul altora care au muncit mult nu este în nici un fel o faptă care se datorează muncii lor ci mai mult norocului. Norocul este un lucru care în multe cazuri îl defineşte pe omul religios din zilele noastre. Se consideră că dacă are noroc omul în cele din urmă se poate mântui. Poate să fie mântuirea o problemă de noroc? Cu siguranţă nu. Dumnezeul creştin ortodox nu este în nici un fel un Dumnezeu al norocului şi trebuie să avem acest fapt cât se poate de bine definit. Omul religios din zilele noastre este un om care în sens religios se mulţumeşte cu foarte puţin. Acesta fiidncă el este mult prea prins cu problemele lumii materiale pentru ca să mai poată să fie interesat de o civiliziaţie duhovnicească. Trebuie să ştim că pentru mulţi termenul de civilizaţie este unul cât se poate de confuz. Civilizaţia nu înseamnă lux şi averi multe ci mai mult un grad sau un concept superior de a privii existenţa. Pentru ajunge la conceptul de „civilizaţie duhovnicească” trebuie în primul rând să trecem prin conceptul de civilizaţie laică. Civilizaţie laică se poate manifesta prin mai multe lucruri: cărţi scrise, picturi, arhitectură, contrucţii monumentale, capodopere artistice sau tehnică şi tehnologie. Aceste lucruri sunt cele care intră în compotenţa unei civilizaţii laice. Este civilizaţia duhovnicească în dezacord cu civilizaţia laică? Adevărul este că nu, civilizaţia laică nu este în nici un fel în dezacord cu civilizaţia laică. Mai mult decât atât, civilizaţia duhovnicească este mai mult un fel de împlinire a civilizaţiei laice. Acesta fiindcă civilizaţia este un lucru pe care trebuie să îl înţelegem bine. Omul civilizat nu este un om care este religios numai formal aşa cum se întâmplă în zilele noastre. Acesta fiindcă sunt mulţi care au doar o aderenţă formală la civilizaţie. Să ne întrebpm câţi oameni de râne consideră că ei sunt chemaţi să îşi aducă aportul la civilizaţie? Adevărul este că foarte puţini. Nu există profesie de om civilizaţi fiindcă civilizaţia este un lucru care se subînţelege de la sine. Când omul ajunge să contribuie la civilizaie el începe să îşi dea seama că o civilizaţie fără de spiritualitate este o civilizaţie incompletă. Din nefericire pentru mulţi în zilele noastre civilizaţia nu este nimic mai mult sau mai puţin decât o avsanre în sens material sau mai bine spus prosperitate în sens material. Acesta fiindcă sunt mulţi care nu au o înţelegere deplină a spiritualităţii şi a civilizaţiei duhocniceşti. Adevărul este că până şi popoarele primitive care nu au nici un fel de civilizaţie şi trăiesc în triburi au un fel de brumă de spiritualitate acesta fie că se numeşte totemism, animism sau fetişism. Prin urmare în natura umană trebuie să înţelegem că există o nevoie de civilizaţie.[87]

[86] Este trist dar este un fapt adevărat că bisericile protestante au renunţat nu numai la cultul Sfintei Maria ci al fel de bine şi la cultul sfinţilor în mare. Creştinii ortodocşi trebuie să fie conştineţi că dintre toţi sfinţii Bisericii, Sfânta Maria este cea mai importantă. Sfânta Maria şi-a demonstrat sfinţenia nu numai în timpul vieţii ci la fel de bine şi adormirea ei. Aghiografia creştin ortodoxă are un bogat arsenal de întâmplări mununate în care Sfânta Maria s-a arătat după ce a murit. Poate cea mai impresionantă minume în ceea ce o priveşte pe Sfânta Maria o avem chiar cu evenimentul adormirii sale. Când a fost pusă în mormânt după ce a murit au fost prezenţi toţi apostolii lui Hristos cu excepţia lui Toma. Toma a venit şi el mai târziu şi a cerut ca să se deschidă mormântul unde a fost pusă Sfânta Maria pentru a îşi lua bun rămas. Când a fost deschis mormântul trupul Sfintei Maria dispăruse, semn că ea a fost înălţată cu trupul la cer.

[87] Teodor Bodogae, *Ajutoarele româneşti la mănăstirile din Sfântul Munte Athos* (Editura Paralela 45, 2003).

Prin urmare mai înaiante de a vorbii de civilizaţie este bine să ştim ce este cu adevărat o civilizaţie şi la fel de bine trebuie să avem clarificat faptul că civilizaţie nu este în nici un fel un lucru care este împotriva religiei. Din contră, orice mare civilizaţie este deschisă religiei. Este adevărat că au fost mai mult civilizaţii în care religie nu a jucat un rol semnificativ dar acest lucru nu trebuie în nici un fel să ne facă să ne pierdem încrederea în religie. Trebuie să ştim că o civilizaţie adevărată nu este un lucru care este opus religiei ci mai mult decât atât fiindcă civilizaţia este deschisă religiei de multe ori ea ajunge să fie modelată de religie. Iată prin urmare că religie este un lucru bun pentru civilizaţie. Aceasta cu condiţia ca omul civilizat să fie interesat să slujească adevărul şi numai adevărul. Nu putem să fondaăm o civilizaţie duhovnicească pe minciună fiindcă viaţa duhovnicească şi minciuna sunt două lucruri care sunt cât se poate de incompatibile. Viaţa duhovnicească este una care este deschisă civilizaţiei şi trebuie în acest sens să fim cât se poate de convişi că mai înainte să fi un om duhovnicesc trebuie să fi un om civilizat. Iată prin urmare un lucru de care sunt din ce în ce mai puţini care ţin cont de el. Pentru mulţi aceste lucruri sunt cât se poate de confuze: ce are de a face viaţa duhovnicească cu civilizaţia? Nu sunt aceste două lucruri diferite şi fără de nici un fel de legătură între ele? Adevărul este că viaţa duhovnicească se leagă de civilizaţie fiindcă ele nu pot să existe una fară de alta. Prin urmare, viaţa duhovnicescă este foarte mult un un fel încununare a cvilizaţiei. Spunem acest lucru împotriva celor care nu cred nici în viaţa duhovnicească şi nici în civilizaţie. Trebuie să avem acest lucru foarte bine definit şi la fel de bine să nu avem nici o îndoială în privinţa lui.[88]

Ceea ce trebuie să ştim este că în mare călugării şi Athosul sunt lucruri care ne pot ajuta în procesul facerii unei civlizaţii duhovniceşti. Cum este posibvil acest lucru? Acest lucru este posibvil prin faptul că în Athos şi pe la mănăstiri noi putem să facem pelerinaje. Pelerinajul este o metodă de a intra în legătură cu călugării care s-au dedicat unei vieţi duhovniceşti şi care ajung la un anumit nivel să trăiască în Dumnezeu. Este adevărat că nu toţi creştinii ortodocşi pot să ajungă să se facă călugări, dar ceea ce este important pentru un creştin ortodox este să ştie care este rostul şi care este semnificaţia monahsimului. Monahismul este un lucru care după cum am spus nu este incompatibil cu civilizaţia. Acesta fiindcă monahul mai înainte de a fi monah trebuie să fie un om civilizat. La Muntele Athos unde la ora actuală sunt peste 1000 de mionahi se poate vorbii de o mini-civilizaţie duhovnicească. Acesta fiindcă fără doar şi poate călugării de acolo au ajuns să trăiască după legile vieţii duhovniceşti. Sunt evident şi unii care se aflã în formare. Acest simţ al vieţii duhovniceşti a tras şi pe unii religi să devină monahi la Athos. În acest sens este cunoscut că în evul mediu regele sârb Ştefan Nemanja a devebit monah la Athos. Sârbii sunt şi ei persoane care au avut aportul lor la Muntele Athos. Când vizitezi mănăstirea Hilandar de la Athos nu poţi decât să te gândeşti la sârbi fiindcă aceştia au fost din cele mai vechi vremuri prezenţi la Muntele Athos. Anul 1198 este anul în care găsim prima menţiune a prezenţei sârbeşti la Muntele Athos. Acest an este anul în care regele Sava al Serbiei obţine

[88] Omul civilizat şi omul duhovnicesc ar trebuie să se recunoască unul pe altul fiindcă ambii sunt puşi în faţa realităţii de a sdlujii aceluiaşi lucru: adevărul. Această afrimaţie poată să pară cât se poate de vagă fiindcă adevărul este un lucru care intră în formarea nu numai a duhovniciei ci şi a civilizaţiei. Este evident că nu putem să ne gândim la un om duhovnicesc ca fiind un om necivilizat. Acesta fiindcă după cum am spus civilizaţia şi duhovnicia se prespun una pe alta. Nu trebuie să avem nici un fel de îndoială în acest sens şi trebuie să avem acest lucru cât se poate de bine definit. Prin urmare, în sens duhovnicesc, omul religisos este cu o treaptă mai jos decât omul duhonicesc. Acesta fiindcă omul duhovnicesc este un om care a ajuns într-un anume fel să se îndrepte în spre o civilizaţie duhovnicească sau mai bine spus la o înţelegere superioară a existenţei şi a vieţii.

dreptul de a ajuta mănăstirea Hiladar. Tot în 1198 Mănăstirea Hilandar devine o mănsătrire sârbă. Iată prin urmare un alt popor care şi-a adus contribuţia la civilizaţia duhovnicească din Muntele Athos, o civilizaţie care îşi desfăşoară existenţa între slujbele de la biserică şi chilie. Totuşi, Muntele Athos a încercat şi după Marea Schismă să refacă legăturile cu occidentul catolic. Aşa se face că sunt mai multe documente din Athos care ne spun că în Athos a existat o mănăstire a italienilor denumină Mănsătirea Amalfitenilor. După cruciada a IV-a care a făcut prăpăd în Athos în anul 1204 mănăstirea italiană dispare. Deşi pare mai greu de crezut pentru cei care consideră că Muntele Athos este un loc ultraortodox în care nu există nici un fel de dialog interconfesional Athos a continuat dialogul occidentul catolic. Acest lucru a avut loc mai ales cu călugării iezuiţi. În urma acestor dialoguri în anul 1643 Athos v-a întemeia un metoc atonit la Roma. Acest lucru a fost făcut cu scopul de a unifica cele două Biserici. Se pare că această încercare din 1643 a fost şi ea sorbită ghinionului fiindcă nu s-a ajuns la nici un fel de unire a catolicilor cu ortodocşii. Aceste lucruri ne spune că monahii din Athos nu sunt în nici un fel fundamentalişti după cum tind să îi considere unii.[89]

Prin urmare ceea ce am dorit să precizăm în aceste rânduri este că există o distincţie dintre omul civilizat, omul religios şi omul duhovnicesc. Acesta fiindcă aceste lucruri sunt cât se poate de bine diferenţiate şi la fel de bine nu poate să existe nici un fel de confuzie între ele. Pentru mai mulţi între omul religios şi omul duhovnicesc nu există nici un fel de distincţie. Distincţia fundamentală care există între omul religios şi omul duhovnicesc este că omul religios acceptă toate religiile şi le recunoaşte pe toate. A fi un om religios înseamnă să nu consideră că există o diferenţă dintre Buda, Mohamed, Confucius şi Iisus. Acesta fiindcă omul religios consideră că toţi aceştia au ajuns să îi slujească unuia şi aceluaişi Dumnezeu. Omul duhovnicesc este un om care trebuie spus că a depăşit nivelul omului religios şi a ajuns să îşi dea seama de existenţa lui Iisus ca fiul lui Dumnezeu întrupat şi a la fel de bine că viaţa creştină este o viaţă în Duhul Sfânt al lui Dumnezeu. Iată prin urmare că Muntele Athos este un loc care este mia presus de a fi un spaţiu duhovnicesc. Este vorba fără doar şi poate de un spaţiu în care monahul încearcă să ajungă la unire cu Dumnezeu Tatăl prin credinţa în Iisus Hristos. Acest lucru este ceea ce duce în cele din urmă la apariţia unei civilizaţii duhovniceşti care ajunge să fie trăită şi experimentată cât se poate de plenar. Viaţa duhovnicească a monahlui creştin ortodox ajunge să fie împărtăţită laicilor prin pelerinajele pe care aceştia ajung să le facă la mănăstiri. Pelerinajul este la un anumit nivel un fel de transfer de energie duhovnicească. Aceasta fiindcă duhul în care ajung să trăiască monahii este comunicat celor care merg în pelerinaj la ei. Cum este posibil ca un duh să treacă de una unul la altul? Aceasta este posibil fiindcă monahii sunt cei care se roagă pentru întrega umanitate.[90]

[89] Jean Claude Larchet, *Dumenezeu este iubire. Mărturia Sfântului Silaun Atonitul* (Bucureşti, 2003).

[90] Un exemplu de „transfer de duh" în avem încă din Vechiul Testament. Ştim că proorocul Ilie şi l-a luat ca ucenic pe Elisei. Când Sfântul Ilie a dat să se înalte cu trupul la cer, acesta l-a întrebat pe Elisei ce doreşte să îi dea ca ultim dar al prezenţei sale în lume? Elisei a spus că doreşte ca duhul care era în Ilie să fie îndoit în el, adică în Elisei. Pentru ca acest lucru să fie aşa, Sfântul Ilie îi spune lui Elisei că dacă îl va vedea când se va înălţa la cer cu siguranţă că acest lucru va avea loc. Avem aici de a face cu ceea ce am putea spune un transfer de duhuri. Acesta fiindcă în cele din urmă Elisei a primit ceea ce a cerut de la Ilie. Acest lucru trebuie să ştim că are loc la o scară mai mică şi cu cei care merg în pelerinaj pe la mănăstiri. Duhul pe care reuşesc monahii să îl dobândească va ajunge în cele din urmă să fie trimit celor care vin să îi viziteze.

CAPITOLUL 4

Civilizaţia duhovnicească şi civilizaţia culturală sau istorică

După cum am precizat în primul capitol al acestei lucrări este important de precizat rolul civilizaţiei în lumea contemporană, a angajării temeinice în crearea unei civilizaţii duhovniceşti, nu a unei civilizaţii lipsite de sensul religiosului şi a elementelor ascetice ale vieţii duhovniceşti. Riscul este mare. A crea o civilizaţie lipsită de valoare duhovnicească este un clişeu în care pot cădea mulţi din zilele noastre. Tentaţia creării civilizaţiilor este la îndemâna tuturor celor care vor să afirme valoarea conţinutului lor naţional. Una dintre modalităţile de manifestare ale conţinutului civilizaţiei greceşti este muntele Athos, la fel cum una dintre formele de manifestare ale civilizaţiei româneşti sunt sub o formă sau alta sunt mănăstirile din Nordul Moldovei. Este important să medităm mai mult la sensul expresiei „duhovnicesc." În sensul practic, o civilizaţie duhovnicească este o civilizaţie impregnată de duh. În mai toate culturile se vorbeşte de „spiritul" care le animă, la fel cum se vorbeşte de un spirit care animă o anumită instituţie sau o anumită universitatea, şcoală, academie. Ceea ce animă cel mai mult viaţa de la Muntele Athos este tânjirea după lumea ce v-a să fie. Când toate cele istorice se vor fi împlinite atunci numai ne spun evangheliile şi Biblia în general v-a urma ceea ce v-a să fie. Astfel că putem vorbii în sens teologic de o anumită pleromă sau plenitudine, de o realizare finală a tuturor celor care există. Despre ea a vorbit Origen. Personal cred că eshatologic civilizaţia atonită este o civilizaţie a pleromei, a realizării finale. Apostolul Pavel vorbea de faptul că toată creaţia „geme" căutând un fel de realizare în eshaton. Modul de viaţă contemplativ este un mod de viaţă eshatologic. În termenii lui Gabriel Liiceanu ar fi o scăpare de sub „teroarea istoriei." Ridicarea facultăţilor sufleteşti la stadiul de contemplare este un stadiu al eshatologiei. Civilizaţia duhovnicească este una dintre cele mai superioare civilizaţii la care poate tinde cineva. Civilizaţia duhovnicească este deja o civilizaţie eshatologică. În lumea contemporană sunt foarte multe ideologii materialiste. Mai toate aceste ideologii materialiste pun materia pe primul plan sau trupul şi nu sufletul. Scara ierarhică a mai multor concepte tradiţionale de sorginte creştină este profund contestată în lumea contemporană.[91]

Mai presus de orice muntele Athos este o civilizaţie a „persoanei." Locul persoanei după cum a demonstrat teologia contemporană este unul central. Una dintre cele mai bune lucrări scrise pe tema persoanei şi a „civilizaţiei persoanei" este efectuată de Mitropolitul Hieroteos de Nafpaktos. „Una dintre problemele fundamentale care au frematat întotdeauna spiritul uman este problema a ceea ce este omul. Filosofii, teologii, sociologii, psihologii, pedagogii s-au implicat în tratarea acestei probleme, întru cît omul este un microcosmos în cadrul macrocosmosului, el reprezintă cununa întregii creaţii. Prin urmare este firesc ca stadiul omului să fie strâns legat de probleme de ordin metafizic, social, psihologic şi ecologic." Probleme monahismului contemporan ţin foarte mult de modalitatea de exprimare a vieţii lăuntrice pentru omul avid de cunoaştere şi de aprofundare a temelor legate de credinţa lui. După cum a remarcat Dionisios Farrayotis, există un puternic contrast între monahismul atonit şi adepţii religiilor extremului orient. Multe din ideologiile contemporane sunt atractive ca şi concept omului căutător. Sensul lor profund este însă depreciat. Astfel că bazele unei civilizaţii şi a unei culturi materialiste sunt eronate. Bazele culturii trebuie să fie

[91] Steven Runciman, *The last bizantine renaissance* (Belfast, 1968).

duhovniceşti, bazele atonite sunt axate pe lumea nevăzută, pe lumea angelică. Monahul este un chip al îngerilor. Viaţa atonită tinde în spre realitatea angelică, în spre o posibilă realizare a omului în stadiul angelic. Sensul existenţei omului, după cum s-au exprimat mai mulţi părinţi ai Bisericii constă în realizarea existenţei lui în lumea angelică şi nu în lumea materială. Astfel putem vorbii de o cultură a angelicului, de o cultură a puterilor cereşti ca şi analogie cu cultura umană.[92]

Angelismul este o varietate de religie postmodernă şi de spiritualitate. Figura îngerului este o figură cheie în spiritualitatea postmodernă. Îngerul reprezintă cea mai pură formă a prezenţei lui Dumnezeu în absenţa lui Dumnezeu Însuşi. Îngerul este o formă specială a dumnezeiescului, înstrăinat de Dumnezeu şi om, care se sălăşluieşte într-un spaţiu tainic dintre cer şi pământ. Deşi îngerii se pare că au părăsit lumea în Renaştere, rămânând numai o figură retorică în poetică şi slujind unui model de inspiraţie pentru mistici, ei se reîntorc în epoca postmodernă. Ei sunt o maşină exchizită pentru producerea unor forme înstrăinate de spirit. Aceste forme sunt diferite de teocentrismul Evului Mediu şi de antropocentrismul modernităţii. În tradiţia religioasă, îngerul este un mediator între Dumnezeu şi om. În conştiinţa contemporană, îngerul apare ca şi „altul”, un „străin” absolut, un semn pur al diferenţei... Astfel că angelizarea este cea mai nouă fază a istoriei sau mai bine spus a post-istoriei, după industrializare, automatizare şi alte mari realizări tehnologice ale epocii moderne. La sfârşitul secolului al XX-lea, nu mărturisim numai „lipsa de suflet” a progresului tehnologic ci şi formele ciudate de spiritualism înstrăinate. Ceea ce criticii moderni ai civilizaţiei occidentale – marxiştii, existenţialiştii, umaniştii şi psihanaliştii – au privit ca înstrăinare şi dezumanizare a fost de fapt o angelizare descoperită acum conştiinţei postmoderne. Astfel că, critica modernistă a unei civilizaţii lipsite de suflet şi nostalgia după nişte forme arhaice sau elementare sau un fel de forme de cultură clasice sau raţionale, care au fost înlocuite de admiraţia postmodernă pentru nou, forme angelice înstrăinate duhovniceşte de civilizaţie. Civilizaţia atonită este o civilizaţie angelică prin excelenţă. Nu rare sunt scenele Liturghiei cereşti pe frescele mănăstirilor atonite. Din câte ştim îngerii în ceruri slujesc. Hans urs von Balthasar a scris o carte intitulată, Liturghia cosmică în care a descris pe larg detalii din ritualul acestei liturghii creşti slujite de îngeri. Actele liturgice au semnificaţia cosmică, ele nu se reduc numai la starea lor de simple gesturi. În simbol sau un gest simbolic liturgic are la rândul lui implicaţii cosmice. Chipul monahului este unul angelic, este un chip al vieţuiri duhovniceşti, pe cît este cu putinţă omului.[93]

Sfera angelică caracterizează trăsături supra-omeneşti realizate în forma unor capacităţi supra-omeneşti şi a unor instrumente susţinute prin sine... În sine, îngerii sunt duhuri, manifestând pluralitatea lumilor transcendente, aproape în acelaşi fel în care multiculturalismul a demonstrat pluralitatea lumilor sociale sau mai bine spus multispiritualismul lumii supersensibile. În stadiul contemporan al culturii interesul în îngeri este simptomatic, care vrea şi nu vrea să fie religioasă. Anatomia angelicului este

---

[92] Civilizaţia este prin urmare un termen larg care include cu sine foarte multe dar ceea ce am dorit noi să insistăm aici a fost mai mult ceea ce înţelegem prin civilizaţia duhovnicească. Am concluziionat că civlizaţăia este un fapt care nu neagă viaţa duhovnicească ci mai mult aceste două noţiune se implică una pe alta. Prin urmare omul duhovnicesc este un om civlizat care la fel de bine ajunge să împărtăşească civilizaţia şi celor din jurul lui care sunt mai puţinia vasanţi în civlizaţie. Civilizaţa duhovnicească este o formă de a ne opune împotriva haosului care de multe ori tinde să se facă simţim în lumea noastră. Haosul şi absirdul sunt două lucruri care nu au nici un fel de sens sau mai bine spus nici un fel de înţeles în ceea ce priveşte civilzaţia duhovnivcească. Acesta fiindcă civilizaţia duhovnicească este mai mult decât toate o luptă împotriva haosului şi a absurdului.

[93] Ion Bria, *Liturghia după liturghie* (Bucureşti, 1996).

în acelaşi timp o anatomie a spiritualităţii postmoderne, care a scăpat de religiozitatea monoteistă dar care nu îndrăzneşte să se reîntoarcă la politeism... Angelismul este o parte a pluralismului ceresc... Angelismul este o aventură transcendentă a spiritului occidental care are ca şi cauză pluralismul nu ca şi un fenomen cultural al vieţii politice şi al celei culturale, ci ca şi o revelaţie ultimă a diversităţii lumilor duhovniceşti. Definiţiile aduse monahismului au variat din diferite motive şi cu diferite ocazii. Ca şi vieţuire şi ca şi simbolism, monahismul este sensul „transcendent al fiinţei" (Martin Heidegger). Monahismul este o civilizaţie a transcedenţei. Este recunoscut că ştiinţa şi civilizaţia modernă trec printr-o criză sau prin transformări, ştiinţa fiind baza concepţiilor moderne despre lume. Iată ce spunea Vaclav Havel preşedintele republicii Cehe într-o cuvîntare ţinută în 1994 în Philadelphia, Statele Unite ale Americii: "Da, probabil că singura noastră speranţă de acum este o reînnoire a siguranţei că ne înrădăcinăm în pământ şi în acelaşi timp în cosmos. Această conştiinţă ne înzestrează cu capacitatea transcedenţei de sine. La forumurile internaţionale ar putea reitera de o mie de ori că pe baza noii lumi, ordinea trebuie să fie universală referitor la drepturile umane, dar ea nu v-a însemna nimic, atâta vreme cît acest imperativ nu v-a deriva din miracolul Fiinţei, miracolul Universului, miracolul naturii, miracolul propriei noastre existenţe. Numai cineva care s-a plecat autorităţii ordinii universale şi a creaţiei, care pune mult accent pe rolul şi participarea la ea, care poate valoriza genuin pe ei şi pe vecinii ei şi astfel să cinstească drepturile lor. Urmează logic, că în lumea multiculturală de astăzi, singura cale în spre coexistenţă, la o coexistenţă pacifistă şi la un fel de cooperare creativă, trebuie să înceapă din ceea ce este la rădăcina tuturor culturilor şi la ceea ce stă mai înrădăcinat în inimile şi minţile umane, a convingerilor, antipatiilor sau a simpatiilor – ele trebuie să se înrădăcineze în transcendenţă de sine: transcedenţă ca şi mâna care ajunge cît mai aproape de cei din jurul nostru, la străini, la comunitatea umană, la toate creaturile vii, la natură şi la univers. Transcedenţă ca şi un fel de experimentare profundă şi bucuroasă, care trebuie să fie în armonie chiar şi cu ceea ce nu suntem noi, cu ceea ce noi nu înţelegem, cu ceea ce pare distant de noi în timp şi spaţiu, dar şi cu ceea ce este legat tainic, fiindcă dimpreună cu noi, toate acestea constituie o singură lume. Transcedenţă ca şi singura alternativă împotriva extincţiei."

Problema sensului unei civilizaţii transcedente i-a preocupat pe toţi filosofii greci antici. Umblu acum chiar pe pământul pe care au călcat ei. Pe acest pământ a păşit Aristotel, Platon, Anaximenes, Anaximandru şi atât de mulţi alţii că nu am timp să îi denumesc pe toţi. Toţii filosofii au căutat transcendenţa. Cu toţii au voit să depăşească sensul existenţei materiale pentru a pătrunde în lumea transcedenţei. Creştinismul consideră că adevărul personificat este de natură transcendentă. Îmi vine în minte că mai toţi filosofii existenţialişti au recurs la transcedenţă: conceptul egoului, pe care îl posedăm se pare că ne-a eliberat de realizarea Cîmpului Transcedenent şi în acelaşi timp de purificarea lui. Câmpul transcendent purificat de orice structură egologică, îşi recapătă structura ei primară..."[94]

---

[94] Civlizaţia duhovnicească este într-un anume sens o civlizaţie care este transcedentă. Acesta fiindcă ea se ridică mai presus de contingent sau mai bine spus de limitările lumii materiale. Omul după cum ştim nu este numai o fiinţă materială. Sufletul omului este nematerial şi prin urmare el este adevărul unui mod de viaţă superior sau mai bine spus transcendent. Acest fapt fiindcă transcedenţa ajunge să se comunice prin legătura cu Dumnezeu. Prin urmare, civlizaţia duhovnicească este cea care îl duce pe om la un fel de transecdenţă fiindcă omul ajunge să se unească cu lumea duhovnicească în care trăieşte Dumnezeu. Iată prin urmare că prin civlizaţia duhovnicească omul ajunge să îşi transpună viaţa într-un plan superior şi mai deplin. Acest fapt este cel care ne spune că trebuie să încercăm să facem o viaţă duhovnicească şi în cele din urmă să ne unim unii cu alţii pentru a face o civilizaţie duhovnicească.

Sensul transcedenţei este realizat prin viaţa de contemplaţie şi de rugăciune, prin viaţa „omului lăuntric.” Marele erudit contemporan francez, Jean Bies în lucrarea sa dedicată muntelui Athos a subliniat că contactul lui cu muntele Athos a fost mai mult o „întoarcere la esenţial.” Cultura pe care o promovează Muntele Athos este o cultură a esenţialului şi o reducere la funcţiile primordiale şi cele mai importante în raportul liber pe care îl are omul cu Creatorul său. Omul lăuntric este o persoană a esenţialului după cum s-a arătat mai recent. În II Corinteni ni se spune că „omul lăuntric” este, duhul sau spiritul omului (cf. 2 Corinteni 4, 16, Efeseni 3, 16, Romani 7, 14-25; 8, 10). Este adevărat că Ortodoxia a respins trihotomia, afirmând că omul este compus numai din trup şi suflet, fără nici o altă entitate de mijloc cum ar fi spiritul sau duhul. Dihotomia însă are termeni mai amplii şi mai profunzi, dihotomic este sinonim cu tot ceea ce se află în starea de diviziune. Trebuie spus că existenţa duhului omului este ceva care face parte din componenţa persoanei umane dar nu este fiinţa lui substanţială, nu ţine de esenţa lui. Esenţial omul este dihotomic dar în planul vieţii concrete omul îşi mai adaugă din duhurile care uneori îl pot bântui. Este şi trebuie precizat că monahii de la Muntele Athos sunt oameni care s-au dedicat luptei de calea binelui şi a moralităţii, care promovează valorile binelui şi a frumuseţii într-o lume în care de multe ori aceste lucruri trebuie precizate şi reconturate.[95]

„Naturalul” aceasta este ceva esenţial pentru Apus. Pe el îşi întemeiază ei toată „civilizaţia”: cunoaşterea prin lumina „naturală”, morală „naturală”, drept natural, etc; sunt orânduiri fireşti, lăsate pentru această lume şi după firea ei. Deasupra ei, lumea supranaturală se adăugă ca să o completeze şi să o încoroneze, fără însă ca să o modifice, dimpotrivă, chiar să o ajute să se realizeze.” Am meditat mult în timpul călătoriei mele la Muntele Athos. Aceasta fiindcă mediul atonit este un mediu care nu îţi permite alte preocupări, spaţiul geografic fiind redus ca extindere. Am meditat la sensul vieţii. Am meditat la cei care stau aici departe de „lumea civilizată.” Am meditat la sensul profund al căderii omului şi la posibilităţile lui de îndumnezeire. Deşi cred că îndumnezeirea omului o pot concepe cel puţin teoretic, datorită concepţiilor filosofice a celor care au explicat-o teologic, nu o pot concepe practic. Meditaţiile mele atonite au fost sporadice datorită intervalului alocat rugăciunii, necesităţilor uzuale şi a altor probleme care au apărut pe parcursul călătoriei, dar cred că au fost totuşi profunde. Oamenii care vin acolo sunt feluriţi şi vin de pe toată suprafaţa Greciei în special. Am văzut că uşile chiliilor atoniţilor sunt deschise tuturor celor care le-au cerut sprijinul sub o formă sau alta. Îmi dau seama că nu puţini au fost aceia. Pentru cei care nu sunt obişnuiţi cu viaţa de rugăciune viaţa atonită este sau cel puţin poate fi periculoasă (psihologic, emoţional sau afectiv), dar pentru cei care au explorat universul lăuntric viaţa atonită devine sau mai bine spus poate devenii şi mai plină de semnificaţii. Crizele prin care au trecut atoniţii sunt variate. Ele pot fi văzute din arhitectura chiliilor şi a bisericilor care nu au nimic triumfalist sau exacerbat. Arhitectura chiliilor atonite este una umilă, candidă. Am reuşit să fac plimbări ample mai pe tot teritoriul celor douăzeci de mănăstiri majore. Sensul vieţii de comunitate mi s-a părut unul viu. Bătrânii retraşi acolo sunt exemple vii pentru generaţia mai tânără care este în căutare de repere. Mi-am dat seama de sensul expresiei de a fi atonit. Obştile mănăstirilor sunt bine închegate şi în unele se poate vedea o armonie deosebită a convieţuirii. Muntele Athos rămâne un autentic punct de reper în viaţa monahală şi prin extensie în viaţa europeanului de astăzi.[96]

---

[95] Rafail Noica, *Cultura duhului* (Alba Iulia, 2002).

[96] Pentru Erupa din zilele noastre este adevărat că un loc ca Muntele Athos este inconvenient. Acesta fiindcă europeanul de azi crede că tot ceea ce trebuie să realizeze este civilizaţie materială şi prin urmare

Civilizaţia atonită este o civilizaţie duhovnicească dar este şi una istorică. Viaţa duhovnicească nu presupune separare faţă de evenimentele istorice şi nici evitarea lor ci mai mult transcederea lor, depăşirea lor prin rugăciune mai ales atunci când aceste evenimente tind să fie tragice. După cum s-a arătat mai recent, tragismul nu este o trăsătură a vieţii, chiar dacă suntem martorii a mai multor tragedii, dezastre industriale, calamităţi naturale şi alte asemenea lor. S-a vorbit de mai multe ori de o aşa numită „transfigurare a istoriei" sau a evenimentelor istorice. Civilizaţia atonită dovedeşte această posibilitate din plin, faptul că este posibil ca prin rugăciune omul să îşi depăşească dimensiunea lui de existenţă fizică şi să se deschidă unei alte dimensiuni şi unul alt spaţiu de existenţă. Gândirea clasică creştină a denumit sub o formă sau alta aceasta. Viaţa duhovnicească este deschisă transcederii istoriei şi a evenimentelor care au loc în ea. Este necesar acest exerciţiu al înduhovnicirii sub o formă sau alta. Părinţii deşertului au fost de mai multe ori zugrăviţi ca nişte fiinţe revenite la starea de sălbăticie, la condiţia de animal şi de plantă, executând ca nişte roboţi o muncă monotonă şi recitând ca nişte mori de rugăciune invocaţiile lor continue. Nu e absolut imposibil să fi existat în deşert şi unii „bătrâni" „vegetând" astfel ani îndelungaţi, dar este mult mai probabil că aceştia nu aşteptau atât de mult timp pentru a se reîntoarce în lume. Dacă părinţii au putut popula deşertul şi a îl face atât de rodnic, ei au reuşit aceasta nu numai împletind coşuri şi recitând versete din psalmi sau alte cuvinte ale Scripturilor; ci pentru că ei aveau în acelaşi timp o profunzime şi o intensitate a vieţii duhovniceşti pe care numai cu anevoie ne-o mai putem imagina.[97]

La fel de bine ceea ce trebuie să fim cât se poate de conştienţi este faptul că civlizaţia trebuie să fie un lucru firesc şi de ce nu natural. Acesta fiindcă în sine omul este o fiinţă care tinde la civlizaţie şi la fel de bine se simte cât se poate de mult în largul lui în civlizaţie. Este evident că sunt mai mulţi care sunt duşmanii civlizaţiei. Acesta fiidncă există în mulţi plăcerea sadică a distugerii şi a urâtului. Civilizaţia duhovnicească este un lucru ce ne face fără doar şi poate să fim cât se poate de mult acoraţi în frumos. Ceea ce trebuie să ştim este că atât civilizaţia duhovnicească cât şi civilizaţia laică sunt ambele acorate în frumos. Frumosul este un lucru care se manifestă atât în sfera materială cât la fel de bine şi în sfera duhovnicească. Iată de ce este bine să ştim că atunci când ajungem persoane duhovniceşti avem o mai bună înţelegere a ceea ce este frumosul. Acest lucru fiindcă frumosul este un fapt care devine mult mai bine înţeles când omul este duhovnicesc. Trebuie să ştim că viaţa duhovnicească este cea care ne face să înţelegem că frumosul nu îşi are originea în lumea materială ci în cea duhovnicească. Acest lucru poate să fie contestat de cei care consideră că tot ceea ce există în această lume este numai lumea materială. Exsită un frumos duhovnicesc care este fără doar şi poate superior celui material. Poate că nu la întâmplare în limba greacă călugăr înseamnă bătrân frumos. Acesta fiindcă sunt din ce în ce mai puţini cei care consideră că călugării sunt frumoşi. Iată prin urmare un lucru la care trebuie să meditām mai mult. Călugării sunt cei care prin viaţa duhovniceasc şi la fel de bine prin civlizaţia duhponvicească ajung la o înţelegere superioară a frumosului. Este adevărat că la un anumit nivel tot ecea ce este frumos vine de la

omul european nu mai are nevoie de nimci altceva. Acest lucru fără doar şi poate că nu este adevărat. Omul european modern este o fiinţă cu suflet şi prin urmare el simte nevoia unei vieţi duhovniceşti care este necesară sufletului. Iată prin urmare de ce este bine să ştim că sufletul uman ajunge să se mângâie pe sine prin civilizaţia duhovnicească. Acesta fiindcă după cum am spus, la fel cum de trup trebuie să avem grijă la fel de bine şi de suflet trebuie să ne îngrijim. Aceste lucruri sunt prin urmare cele care ne indică faptul că omul are nevoie de o civlizaţie duhovnicească, de o civbilizaţie în care sufletele noastre să poată să crească şi să înflorească.

[97] Fancois Chimaoux, *Civilizaţia greacă* (Editura meridiane, 1985).

Dumnezeu şi tot ceea ce este urât vine de la diavol. Acesta nu este numai o consideraţie estetică ci la fel de bine o consideraţie duhovnicească. Este posibil ca un lucru care vine de la Dumnezeu să nu fie estetic fiindcă ne vine din lumea duhovnicească. Acest lucru nu înseamnă că lucrul în sine nu este frumos. Frumuseţea este un lucru care vine de la Dumnezeu şi fără de Dumnezeu adevărul este că nu avem nici un fel de înţelegere deplină a ceea ce este frumos şi a ceea ce este bun. Iată de ce este bine să ştim că trebuie să ne raportăm la Dumnezeu cât mai mult dacă voim să ajungem la o „cale esenţială a vieţii şi a existenţei."[98]

Este foarte adevărat că există o dimanică a cilizaţiei laice. Opere de artă, capoedopere, contrucţii,arhitectură, folclor sau maniere sunt cu toate un fel de dimanică sau mai bine spus o mişcare pe care omul o face pentru ca în cele din urmă să ajungă să trăiască într-o lume mai frumoasă şi mai bună. A cest lucru a fost afirmat şi de istoricul Arnold Toynbee care spunea la un moment dat că: „civilizaţia este o mişcare şi nu o concidţie; o clătorie şi nu un port." Din acest lucru trebuie să ne dăm seama că civilizaţia laică necesită efoturl laicului care doreşte să trăiască într-o lume mai bună şi mai frumoasă. Prin urmare civilizaţia este un lucru care este întotdeauna într-un proces de autodepăşire. Acesta fiindcă omul îşi dă seama că poate să avasanze numai prin civilizaţie. Primitivismul este un lucru care este cât se poate de greu de înţeles şi la fel de bine cât se poate de eficent în viaţa omului. Dacă omul doreşte să facă o viaţă mai bună pentru sine şi pentru semenii lui fără doar şi poate că va regurge la civilizaţie şi la toate beneficiile pe care laceasta le aduce pe sine. Prin urmare din civlizaţie omul are numai de câştigat. Totuşi, civlizaţia duhovnicească este cea care duce un pas îniante civlizaţie şi ne face să ne dăm seama că omul are nevoie de evoluţie, de avansare şi de progers. Fără de aceste lucruri viaţa umană este cât se poate de anostă. Nu poate fi nici o îndoială că fără de civilizaţie viaţa este anostă. Este anostă fiindcă nu există nimic care să o înfrumuseţeze. Ceea ce trebuie să ştim că este că omul poate să creeze o civlizaţie autonomă faţă de Dumnezeu şi care nu are nici o legătură cu El. Aceste civilizaţii trebuie să ştim că sunt retrograde şi înapoiate. Acesta fiindcă în sine o civilizaţie trebuie să Îl includă şi pe Dumnezeu în fromarea ei. O civilizaţie care nu îl include pe Dumnezeu în formarea ei este cât se poate de mult o civlizaţie atee. Sunt mulţi în zilele noastre care visează la o „civlizaţie atee." Este vorba de o cvilizaţie care să nu mai aibă nimci de a face cu Dumnezeu. În secolul al XX-lea ideologia sovietică a fost cea care a visat şi la un anumit moment s-a apucat să contruiască o civlizaţie fără de Dumnezeu. O astfel de civilizaţie este fără doar şi poate una care este opusă civlizaţiei duhovniceşti. Este adevărat că la Muntele Athos nu o săgăsim o civilizaţie laică fiindcă totul acolo este duhonvicesc sau mai bine zis tinde să fie duhovnicesc. Totuşi, trebuie să ştim că elementul duhovnicesc este unul care este deschis şi în spre lumea laică. Laicii din primele vremuri ale creştinismului s-au simţit capabilă să îşi aducă aportul la viaţa duhovnicească. În acest sens laicii sunt cei care sunt la un anumit nivel mult mai în nevoie de o civlizaţie duhovnicească fiindcă ei sunt expuşşi atacruilor demonice care doresc să ne piardă prin patimi şi păcate. Prin urmare laicul doreşte să scape de aceste atacuri demonice. Cum mai poate el atunci să se gânsească la

[98] Civlizaţia duhovnicească este fără doar şi poate o civlizaţie a esenţialului. Adevărul este că tărim într-o lume în care de multe ori ajungem să ne pierdem de la esenţial. Se ridică întrebarea: ce este esenţial în viaţa noastră? Este esenţial în viaţa noastră legătura cu Dumnezeu. Avem nevoie de o legătură cu Dumnezeu fiindcă acest lucru este ceea ce ne face în cele din urmă să ştim în ce direţcie să o apucăm. Sunt mai mulţi care sunt confuzi şi în ceaţă în această lume fiindcă ei nu se gândesc să se raporteze la Dumnezeu. Când omul nu se raportează la Dumnezeu este cât se poate de adevărat că el este stărim de tot ceea ce înseamnă cxivlizaţia duhovnicească. Civilizaţia duhovnicească este un lucru care ne face să fim cât se poate de esenţiali şi de legat de ceea ce este cu adevărat important.

civilizaţie? El poate să se gândească la civilizaţie dar nu oricum şi nu orice fel de civlizaţie, ci după cum am spus la civilizaţie duhovnicească. Acesta este cea care în cele din urmă reuşete să îl pună pe laic pe o linie de plutire şi după cum am spus să îl reducă la esenţial.[99]

Ca formă morală de manifestare civilizaţie este un lucru care fără doar şi poate este o manifestare sau mai bine zis una dintre formele de manifestare ale bienlui. Trebuie să spunem că vorbim aici de binele moral. Fără de civilizaţie probabil că lumea ar degenera într-un fel de stadiu al primitivilor în care antropofagia ar fii un deliciu culinar. Iată de ce este bine să ştim că trebuie să cultivăm civilizaţie şi la fel de bine să fim cât se poate de încredinţaţi că civilizaţie este un bine moral. Nu se poate concepe o civilizaţie fără de moralitate şi acest lucru în nici nun fel nu poate să fie negat. Civilizaţia este prin urmare o realitate care ajunge să definească la un anumit nivel binele în sens laic. Laicul care este mentrul al Bisericii Creştin Ortodoxe trebuie să le la fel de bine o persoană a civilizaţiei şi să fie convins că aducându-i apostul la civilizaţie în acest mod face un lucru bună. Binele este cel care defineşte civlizaţie în sens moral şi nu trebuie să avem nici un fel de îndoială în acest sens. În acest sens Chales L. Lucas spunea la un moment dat că: „civilizaţia este un proces lent prin care învăţăm să fim mai buni." Din acesta înţelegem că există o legătură inexorabilă dintre civlizaţie şi morală. Civilizaţia laică este o civlizaţie a moralei în timp ce civilizaţie duhovnicească cum este cea la de Muntele Athos este o civilizaţie duhovnicească. Dacă nu putem să ajungem să creăm pentru oameni o civlizaţie duhovnicească fără doar şi poate că putem să crezăm o civlizaţie duhovnicească. Prin civilizaţie după cum am spus suntem chemaţi să ne antrenăm în bine şi în tot ceea ce este frumos. Acest lucru este plăcut lui Dumnezeu. După cum am spus, fiindcă este una care se bazează pe moralitate, civlizaţia nu este în nici un fel una care să nu însemne o avansare aomului în bine şi în facerea binelui. Totuşi, nu trebuie să reducem civilizaţia numai la ceea ce este moral sau mai bine spus numai al ceea ce ţine de moralitate ci la fel de bine trebuie să vedem cum putem să privim civlizaţie şi în sens duhovnicesc.[100]

CAPITOLUL 5

Concepţia despre Ortodoxie în Orient

Disputele teologice, religioase, politice şi dogmatice dintre Orient şi Occident sunt vechi. Unii le pun se seama anului marii schisme care a avut loc în 1054, alţii pe seama divergenţelor ulterioare.
Duhul supremaţiei a început să se arate încă de timpuriu la pontifii Romei. De îndată ce necontenitele şi înverşunatele lor străduinţe de a-şi întinde monarhia spirituală asupra întregului Apus au fost încununate de izbândă, nemulţumindu-se cu aceasta, au căutat

[99] Ernes Bernea, *Îndemn la simplitate* (Bucureşti, 1941 prima ediţie).

[100] Binele este un lucru care se poate manifesta în viaţa noastră şi prin civlizaţie. Prin urmare cei care doresc să facă binele trebuie să ştie că fac un bine dacă ajung să se implice în crearea unei civilizaţii. Lumea noastră cunoaşte mai multe civilizaţii antice care nu mai există în zilele noastre: civilizaţia sumeriană, babiloniană, mesopotamiană, asisiarnă sau egipreană. Aceste civilizaţii nu mai există însă ceea ce se poate constat în toate aceste civilzaţii este că într-un fel sau altul omul a căutat să fie bun şi moral. Acest lucru ne spune că civlizaţia este un lucru care fără doar şi poate ne face să fim buni şi morali şi face ca laicii să dea ceeace este mai bun şi mai frumos din ei. Acesta este unul dintre motivele pentru care Biserica Creştin Ortodoxă nu s-a opus niciodată civilizaţiei şi acolo unde a fost cazul a ajutat la facerea unei civilizaţii.

să supună Scaunului lor pontifical şi pe egalii lor – Patriarhii Răsăriteni, dând astfel prilej marii despărţiri între Apus şi Răsărit care, începând sub Fotie, a sfârşit cu definitiva schismă a Bisericii Romei faţă de singura Biserică Ortodoxă, cea a Răsăritului. Nu doar iubirea de stăpânire a fost pricina acestei despărţiri, ci şi încăpăţânarea de a adopta multe abateri însemnate de la vechea învăţătură şi rânduială a Bisericii Universale. Timpul, în loc să domolească iubirea de stăpânire şi să înlăture greşelile, nu a făcut decât să le sporească şi să le întărească. Aşa s-a ajuns ca despărţirea Bisericilor să devină tot mai statornică, în vreme ce creştinii răsăriteni, credincioşi vechii lor Ortodoxii, s-au întărit în aversiunea lor faţă de Biserica Latină. Starea dezastruoasă a Imperiului de Răsărit, lipsit de putere şi lăsat în voia pustiirii barbarelor şi crudelor neamuri din miazănoapte şi din răsărit, suferind nu mai puţin din pricina cotropirilor propriilor fraţi din Apus, a stârnit nu o dată cârmuitorilor săi dorinţa de a reface duhul dragostei şi păcii între Biserici, ce existase mai înainte, nădăjduind ca prin aceasta să afle ajutor nemijlocit din partea capului creştinătăţii apusene împotriva duşmanilor ce ameninţau Împărăţia cu prăbuşirea şi devastarea. Papii nu erau defel potrivnici unor astfel de manifestări din partea Răsăritului, având mereu în minte propriul ţel, atingerea supremaţiei şi stăpânirii asupra celor patru Patriarhate Răsăritene. Era însă vădit că, atâta vreme cât Papii vor urmări acest ţel, refuzând a se întoarce la curata învăţătură din vechime şi la practicile Bisericii, nici un fel de strădanie de împăcare nu va avea sorţi de izbândă.[101]

Este clar că separaţia dintre Orient şi Occident se datorează în mare parte unor factori de natură politică. Ceea ce este tragic este că aceşti factori au ameninţat istoric şi relaţiile dintre două părţi ale planetei care practicau aceiaşi religie sau credinţă: creştinismul. Astfel, datorită neînţelegerilor politice, irelevante în plan teologic, s-a ajuns la separaţia a două mari confesiuni ortodoxe: romano-catolică şi cea ortodoxă. Separaţia istorică a fost dublată ulterior de separaţii de natură doctrinară şi dogmatică grave. Dintre cele mai cunoscute sunt învăţăturile referitoare la purcederea Duhului Sfânt, la purgatoriu şi la primatul roman. Muntele Athos şi-a avut pe parcursul timpului prin diferiţi exponenţi ai lui cuvântul său de exprimat în controversele care ţineau de cele două sfere vechi ale civilizaţiei europene: occidentală şi orientală. Odată cu separaţia politică a unor imperii de mult trecute şi terminate a apărut şi o diferenţă de etos între partea orientală şi cea apuseană a continentului european. Această diferenţă de etos s-a manifestat cel mai bine în culturi şi orientări filosofice diferite. Astfel că în timp ce orientul a rămas filosofic fidel platonismului, occidentul a adoptat filosofia aristotelică care ulterior a fost preluată de teologia romano catolică în aşa numitul sistem teologic avându-l ca exponent de marcă pe Toma de Aquino. Deci trebuie evidenţiat că filosofic Occidentul este tributar Orientului: Aristotel ca şi un exponent de marcă al Occidentului a fost şi el la rândul lui un oriental.[102]

Situaţia actuală a continentului european nu mai corespunde vechilor împărţiri de natură politică dar încă se resimte puternic o anumită aversiune între Orient şi

---

[101] Hristos Yannaras, *Ortodoxie şi occident* (Bucureşti, 1995).

[102] Este foarte adevărat că există un aspect pe care mai multă lume nu doreşte să îl vadă în occident. Acest aspect semanifestă prin faptul că în evul mediu occidentul a ajuns să îl considere pe Aristotel un fel de părinte al Bisericii. Aşa se face că bazaţi pe filosofia lui Aristotel care a fost un maestru al logicii occidentul a ajuns la un fel de teologie scolastică care reducea cotactul cu Dumnezeu numai la dimensiunea intelectuală. Acesta fiindcă occidentul a văzut în Aristotel mai mult decât a fost el în general. Aristotel a fost un filosof a cărui filosofie este adevărat că a fost un fel de „preparatio evaghelica” sau mai bine zis o pregătire pentru Hristos. Însă în cele din urmă trebuie să ştim că Aristol a rămas doar la nivelul unui inciatro în spre Hristos şi nimai mai mult. Occidetalii l-au adus pe Aristotel la nivelul unei părinte al Bisericii ceea ce este fără doar şi poate greşit.

Occident, atât ca sfere politice autonome cît şi ca sfere ale unui etos religios, filosofic sau cultural. Relaţiile între Orient şi Occident se stabilesc mai greu şi dacă se stabilesc multe sunt numai de suprafaţă. Exemplul Sinoadelor de la Florenţa şi Ferara sunt numai un exemplu. Deşi locuitorii europeni trăiesc la spaţii mici ca distanţă geografică, dezbinările grupate în aşa numita diviziune între Orient şi Occident sunt o realitate ce nu poate fi tăgăduită. Unii erudiţi cred că această dezbinare se bazează pe diferite orgolii de natură naţională. Trebuie spus că sunt puţinii erudiţi care ştiu realmente care este cauza acestor diviziuni. În prezent, continentul european se vrea a fi unificat. Din fericire, relaţiile comerciale, industriale sau economice însă nu au fost prinse în această diviziune a Orientului de Occident. Această diviziune din nefericire a avut loc în sfera profundă a Europei contemporane, în sfera religioasă, în sfera credinţei şi a raportării echitabile la Dumnezeu. Din punctul de vedere al Orientului, Ortodoxia este sfera definitorie a creştinismului şi a crezurilor religioase, în timp ce din punctul de vedere a Occidentului, credinţa a fost conturată în romano catolicism. Se vorbeşte astfel de o mistică occidentală şi de una orientală. Astfel mai presus de orice, în plan etnic, divergenţele dintre Orient şi Occident sunt în primul rând divergenţele dintre latini şi greci. Există astfel un element etnic în aceste divergenţe ce nu poate fi contestat.

O altă diferenţă dintre Orient cu sfera lui ortodoxă de manifestare în plan religios şi Occident cu sfera lui romano catolică şi protestantă de manifestare sunt simbolurile religioase şi slujbele liturgice. Din punct de vedere al ritualului şi a ceremoniilor religioase romano catolicismul şi protestantismul în ansamblu sunt o denaturare gravă a realităţii liturgice a Bisericii. După cum s-a arătat mai recent este în primul rând o diferenţă de duhuri. Este de apreciat că monahii atoniţi tind în spre autentic şi în spre păstrarea intactă a patrimoniului de credinţă ortodoxă, mai mult decât o fac restul confesiunilor creştine de pe continentul european. Peste tot astăzi, Ortodoxia este răstignită şi acest lucru dă naştere pentru toţi la o responsabilitate deosebită, responsabilitatea acceptării crucii Ortodoxiei, dar şi cea a răbdării şi a rodirii duhovniceşti în răbdare. Pentru noi însă crucea este în acelaşi timp şi înviere. Prin această cruce pe care o poartă aproape toate neamurile ortodoxe, credem că participăm la învierea lui Hristos. Sperăm că harul lui Dumnezeu v-a întării pe toţi ortodocşii pentru a face faţă situaţiilor foarte critice de astăzi şi să dăm mărturisire despre Hristos aşa cum cere tradiţia Bisericii noastre.... ştim cu toţii că forţe din afara Ortodoxiei colaborează împotriva Ortodoxiei. Nu vreau să le numesc. Sunt cunoscute aceste forţe. Din păcate ele provin chiar şi din spaţii creştine, neortodoxe, dar şi din partea unor oameni de alte religii, care şi în trecut au luptat împotriva Ortodoxiei. La această întreagă mişcare de neutralizare a Ortodoxiei, noi ortodocşii, trebuie să reacţionăm, întâi de toate prin cultivarea şi întărirea vieţii duhovniceşti.[103]

Diferenţa dintre Orient şi Occident poate fi reperată şi din punctul de vedere al civilizaţiilor. Sfera autonomă a civilizaţiei Occidentale poate fi uşor reperată: „este adevărat că în ziua de astăzi aceste circumstanţe, circumstanţele diviziunii sunt în mare parte depăşite din pricina răsturnărilor al căror teatru este planeta noastră: centrele politice şi economice ale lumii s-au deplasat, iar conceptele de Orient şi Occident aparţin mai degrabă istoriei decât realităţii moderne. Astăzi există numeroase comunităţi ortodoxe în întreaga lume aşa zis „occidentală” şi invers, Biserica romană şi confesiunile reformate sunt prezente în orientul apropiat, în Balcani sau în Rusia. Au devenit banale constatările că planeta noastră este mică şi că trebuie să renunţăm la izolarea propriilor culturi şi tradiţii.” Este clar că europeanul contemporan nu se poate forma pe bazele exclusiviste ale ignoranţei faţă de trecut. Prin urmare noua civilizaţie

[103] Paul Evdokimov, *Ortodoxia* (Bucureşti, 1996).

europeană sau civilizaţia europeană actuală trebuie să îşi cunoască în profunzime trecutul şi istoria. O parte din aceste trecut european este muntele Athos sau mai bine spus comunitatea monahală a muntelui Athos.
De câteva secole, mergând înapoi la revoluţiile din secolele al XVIII-lea dacă nu chiar mai departe, societăţile democratice ale Occidentului au înştiinţat o îndatorire multiplă a faţă de antichitatea clasică fie în domeniul teoriei politice sau în instituţiile politice, care a inclus cuvântul şi democraţia înseşi. Aceste societăţi au înştiinţat de puţine ori ce îndatoriri revin imperiului bizantin sau Evului Mediu. Din contră, Bizanţul – fie în gândirea sau in instituţiile lui – este prezentat de mai multe ori ca şi o antiteză a ceea ce a stat la baza formării antichităţii clasice sau prin extensie pentru ce ar trebui să stea societăţile moderne. Gândirea bizantină este caracterizată prin lipsa de creativitate, dedicată cel mai mult păstrării sau imitării sterile a formelor clasice dar fără să cuprindă duhul clasic. Instituţiile bizantine sunt văzute ca fiind dominate de despotismul oriental. Astfel de puncte de vedere, pe de o parte, au eşuat să vadă continuitatea culturii elinice. Deşi sunt diferite în mai multe feluri, Atena lui Pericle şi Constantinopolul lui Iustinian nu sunt poli opuşi! În acelaşi timp, astfel de puncte de vedere au eşuat să ia în considerare calea gândirii clasice greceşti, inclusiv gândirea politică, care nu numai că a fost preluată dar a fost şi asumată de angajamentul creştinismului. Elinismul creştin al Părinţilor Bisericii, a adresat subiectele cele mai importante din gândirea şi viaţa clasică, dar a făcut aşa dintr-o perspectivă radical nouă. Celebrul dicton al sofistului Protagoras, „omul este măsura tuturor lucrurilor” a reflectat sublinierea perspectivei antropocentrice a antichităţii clasice. Instituţiile sociale de orice gen sunt în întregime lumeşti, mijloace utilitariene pentru menţinerea stabilităţii în faţa schimbării, dezintegăririi şi a lipsei de formă. O dată cuvenirea creştinismului şi în cursul întâlnirii cu gândirea creştină, aceasta a dat loc unei perspective teocentrice.[104]

Este clar că Orientul aduce cu sine şi o anumită concepţie teologică. Astfel, Georges Florovsky vorbeşte de o aşa numită teologie a părinţilor orientali în cursurile lui de la Institutul de Teologie Ortodoxă din Saint Serge din Paris. Teologia orientală este o teologie a lumii lăuntrice şi a vieţii contemplative. Tind să cred că atoniţii sunt cele mai clare exemple ale acestei tinderi în spre lumea lăuntrică în cea ce a fost oi dată lumea orientală cu toate dezideratele ei filosofice, mistice sau teologice. Cu cît omul aprofundează mai mult lumea lăuntrică, cu atât el se deschide pe sine spre valorile interiorizării pe care pune accent ascetica şi mistica orientală. În acelaşi timp mistica atonită nu este una a exagerărilor, ci una firească, naturală şi lipsită de sensul forţării. În lumea orientală, sensul naturaleţii este la el acasă. Trebuie să spun că nu m-am simţit constrâns sau fustrat de prezenţa atoniţilor. Ritmul slujbelor ca şi un creştin ortodox crescut şi educat în Biserica Ortodoxă nu mi s-a părut forţat. Uneori la unele mănăstiri slujbele mi s-au părut mai lungi. Am avut ocazia să mă întâlnesc cu părinţi de

[104] Ortodoxia şi creştinismul ortodox putem spune că este o credinţă a civilizaţiei. Este o mare deosebire între ortodoxie şi catolicim care au avut o traiectorie diferită în ceea ce priveşte civilizaţie. Evul mediu catolic s-a demonstrat de multe ori că este cât se poate de opus civilizaţiei acesta fiindcă civilizaţia este una care se bazează pe descoperiri ştiiţifice. Ştim că catolicii au art mai multă lume pe rug fiindcă se considera că ştiinţa este un fel de magie. Aceste lucruri trebuie să ştim că nu au avut niciodată loc în orientul creştin ortodox. Este adevărat că călugării creştin ortodocşi nu s-au implicat prea mult în descoperirile ştiinţifice dar fără doar şi poate că aceste descoperiri pot să ne ajute să vedem mai bine şi mai în profunzice ceea ce putem face pentru om şi pentru a îi asigura acestuia o viaţă mai bună. În cele din urmă în spre ceea ce tânjeşte civilizaţie este pentru o lume mai bună.

la noi de acasă. Atmosfera elină este una meditativă. Căldurile din timpul verii sunt răvăşitoare. Nu sunt un temperament rezistent nici la căldură şi nici la frig exagerat.[105]

De fapt aceasta este Ortodoxia: o alternativă a echilibrului. Ortodoxia nu este numai un concept religios ci şi unul filosofic şi etic. Este greu de cuprins în câteva cuvinte semnificaţia deplină a termenului de Ortodoxie, termen cu profunde implicaţii în mai multe domenii: civilizaţie, cultură, religios, etic, mistic etc. După cum a definit filosoful Jean Luc Marion carateristicile omului contemporan vieţuitor în Occident sau în Orient: omul modern este un „om al saturaţiei." Omul occidental este un om saturat de tot ceea ce ţine de el. „Un fenomen religios în sens strict – ţinând de o „filosofie a religiei," distinctă de sociologia, de istoria şi de psihologia religiei – ar trebui deci să facă vizibil ceea ce nu s-ar putea obiectiva. Fenomenul religios echivalează astfel cu un fenomen imposibil sau cel puţin marchează limita plecând de la fenomenul care nu mai este în general posibil. Altfel, fenomenul religios pune problema posibilităţii în general a fenomenului, mai mult decât a religiei." Saturaţia omului contemporan este datorată mai multor factori, dar în special factorilor de natură materială: omul contemporan este un om al tuturor încercărilor încă de la o vârstă timpurie. „Saturaţia" este o stare care apare din plictis, din akedia, din lipsa de finalitate a folosirii obiectelor lumii materiale. Unui om saturat de toate cele din jurul lui în urma unor folosiri detrimentale ale „sensurilor raţiunilor lucrurilor" (Dumitru Stăniloae) cu greu îi mai vine să se roage şi să contempleze. Saturaţia despre care vorbesc mai mulţi fenomenologi contemporani direct şi părinţii duhovniceşti indirect provine din întrebuinţarea abuzivă a lumii materiale, din pervertirea ei şi mai ales din incapacitatea de a ne ridica la o privire superioară asupra obiectelor lumii materiale. Saturaţia aduce cu sine exagerarea, lipsa de cumpătare lucru străin Ortodoxiei ca şi „cale de mijloc" sau ca şi modalitate manifestare a discernământului. Discernământul este o virtute care trebuie cultivată. După cum s-a exprimat arhimandritul Sofronie Saharov în teologia ortodoxă contemporană, omul un „microtheos," un „Dumnezeu mic" şi omul trebuie să devină „supra-cosmic."[106]

Concepţiile orientului sunt profunde, mult mai profunde, decât concepţiile occidentului fiindcă ele transced limitele istorice şi pe cele materiale. Gândirea occidentală este o gândire mult mai ancorată în material şi în perisabil. Pentru cel care caută profunzimea, mentalitatea şi etosul oriental sunt mult mai profunde. Din multe puncte de vedere după ce am vizitat muntele Athos am ajuns la concluzia că ortodocşii stăm asemenea ţărilor pe o comoară fără să ştim să o dezgropăm. Sensul ultim şi esenţial al mentalităţii orientului este îndumnezeirea. Ortodoxia oferă cadrele generice ale unei astfel de realizări şi întreprinderi umane. Procesul îndumnezeirii este unul etern şi există mai multe căi de accedere la realizarea şi împlinirea lui. Viaţa duhovnicească, simţirea realităţilor transcendente încă de aici de pe pământ este îndemnul profund adresat de atoniţi omului contemporan. Mai presus de orice lumea

[105] Heruvim Karambelas, *Părinţi duhovniceşti contemporani de la Muntele Athos* (Sibiu, 1997).

[106] Prin urmare este cât se poate de adevărat că o civilizaţie duhovnicească este una care se bazează pe discenământ acesta fiindcă omul duhovnicesc este o persoană care crede şi care susţine ceea ce este discernământul şi tot ceea ce ţine de el. Iată prin urmare un lucru pe care trebuie să îl avem în vedere şi de care trebuie să ne folosim. Când omul ajunge să ducă o viaţă duhovnicească fără doar şi poate că el ajunge la un anumit nivel să fie cât se poate de raţional. Este adevărat că civilizaţie duhovnicească este una raţională care ne include pe noi pe toţi şi care la fel de bine ne face să fim cât se poate de profunzi şi de cumpăraţi. Civilizaţia duhovnicească este un lucru care evident că se bazează pe discenămând care în cazul omului duhovnicesc vine de la Duhul Sfânt al lui Dumnezeu. Se ştie că la un moment dat cineva a venit la Sfântul Atonie cel Mare şi l-a întrebat să îi explice un pasaj dificil din cartea lui Iov. Sfântul Antonie s-a rugat şi Iov a venit din cer şi i-a tâlcuit textul cu pricina.

orientală este o lume a liturgicului (sau cel puţin ar trebuie să fie). Ciclicitatea timpului unei zile pentru un oriental atonit variază în funcţie de orarul liturgic, de vremea dedicată rugăciunii şi meditaţiei şi nu de ale caracteristici. După cum s-a formulat mai recent liturghiile orientale sunt o sursă pentru teologie. De fapt, o mare parte a ţărilor asiatice se împărtăşesc de o teologie orientală ortodoxă autentică. Crearea liturghiilor locale a început cu introducerea în cult a limbilor locale. Biserica ca şi întreg, în epoca patristică şi Bisericile Orientale pe tot parcursul istoriei au văzut liturghia ca şi una dintre cele mai importante surse pentru teologie. În vremurile moderne, teologii occidentali i-au acordat liturghiei un rol fără de precedent între sursele teologiei. Ei o numesc teologia prima sau teologia primară. Pentru creştinii orientali, aceasta nu este o nouă descoperire. Liturghiile orientale au fost întotdeauna privite ca şi locus theologicus. Celebrarea liturgică şi viaţa liturgică consecventă sunt mediul natural pentru teologie şi sunt un termen de referinţă evident prin sine. În sine liturghia a fost teologia Bisericilor orientale. Teologia este fructul slujirii liturghiei.[107]

Trebuie spus că orientul a înţeles teologia ca şi o realitate integrală. În acest sens Robert Taft a spus despre teologia orientală: „este o lume integrală în care liturghia, spiritualitatea, arta şi arhitectura cuprind un întreg armonic într-un fel ce nu poate fi conceput în Occident, din cauza ciognirilor competitivităţii diferitelor metodologii şi filosofii.” Aidan Kavanagh vorbeşte de liturghie ca şi de o teologie a adorării, theologia prima, în timp ce reflecţia sistematică referitoare la conţinutul credinţei este theologia secunda. În tradiţia orientală, teologhisirea este contemplarea tainei slujite şi trăită după sărbătorire. Calea vieţii Bisericii (spiritualitatea Bisericii) este prin urmare teologia ei. Astfel că în perspectiva orientală, teologia este intim legată de trăirea credinţei. Explicarea credinţei nu este pur şi simplu o afacere academică sau o sârguinţă epistemologică. Teologia orientală este sinonimă cu spiritualitatea. Spiritualitatea este „trăirea credinţei” în Biserică. Aceasta este una şi aceiaşi credinţă trăită în Biserică. Astfel că pentru orientali, spiritualitatea este legată necesar de liturghie şi este prin urmare numită spiritualitate liturgică. Trăirea liturghiei pentru creştinii orientali este concomitent credinţă, teologie şi spiritualitate. Metoda orientală de teologhisire este cu greu distinct de comemorarea credinţei. Sărbătorirea liturghiei prin cuvinte şi acţiuni contribuie la teologie. Aceasta ar fi în principiu teologia liturgică a orientului creştin.

Viaţa liturgică este o viaţă ascetică, este o viaţă a renunţărilor. Voturile monahale nu sunt profund antitetice cu natura umană, ci sunt conforme cu înfrânarea şi cu controlarea acestei naturi care poate să o apuce pe „drumuri” nedorite. S-a vorbit de mai multe ori în cadrul psihologiei şi a psihiatriei contemporane de aşa zisul simţ al „controlului” pe care cineva trebuie să îl exercizeze asupra părţii biologice a organismului său. Este necesar un control asupra biologicului pentru ca acesta să nu ajungă să controleze toate facultăţile sufleteşti. Funcţiile sufleteşti sunt cele mai importante în om. Teologia orientală vorbeşte de faptul că simţurilor biologice ale omului le corespund simţuri sufleteşti. Aceste simţuri trebuie cultivate. Metodele de cultivare sunt tradiţionale şi bazele lor au fost pus în Vechiul Testament: psalmodia, rugăciunea, meditaţia, contemplaţia, viaţa de curăţie, virtuţile etc. La muntele Athos aceste virtuţi tradiţionale orientale care de mult au fost chestionate de omul contemporan care le-a înlocuit cu surogate ale lor, sunt cumva la ele acasă. Omul contemporan a ajuns să chestioneze în „apogeul maturităţii sale istorice”, cele mai rudimentare valori morale. Acest lucru nu era făcut în orientul antic şi în lumea antică în general. Cultivarea simţurilor duhovniceşti este ceva care creează o aşa numită

[107] Paisie Aghioritul, *Trezvie duhovnicească* (Bucureşti, 2003).

conştiinţă duhovnicească, ceva mai profund decât conştiinţa morală. După cum s-a arătat mistica este un stadiu superior moralei. Am putea spune că Muntele Athos este un munte al misticii sau este „un munte mistic” care pare unul dintre cele mai obscure repere de pe harta Europei contemporane. Muntele Athos este un loc care pentru Europa occidentală nu are mari semnificaţii. Europa occidentală nu poate accepta prea mult un loc dedicat religiosului din cauza faptului că în lumea contemporană a Europei contemporane, valorile religioase sunt puse sub semnul întrebării. Astfel că locurile în care anumite persoane practică o viaţă religioasă intensă sub contestate şi se încearcă sub o formă sau alte reducerea lor la tăcere.[108]

Fără de nici o îndoială nu putem trece cu vederea legătura dintre Ortodoxie şi Orient. S-a evidenţiat de mai multe autorităţi duhovniceşti că Ortodoxia nu este numai subiectivă, ca şi un fel de credinţă care se bazează pe convingeri şi pe cunoştinţe personale, care sunt în conformitate cu direcţia şi învăţătura mai multor autorităţi absolute extrinseci. Această autoritate este Biserica, întemeiată de Hristos. După vizita mea la muntele Athos am ajuns la concluzia că Ortodoxia este la ea a acasă în acest munte.

Cultura şi civilizaţia greacă a dat naştere la elinism. Elinismul a fost în mare parte o sinteză a lumii greceşti antice, o lume care istoric a apus de mult, dar care filosofic şi cultural este vie, la fel de mult ca şi în vremurile antice. Lumea antică este etern vie prin deziderateIe ei de civilizaţie şi filosofice. Am putea spune că elinismul este sinteza religioasă elină realizată în creştinism. Este cît se poate de adevărat că elinismul în forma lui iniţiată a fost o cultură şi o civilizaţie decadentă. Aceasta s-a datorat din cauza faptului că grecii antici au fost un popor politeist, credeau în existenţa a mai multor dumnezei. Din nefericire marea majoritate a filosofilor, arhitecţilor şi a restului intelectualilor greci şi-au pus capacităţile lor în slujba unor religii politeiste, lucru atestat de Partenonul din Atena şi de alte monumente religioase politeiste ale Greciei antice. Astfel că putem distinge în cultura şi civilizaţia elină o luptă puternică între politeism şi monoteism. Am putea spune că muntele Athos este simbolic o victorie asupra vechii civilizaţii politeiste antice greceşti.[109]

Ortodoxia prin urmare nu este împotriva civilizaţiei şi prin civlizaţia duhovnicească este cât se poate de adevărat că şi ea îşi aduce aportul la civilizaţia omului. Trebuie să ştim însă că la fel cum duhovnic nu poate să fie orice la fel de bine nu orice poate să coordoneze procesul de civlizaţie al omului. Acest lucru fiindcă fără doar şi poate civilizaţia este un lucru care trebuie să fie privit serios şi în nici un fel nu poate să fie considerat un lucru superficial. În zilele noastre însă sunt din ce în ce mai mulţi care se raportează supericial la civlizaţie. Pentru unii civilizaţia înseamnă a avea cât mai multe canale la televitzor, a conduce un bolid de mare viteză, a vorbii cu celularul prin satelit sau a consuma cele mai rafinate mâncăruri şi cele mai scumpe bături din fast fooduri. Aceste lucruri sunt fără doar şi poate un produs al civilizaţiei

[108] După cum am spus trebuie să înţelegem foarte bine care este legătura dintre duhovnicie şi psihologie. Acesta fiindcă sunt din ce în ce mai mulţi în zilele noastre care sunt de părere că dacă avem psihologia în nici un caz nu mai avem nevoie de duhovnicie. Prin urmare care este legătura dintre duhovnicie şi psihologie? Este adevărat că psihologia şi duhovnicia sunt complementare dar nu sunt indentice. Acesta fiindcă psihologia este un lucru care îl educă pe om numai în raport cu lumea de aici sau mai bine spus cu problemele vieţii de zi cu zi. Prihologia nu este una care să îşi propune să rectifice sau mai bine spus să îl facă pe om să fie în legătură cu Dumnezeu. Tot ceea ce ţine de legătura cu Dumnezeu este care duh nu intră sub incidenţa psihologiei cu a duhovniciei. Prin urmare este greu să cătuăm răspunsuri la problemele cu care se confurntă duhovnicia din psihologie. Aceste două ştiinţe este adevărat că se înrudesc dar nu sunt indentice.

[109] Demtrios J. Costanelos, *Understanding the Greek Orthodox Church* (Holy Cross Orthodox Press, 1998).

însă ceea ce trebuie să ştim este că civlizaţia este mult mai mult decât atât. Trebuie să ne femim să vedem civilizaţia numai ca un lucru material şi care se defineşte numai prin materialism. Aceste fapte sunt cele care ne spun că trebuie să fim atenţi cu procesul de civlizaţie şi să ne dăm seama că civilizaţia nu se reduce numai la bunăstarea materială. Este adevărat că în lume sunt şi ţări mai sărace care nu îşi permit multe în materie de civilizaţie materială. Acest lucru nu înseamnă că aceste ţări nu pot să ajungă la un fel de civizaţie duhovnicească în care oamenii să ajungă să se definească printr-o puternică spiritulitate. Acesta fiindcă spiritualitatea este un lucru care fără doar şi poate poate să fie practicată şi de ce care sunt săraci. Sunt din ce în ce mai mulţi care asociează civilizaţia cu bogăţia. Pentru mai mulţi o ţară civilizată este şi o ţară bogată. Acest lucru nu este valabil în toate situaţiile. Dacă este de exemplu să ne gândim la exemplu Egiptului vom vedea că lucrurile nu sunt chiar aşa. În antichitate Egiptul a fost una dintre care mai înfloritoare civbilizaţii ale lumii. Până şi evreii au fost atraşi de civilizaţia egipteană. Totuşi, dacă este să ne uităm la clima Egiptului vom vedea că ea este una neprilenică. Mai toată suprafaţa Egiptului este este brăzdată de dşert dintre care cel mai mare este deşertul Sahara. Totuşi prin perseverenţă şi prin ambiţie Egiptul a ajuns să fie una dintre cele mai puzernice civilizaţii ale antichităţii. Acesta fiindcă egiptenii au fost uniţi în bine şi în facerea lui. Acest fapt evident că nu poate să ne lase indiferenţi.[110]

În acest sens trebuie să ştim că există o mare diferenţă dintre cultură şi civlizaţie. Acesta fiindcă cultura este mai mult un act intelectual şi artistic. Civilizaţia este mult mai aplă şi ea include edificii arhitectorince, catedrale, biserici, mănsătiri, construcţii şi moduri de compoartament. Sunt mulţi care susţin că nu există nici un fel de diferenţă dintre civilizaţie şi cultură şi că în cele din urmă vorbim despre unul şi acelaşi lucru. Acesta fiindcă omul din zilele noastre este cât se poate de ignorant. Civilizaţia este mai aplă şi ea la un anumit nivel înglobează în sine cultura. Acesta fiindcă actul cultural este cel care intră în compaenţa civilizaţiei. Dovezi ale civilzaţiei lumii sunt pirameidele egiptene, amfitriatrele greceşti, forumurile romane, Biblioteca de la Alexandria, Farul din Alexanria, agora grecească, grădinile suspedante din Babilon şi alte. Este adevărat că există o legătură cât se poate de strânsă dintre civilizaţie şi cultură şi în acest sens gânditorul Will Durant spunea: „civilizaţia este ordinea şi libertatea care promovează activitatea culturală.” Prin urmare trebuie să ştim că nu putem să facem civilizaţie fără de cultură fiindcă acestea sunt legate unde de alta destul de profund. Trebuie să fim cât se poate de atenţi cu evoluţia civilizaţiei fiindcă ea poate să includă în sine mai multe lucruri dintre care unul dintre cele mai recente este antripologia. Antropologia este parte din civilizaţie fiindcă ea încearcă să definească şi să contureze ceea ce este omul şi modul în care se manifestă omul în această lume. Prin urmare este cât se poate de adevărat că pe lângă factorul cultural în civilizaţie mai există şi un factor antropologic. Trebuie să ştim ceea ce este omul şi la fel de bine de ceea ce este omul capabil să facă pentru ca în acest mod în cele din urmă să ajungem să definit actul de civlizaţie. După cum am spus civilizaţie este un lucru care este mult mai aplu decât cultura fiindcă ea include cu sine moralitatea şi nevoia omului de bine. Acest la oscară cât mai mare şi cât

[110] Civilizaţia este una care se manifestă ca fiind împotriva violenţei. Acesta fiindcă violenţa este un lucru care trebuie să ştim că în nici un fel nu este compatibilă cu violenţa. A venit timpul să ne dăm seama de acest lucru. În antichitate era conceptual că trebuie să impui civilizaţia cu violenţa fiindcă numai aşa în cele din urmă o civlizaţie poate devenii puternică. Civlizaţie este în sens adevărat una pacifist care nu caută războiul şi tot ceea ce ţine de confruntarea militară. Aceste lucruri sunt cele care ne spun că trebuie să fim cât se poate de ateţi cu violenţa din zilele noastre. Sunt mulţi care consider că violenţa nu este în nici un fel compatibilă cu civilizaţia. Un om violent în nici un fel nu poate să fie un om civilizat fiindcă nu există nici un fel de legătură dintre civilizaţie şi violenţă.

mai cuprinzătoare. Toate aceste lucruri sunt cele care definesc civilizaţia. Este adevărat că pentru noi cei de azi există tedinţa să credem că avem cea mai performată civlizaţie. Acesta fiindcă anticii şi medievalii nu erau atât de dezvoltaţi tehnic şi ştiinţific. Este adevărat că elementul ştiinţific este şi el parte din civilizaţie. Acesta fiindcă civlizaţia este uhn fac care a ajuns să progreseze în zilele noastre prin ştiinţă. Prin ştiinţă opmul adescoperit sateliţii, navele spaţiale, televizorul, radioul sau computerul. Aceste lucruri sunt fără doar şi poate parte din civlizaţie noastră. Trebuie prin urmare să ne dăm seama de tot ceea ce împlică civilizaţia şi la fel de bine să căutăm să o racordăm pe aceasta la Dumnezeu. După cum am afrimat în rândurile de mai sus civilizaţia este un proces şi la acest proces suntem chemaţi cu toţii oamenii de bine să ne aducem aportul. Acesta fiindcă numai în aecst fel vom reuşii în cele din urmă să facem o lume mai bună. Vom face o lume mai bună dacă vom pune la baza civlizaţiei noastre viaţa duhovnicească. Numai atunci vom fi capabili să creeăm ceea ce am denumit în această carte ca şi „civilizaţia duzhovnicească." Ea este mai greu de înţeles pentru cei care nu sunt oameni credincioşi şi cu frică de Dumnezeu.[111]

Concluzie

Călătoriile mele la muntele Athos au fost un prilej de meditaţie şi de introspecţie lăuntrică. Aici am avut ocazia să discut cu părinţi duhovniceşti care stau deschişi tinerilor care îi caută şi le cer sfatul. Lumea de astăzi, trebuie să recunoaştem că este o lume a lipsei de valori şi de repere, este o lume în care valorile creştine perene sunt contestate. Tinerii din zile de astăzi găsesc mai mare plăcere în frecventarea discotecilor decât a Bisericii sau a muntelui Athos şi găsesc mai mult sens în lecturarea unor publicaţii obscene cu conţinut erotic sau pornografic decât în lecturarea cărţilor de rugăciune sau a Scripturilor. Scara valorilor morale tradiţionale este profund distorsionată. Bătrânilor asceţi atoniţi le revine greaua misiune şi marea responsabilitate de a lucra cu sufletele celor care vizitează aceste locuri. Formarea sufletească se leagă de formarea duhovnicească, de educarea sufletului şi de cultivarea facultăţilor lui.[112]

Îmi vine în minte după ce am trecut prin aceste locuri că aici a vieţuit una dintre cele mai mari personalităţi duhovniceşti ale secolului al XX-lea: Arhimandritul Sofronie Saharov. Văd că în multe din locurile atonite chipul lui este încă viu. Scrisorile Arhimandritului Sofronie de la Muntele Athos către David Balfour au reprezentat o viziune sintetică referitoare la nevoinţa duhovnicească a acestui mare ascet al secolului trecut. În convorbirile cu David Balfour, Sofronie Saharov a accentuat una dintre cele mai dificile probleme cu care se confruntă vieţuitorii de la muntele Athos: diferenţa dintre ortodoxie şi catolicism, dintre Biserica Ortodoxă şi cea Romano Catolică. Erorile doctrinare grave din romano catolicism au dus la separaţia finală a acestor două

---

[111] Moise Athonitul, *Athonite flowers. Seven contemporary esseys pn the spiritual life* (Holy Cross Orthodox Press, 2000)

[112] Prin urmare ceea ce am încercat să demonstrez în aceste rânduri este că tânărul de azi nu trebuie să se fomeze numai intelectual prin cumularea de informaţii şi de diferite cunoştiţe ci mai mult să se formeze ca om. Nu poate să există o formaţie ca om a tânărului de azi dacă acest tânăr nu ajunge să ducă o viaţă morală şi duhovnicească. Acest lucru fiindcă nu este suficent numai că cumulăm infromaţii de pe internet şi de la televitor ci la fel de bine trebuie să mai aducem un aport duhovnicesc la viaţa noastră. Tânărul care merge la Muntele Athos poate să îşi dea seama prin urmare de tot ceea ce înseamnă elementul duhovnicesc în viaţa omuluiş. Viaţa omului este fără doar şi poate un lucru care ajunge să aibă nevoie de Dumnezeu. Viaţa în Dumnezeu este o viaţă suparioară în care tânărul ajunge să îşi ducă existenţa în funcţie de voia lui Dumnezeu şi nu a sa proprie.

Biserici. În cele din urmă în plan istoric, din catolicism s-a desprins protestantismul. În acest sens, după cum a evidenţiat Sofronie Saharov, Biserica Romano Catolică este o Biserică denaturată, o Biserică care s-a rupt de continuitatea apostolică şi de tradiţie prin diferite inovaţii doctrinare. „Nu de credinţa ortodoxă te îndoieşti, ci la mata credinţa este în întregime subminată (aceasta este rodul mediului unde ai petrecut până astăzi). Eu te-am prevenit în legătură cu această ispită, fără a îţi explica mai cu în de amănuntul cum se petrece ea în suflet – nu mi-am făcut vreme, ba nici nu cred că voi putea. Dacă acum vei da înapoi, diavolul v-a pricepe că nu eşti statornic în credinţă, iar viaţa dumneatale v-a devenii un iad. Vorbeşti de „paiul" care nu a ajuns să încline talerul cumpenei de partea Ortodoxiei. Cu adevărat, puţin îţi mai lipseşte pentru a înclina spre această hotărâre; dar de acum, ca urmare spre înfăptuirea practică, a hotărârii, neapărat v-a trebui să treci printr-o ispită arzîndă (cf. 1 Petru 4, 12), lucru despre care te-am prevenit nu o dată, iar aici trebuinţă nu este de un pai ci de marele ajutor al lui Dumnezeu, v-a fi nevoie de multă trudă şi nevoinţă, din partea dumneatale şi a nevoitorilor dumneatale."

Este adevărat că am auzit mai multe critici referitor la aşa zisul habotniscism de la muntele Athos, la faptul că rolul femeii este diminuat de părinţii de la Athos. Dar, în alt sens, având în vedere multele controverse doctrinare care există în sânul creştinismului, atoniţii s-au voit a fi apărătorii unui creştinism intact şi integral. Aceasta au reuşit-o parţial. Originile vieţii monahale de la Athos sunt o temă legendară din multe puncte de vedere. Anahoreţii singuratici care au dorit o viaţă liniştită şi departe de tumultul marilor oraşe greceşti au găsit un loc aici de linişte şi de calmitate. Cel mai apropiat scaun episcopal de muntele Athos a fost cel de la Ierissos. În anul 885 Împăratul Vasile Macedonianul i-a scos pe atoniţi de sub jurisdicţia Sfântului Colobos lângă Ierissos şi a dat muntele Athos ca şi proprietate a lor proprie. Imediat după aceasta a fost construită cea mai veche dintre mănăstirile principale, Xiropotamos care a adoptat regula de vieţuire a Sfântului Vasile. Piraţii saracini i-au perturbat mult pe monahii de aici în timpul secolelor al IX-lea şi al X-lea, dar generozitatea imperială a venit întotdeauna în ajutorul pământurilor domestice ale grecilor. Prin anul 960 la Muntele Athos a fost introdusă o reformă de monahul anatolian Atanasie de Trebizond. Dimpreună cu câţiva însoţitori el a întemeiat mănăstirea marea Lavră, unde a dus cel mai înalt nivel de viaţă monahală. Noua mănăstire a fost acceptată ca şi un model pentru restul mănăstirilor. Cu ajutorul autorităţii imperiale ale lui Ioan Timizces (969-976), s-a dat la o parte orice fel de opoziţie şi a fost impusă anahoreţilor viaţa comunală (cenobitică), anahoreţilor care trăiau împrăştiaţi prin pădurile şi restul locurilor atonite.[113] Atanasie a fost făcut stareţ sau superior (protos) peste cincizecişiopt de comunităţi monahale care erau atunci în munte. Din această perioadă datează mănăstirile Iviron, Vatopedu şi Esfigmenu. În această dată a apărut un conflict care nu a încetat nici astăzi. Ca urmare, numai o singură naţionalitate a fost acceptată între monahi: cea greacă. A urmat istoric încreştinarea slavilor şi astfel că slavii au voit să aibă reprezentaţi la Athos, cu mult înainte ca prinţii lor din peninsula Balcanică să înceapă să întemeieze case separate pentru monahii slavi. În acest fel s-au ridicat mănăstirile slave Hilandaru şi Zorografu, în timpul domniei lui Alexei I. Împăraţii bizantini nu au încetat niciodată să îşi manifeste interesul lor în această mică republică monahală şi chiar au profitat politic de aprecierea universală de care se bucura frăţietatea religioasă în toată lumea creştină. În anul 1046 cu ajutorul patriarhului Constantinopolului Constantin Monomachos, s-a organizat un guvern domestic pentru administrarea averilor temporare ale mănăstirilor şi a activităţilor comerciale. Printr-un

[113] Nowich Sitwell Costa, *Mont Athos* (Harper and Row, 1966).

document imperial (tipicon), emis de acest împărat femeilor li s-a interzis să intre în acest munte, o interdicţie care a fost menţinută din acel an. Sensul interdicţiei a fost legat de faptul că mulţi dintre oficialii turci care locuiau la Kaires erau poligami. Într-o perioadă când muntele Athos se afla teritorial sub ocupaţie turcă, s-au luat astfel măsuri pentru stoparea imoralităţii poligamiei practicate de demnitarii musulmani turci.[114]

Prin anul 1100, la Muntele Athos existau aproximativ 110 cu 700 de monahi, dimpreună cu dependenţii lor. Alexei I a conferit comunităţii imunitate faţă de orice impozite, i-a scos pe monahi de sub ascultarea patriarhului Constantinopolului şi-a pus sub protecţia lui imediată. Totuşi, monahii de aici au fost încă dependenţi de scaunul episcopal de Ierissos pentru hirotoniri. Alexei I a ales să fie înmormântat la Muntele Athos între fraţi în anul 1118. Un secol mai apoi, după capturarea Constantinopolului (1204), cruciaţii latini i-au abuzat pe monahi, care au făcut apel la Inocent al III-lea pentru ajutor. Acesta i-a luat sub protecţia s-a şi plătit un tribut pentru protecţia lor. Totuşi, odată cu restaurarea supremaţiei politice greceşti în anul 1313, monahii s-au reîntors la vechea lor loialitate faţă de Constantinopol. În secolul al XIV-lea, Muntele Athos a fost puternic perturbat de un pseudo-spiritualism, înrudit cu cel al euhiţilor antici sau a mesalienilor care a culminat în celebrele controverse isihaste care au perturbat profund liniştea şi armonia de aici. Unul dintre monahi, Kalist a devenit patriarh al Constantinopolului (în 1350) şi în această calitate a fost cît se poate de sever faţă de oponenţii isihasmului. Neînţelegerile naţionale şi rasiale între greci şi severieni nu au făcut decât să pună gaz pe foc şi pentru o vreme din nou monahii au fost sub ascultarea episcopului de Ierissos. Între timp împăraţii paleologi şi prinţii slavi au continuat să facă donaţii şi să înfrumuseţeze mănăstirile de aici. În această perioadă s-au îmbogăţit cel mai mult mănăstirile de la Athos. Ocazional împăratul bizantin se refugia între monahi pentru a uita de grijile şi responsabilităţile sale. În mediul politic al secolului al XIV-lea muntele Athos a apărut ca şi un munte sfânt, loc de retragere a multor bărbaţi de stat şi ai Bisericii enimenţi, un loc în care a fost hrănit spiritul patriotismului grec. Această perioadă este caracterizată de încercarea mănăstirii de la Caires de a lua rolul predominaţiei asupra restului mănăstirilor, excluderea episcopului de Ierissos din peninsulă şi întemeierea altor mănăstiri: Simonos Petras, Costamonitul şi Sfântul Pavel. Căderea Constantinopolului (1453) nu a adus nici un fel de modificare a condiţiilor de la muntele Athos. Monahii s-au opus cu încrâncenare tuturor încercărilor de reunificare cu Scaunul Apostolic. Deşi monahii au simpatizat cu grecii în timpul războiului de independenţă (1822-1830), proprietăţile lor de pe teritoriul grec au fost secularizate de Capo de Istria, o soartă similară având loc cu proprietăţile de pe teritoriul dunărean. Atoniţii au avut multe ferme şi proprietăţi în anumite insule din arhipelagul de pe marea Egee şi pe teritoriul grec.[115]

[114] După cum am spus nu există nici un fel de misoginism în ceea ce priveşte pezenţa femeilor pe Muntele Athos. Totuşi există unele crioaziere pe care femeile le pot face în jurul Muntelui Athos. Acesta fiindcă după cum am spus Sfânta Maria i-a spus în vechime prinţesei Plachidia că femeile nu au ce căuta la Muntele Athos. Puntem vedea că la fel de bine aotniţii cinstesc foarte mult pe Sfânta Maria care este o femeie. Prin urmare nu putem să spune că monahii din Athos sunt misogini. Acesta fiindcă ei recunosc că Sfânta Maria este Sfântă. Iată că ortodoxia are un loc şi pentru femei. La fel de bine după unii monahi mai începători, prezenţa femeilor pe Athos nu face decât să îngreuieze procesul de concetrare al călugărilor la rugăciune şi la slujbele bisericii. Prin sfânta Maria fgemeia este cinstită în Muntele Athos chiar dacă în zilele noastre se găsesc din ce în ce mai mulţi critici în ceea ce priveşte prezenţa femeilor pe Athos.

[115] Ralph Harper, *Journey from paradise: Mont Athos şi interior life* (Johns Hopkins University Press, 1987).

Vizita muntelui Athos a reprezentat pentru mine o vizita la unul dintre cele mai religioase locuri din Europa contemporană. Mi-am dat seama aici că viaţa religioasă este intactă şi că se vieţuieşte într-un autentic duh al rugăciunii şi al vieţii evanghelice. Se poate cred vorbii de un rimt de viaţă atonit şi de posibilitatea de curăţire sufletească pentru cei care vor să viziteze aici. Frumuseţea lăcaşurilor de cult alterează cu frumuseţea locurilor în care domină vegetaţia mediteraneană. Muntele Athos îşi are un loc special în istoria uneia dintre cele mai vechi culturi şi civilizaţi europene: greacă. Rolul jucat în plan cultural de Grecia în lumea antică a fost imens. Acest rol a fost transferat după încreştinarea Greciei duhovniceşte muntelui Athos. Vechiul elinism a fost cumva „transfigurat” de creştinism şi de valorile religioase şi duhovniceşti. Totuşi, trebuie să fim conştienţi că monahismul atonit îşi are bazele în monahismul egiptean. În vechime, la fel ca şi în zilele de astăzi există unii oameni care vor să slujească lui Dumnezeu în solitudine. Rolul monahismului în viaţa Bisericii a fost şi a jucat un rol esenţial. Celibatul este o componentă a monahismului. Monahismul îşi află începuturile în primele secole de închegare şi de răspândire a creştinismului. Sufletul omului credincios înseteazǎ necontenit după depăşirea de sine, după desăvârşire, după chipul îngeresc. El doreşte fericirea sa şi fericirea semenilor săi, prin permanenta aspiraţie către starea de desăvârşire şi de apropiere de Dumnezeu. Credincioşii care au însetat după dobândirea acestei stări au găsit temeiuri în urcuşurile cele duhovniceşti, chiar în viata şi învăţătura Mântuitorului Hristos. Ei au văzut în viaţa Sa smerită şi „fără de păcat” (II Petru 2, 22), in mila Sa plina de duioşie faţa de oamenii timpului Său, pe care i-a slujit, mângăindu-I si ajutându-I cu dragoste de părinte şi de frate, în ”ascultarea Sa până la moarte”, (Filip. 2, 8), cel mai preţios dreptar duhovnicesc. Viaţa de neprihănire a celui mai iubit dintre apostolii Domnului, Sfântul Evanghelist Ioan, asprimea vieţii pustniceşti a Sfântului Prooroc Ioan, Botezătorul Domnului, truditoarea muncă manuală a Sfântului Apostol Pavel, „lucrator de corturi din Tarsul Ciliciei” (Fapte, 18, 3), au fost tot atâtea îndemnuri vii pentru cei care doreau sa prisosească şi sa meargă pe calea de aur in râvna lor sfânta de a „urma pe Domnul” (Matei, 16, 24).[116]

Fără doar şi poate este cât se poate de adevărat că civilizaţia este un lucru care are şi o funcţie socială. Ea ne face contşeinţă că cu toţii trebuie să ne aducem aportul la civilizaţie şi la tot ceea ce ţine de ea. În acest sens în civlizaţie oamenii ajuns să se respecte unii pe alţii şi la fel de bine îşi dau seama că sunt cu toţii motivaţi de acelşai ideal. Se vorbeşte mult în zilele noastre de nevoia de a face o lume mai bună dar sunt din ce în ce mai puţini care sunt conştienţi că acest lucru se poate realiza prin civilizaţie. Civlizaţia este prin urmare un lucru care ne face să fim cât se poate de uniţi ca umanitate şi la fel de bine să ne dăm seama că Dumnezeu este de partea noastră. În acest sens gînditoarea Jane Addams spunea că: „civilizaţia este un mod de a trăi, o atitudine de respect egal faţă de toţi oamenii.” Adevărul este că trăim timpuri în care sunt din ce în ce mai puţini cei care cultivă respectul faţă de semeni. Moanhii din Athos sunt în acest fel un exemplu de comunitate de iubire şi de înţelegere. Este adevărat că sunt şi ispite între călugări şi la fel de bine că au existat mai multe neînţelegeri dintre

[116] Prin urmare este adevărat că monahsimul este un lucru care îşi aduce şi el aportul la civlizaţia omului. Acesta fiindcă monahii sunt persoane care urmând viaţa îngrească nu au făcut nimic decât să urmeze lui Dumnezeu la modul deplin. Aceste lucruri sunt cele care ne spun că trebuie să fim cât se poate de realişti în ceea ce priveşte rolul monahului în lumea noastră. Monahul este o persoană care fără doar şi poate trebuie să fie ancorat în viaţa în Dumnezeu şi la fel de bine să tragă la Dumnezeu pe cât mai multă lume din jurul lui. Monahul dacă îşi ia în serios viaţa duhovnicească fără doar şi poate că în cele din urmă va ajunge la ceea ce am putea spune „civilizaţia duzhovnicească.” Civlizaţia duhovnicească este un lucru care nu face decât să ne ducă mai aproape de Dumnezeu şi la fel de bine să ne atragă binecuvântarea lui Dumnezeu peste noi şi viaţa noastră.

monahi şi patriahia ecumenică. Sunt mai mulţi monahi care sunt împotriva ecumenismului care consideră ei că este mai mult un fel de diluare a creştinismmului ortodox. Patriarhia ecumenică este una care a fost din cele mai vechi vremuri deschisă dialogului interconfesional şi acest lucru a fost găsit de unii monahi atoniţi ca fiind inconvenient. Trebuie să ştim că cel rău sau diavolul îi ipăsiteşte mult mai mult pe călugări decât pe laici fiindcă în acest mod consideră el că îşi face mai bine lucrarea. Aceste lucruri sunt prin urmare unele probleme pe care unii le promovează pentru a discredita civlizaţia. Iată prin urmare un lucru de care trebuie să ţinem cont atunci când vorbim despre muntele Athos care este sub ascultarea canonică a patriarhului ecumenic. Ceea ce trebuie să ştim este că nici un monah atonit autentic nu este împotriva civilizaţei fiindcă ei ştiu că civilizaţia este un lucru care a fost lăsată de Dumnezeu. În acest sens Vasile Ghica spunea la un moment dat: „sub îngăduitoarea streaşină a bisericii, s-a adăpostit, la începuturile ei, şcoala, genomul culturii şi al civilizaţiei de astăzi.” Prin urmare civlizaţia este un lucru care din cele mai vechi timpuri a inclus factorul duhovnicesc. Este bine să ştim aceste lucruri fiindcă în cele din urmă este sunt cele care ne fac să fim cât se poate de realişti în ceea ce priveşte legătura dintre civlizaţie şi duhovnicie. După cum susţin mai multe aceste două elemente nu sunt în nici un fel compatibile. Trebuie să fim atenţi cu acesta fiindcă sunt din ce în ce mai mulţi care susţin că nu există nici un fel de legătură dintre civilizaţie şi duhovnicie.[117] Teologul şi scriitorul român Nichifod Crainic considera că fără doar şi poate civilizaţia şi cultura sunt într-un anume fel un fel de manifestare a „nostagiei paradisului.” Ce spune el în acest sens? „deci „nostalgia paradisului este impusul fundamnetal al plăsumuirilor omeneşti,” mai precis al civlizaţiei şi al culturii.” Este evident că după Nichifor Crainic civilizaţia este mai mult un fel de nostagia după rai. În rai există numai armonie, înţelegere, iubire, pace şi frăţiatatea şi acestea sunt veşnice. Este clar că nu nu putem să facem o civlizaţie la fel de bine ca şi cea care există în rai dar este cât se poate de adevărat că pute să tindem în spre o astfel de civilizaţie.

Iată prin urmare că o civlizaţie duhovnoicească este posibilă şi acest lucru este certificat de mulţi călugări ortodocşi de la Muntele Athos şi din alte locuri care au ajuns să ducă o viaţă cât se poate de înduhovnicită. Toate acestea ne spun că prin pelerinaje la Athos şi noi putem să lărgim la un anumit nivel modul în care există civlizaţia noastră. Civilizaţia noastră nu are decât de câştigat de pe urma vieţii duhovniceşti. Acesta fiindcă după cum am spus viaţa duhovnicească este compatibilă cu civlizaţia. În acest sens cu toţii suntem chemaţi să creăm o viaţă duhovnicească în care să putem să ne exprimăm iubirea faţă de civlizaţie. Iată ce spunea în acest sens Gabaret Ibrăileanu: „un popor nu-şi poate justifica dreptul la existenţă distinctă în sânul popoarelor civilizate, decât dacă poate contribui cu ceva la cultura universală, dându-i nota specifică a geniului său.” Prin urmare este adevărat că civilizaţia este un proces aplu care fără doar şi poate că include şi elementul duhovnicesc.[118]

---

[117] Xavier Zimbardo, *Monks of dust: The holy Men of Mont Athos* (Rizzoli, 2001).

[118] Pe cât omul se apropie mai mult de Dumnezeu pe atât el ajunge să fie cât se poate de conştient de superioritatea vieţii duhovnioceşti pe care doreşte să o includă în civlizaţia lui. Aceasta ne spune că cele două elemente nu sunt contradictorii ci la fel de bine ele se pot include una pe alta sau mai bine pus pot să fie complementare una alteia. Trebuie să ştim acest lucru în zilele noastre când sunt destui de mulţi cei care duc o luptă de a ne face să credem că civlizaţie nu este nimic mai mult sau mai puţin un adrtificiu al secularismului. Trebuie să ştim că sunt destui de mulţi cei care în zilele noastre ajung să desfigureze ceea ce am putea denumii ca şi sensul şi înţelesul civlizaţiei. Aşa se face că se fac multe presiuni sociale în zilele noastre care duc la desprinderea civilizaţiei de spiritualitate. Acesta fiindcă sunt mulţi care deşi nu o spun sunt cât se poate de potrivnici vieţii lui Dumnezeu fiindcă evident nu Îl iubesc pe Dumnezeu. Dumnezeu nu vrea ca omul să renunţe la civilizaţie pentru Sine ci mai mult să transigureze civilizaţia.

Cilivizaţia este un lucru la care foarte puţini dintre noi ne gândim şi şi mai puţini dintre noi ne interesăm de ea în mod concret. Omul cilvizat este fără doar şi poate un om cult care a ajuns la o viziune superioară a vieţii şi a comunităţii în care trăieşte. În acest sens este cât se poate de adevărat că omul civlizat este un om al credinţei şi în cele din urmă o persoană duhovnicească. Sunt din ce în ce mai multe concepţii care susţin că omul trebuie să se rupă de orice fel de viaţă duhovnicească fiindcă acesta nu este în nici un fel compatibilă cu lumea materială. Să fie lucrurile chiar aşa? Pentru mulţi spiirutlaitatea este un fel de fantomă care produce panică. Acesta fiindcă omul consideră că este veşnic în această lume şi prin urmare nu trebuie să îşi ridice mai semne de întrebare referitor la existenţa lui Dumnezeu şi a vieţii sale. Aceste lucruri sunt prin urmare cele care ne spun că trebuie să fim cât se poate de bine informaţii de care este diferenţa dintre civlizaţie şi duhovnicie. Iată ce spunea în acest sens Eugen Ionescu: „nu există civilizaţie sau cultură care să nu manifeste, într-un fel sau altul, "nevoia de absolut" numită cer, miracol, paradis, pace, libertate... Nu există filozofie sau ideologie care să nu considere că trăim într-o înstrăinare. Omenirea a avut mereu nostalgia eliberării.” Din acest lucru trebuie să înţelegem că cu adevărat există un fel de impusl religios în nevoia de civilizaţie. Acesta fiindcă tot ceea ce există vine într-un fel de la Dumnezeu. La Muntele Athos omul poate ajunge într-un anume fel să îşi dea seama că tot ceea ce există în această lume se leagă la un anumit nivel într-un fel sau altul de Dumnezeu. Iată prin urmare care este sensul pe care doreşte Dumnezeu să îl confere civilizaţiei: omul este chemat să îşi croiască o civilizaţie şi în acest fel să ajungă să îşi dea seama de existenţa lui Dumnezeu. Prin urmare civlizaţia nu trebuie să îngrădească drumul omului spre Dumnezeu ci mai mult ea trebuuie să fie o cale spre Dumnezeu.[119]

Cititul este un act de civilizaţie şi acest fapt nu poate în nici un fel să fie contestat. Citesc călugării din Muntele Athos? Adevărul este că monahii din Athos citesc şi acest lucru îl fac mai ales în cazul scrierile sfinţilor părinţi. Au fost mai mulţi monahi erudiţi în Athos care au scris şi ei scrieri cât se poate de duhovniceşti care sunt de folos. Un caz cunoscut este cel al Sfântului Nicodim Aghioritul care ne-a lăsat mai multe cărţi scrise de el.[120] La Atjos sunt mai multe cărţi duhovniceşti pe care cei doritori pot să le cumpere. Este adevărat că aceste cărţi sunt în mare în greacă dar pentru cei care doresc să înveţe greacă este adevărat că Athosul poate să fie un reper. Iată prin urmare că lectura duhovnicească este cea care îl face pe om să fie mai avansat în civilizaţia. Prin lectura duhovnicească creştinul ortodox are şansa să se familiarizeze cu un cu totul al mod de gândire sau mai bine spus cu o altă mentalitate. Este vorba fără doar şi poate de mentalitatea duhovnicească. În zilele noastre avem nevoie de cât mai multă mentalitatea creştin ortodoxă fiindcă sunt din ce în ce mai mulţi care se opun vieţii duhovniceşti şi vin cu tot felul de concepţii materialiste şi hedonsite care consideră ei că îl pot face fericit pe om. În sine omul de azi este într-o căutare dispratâ de fericire. Ceea ce nu ştie el este că adevărata fericire o va descoperii numai atunci când va ajunge să trăiască unit cu Dumnezeu şi când nu se va mai interpune nimic între el şi Dumnezeu.

De fiecare dată când am plecat de la muntele Athos m-a cuprins o mare tristeţe. Mă uitam cum trec cu ferryboat-ul deasupra valurilor mării pe lângă mine şi meditam la mulţi alţii de mai înainte de mine şi la cei după mine care au avut sau care vor ocazia să se roage şi să viziteze aceste binecuvântate locuri. Valurile erau violente şi mă clătinam, dus de puterea maritimă care cu greu poate fi stăpânită. Experienţele mele maritime au

---

[119] Sydney Lock, *Athos the holy montain* (Librairie Molho, 1971).
[120] Sfântul Nicodim Aghioritul, *Hristoitia: pentru bunul moral al creştinului* (Editura Bunacestire, 2001).

fost limitate şi aşa că a trebuit să mă ţin bine de grilajul ambarcaţiunii pe drumul înapoi spre casă. Pluteam pe mare şi parcă am avut senzaţia contemplativă a vechii istorii a mării Egee cu toate evenimentele tumultoase ale trecutului. Soarele lucea în fundal şi eu călătoream parcă în necunoscut. Călătoream în cel mai sacru loc probabil al Europei. Cum aş fi putut să nu fiu decât uimit şi cuprins de emoţii? La fel ca şi mulţi alţii priveam desfăşurarea liniştită a peninsulei atonite: Dionisiu, Sinomos Petras, Rusicon... toate parcă străpung cumva Absolutul. După ce am plecat de la Athos sentimentul pe care l-am avut a fost că am lăsat în urmă conştiinţa Ortodoxiei contemporane. De fiecare dată când am plecat de la Athos am avut conştiinţa că mă voi întoarce din nou şi din nou...